

n a š e p l a n i n e 3-4 1973

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 30 dinara (za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 7 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH (10102-678-710). Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb.

GODIŠTE XXV — APRIL 1973

BROJ 3—4

S A D R Ž A J

Velebit napokon osvojen zimi	49
Prof. dr. V. Blašković: Bilješke o Velebitu	50
Ing. Z. Smerke: Grebensko viskogorsko skijanje na Velebitu	53
F. Židan: Skijaški pohod uzduž čitavog Velebita	55
D. Sakar: Zimski prijelaz bilom Velebita	65
I. Pederin: Austrijski botaničar Seenus na Velebitu 1968.	70
D. Paulić: Prije 60 godina na Jalovcu	73
T. Bibarov: Na Triglavu u lakovanim cipelama	75
U. Beširović: Daleko od svijeta	77
B. Matak: Uzdrhtim, pa poželim	79
A. Griman: 70-godišnjice »Lugarnice« na Mosoru	81
K. Polak: Do vrha nisam stigla	82
V. Hofer: Hajdmo u planinare!	83
I. M.: Na Ljubini	84
B. Regner: Dušan Jovanović	85
Ing. S. Božičević: Grozota veličanstvenoga	87
Speleologija	90
Prvenstveni usponi	90
Za alpiniste	91
Iz literature	92
Vijesti	93

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Visočica na Velebitu sa sjeverne strane

foto: D. Sakar

naše planine

GODINA XXV OŽUJAK - TRAVANJ 1973 BROJ 3-4

Velebit napokon osvojen zimi

Nakon višegodišnjih pokušaja da se Velebit u čitavoj svojoj dužini od 145 kilometara svlada jednim cijelovitim pohodom u zimskim uvjetima, konačno je to ove zime uspjelo nekolicini zagrebačkih planinara. Istodobno su Velebitom prošle čak dvije ekipe, jedna iz PD »Zagreb matica« i druga iz PD »Vihor«, ali svaka drugom trasom i smjerom i na drugi način. Pothvat je trajao gotovo dvije sedmice, a sve teškoće u snijegu, ledu i buri, koje je trebalo svladati, prikazali su članovi ekipa u obliku dnevnika. Objavljujemo oba dnevnika i popraćujemo ih s dva informativna članka, te tako ovom dvobroju dajemo posebno »velebitaško« obilježje.

Urednik

Najviši vrhovi Velebita (pogled s juga)

Foto: J. Smerke 1934. g.

Bilješke o Velebitu

Prof. dr VLADIMIR BLAŠKOVIĆ

ZAGREB

U prirodnom spletu mora i planine sadržani su brojni elementi raznolike međuzavisnosti bitno značajnih činilaca ljudskog života. Onih elemenata i faktora, koji od najstarijih vremena od danas uvjetuju složen proces gospodarskog razvoja i materijalnog stanja svih ljudi i njihovih društvenih asocijacija. Ni mi nismo od toga izuzeti. Zemlja smo suhozemna, planinska, i primorska, pomorska. Na izduženom i oštrom rasponu geografskog prostora što ga, u užem smislu, toponomastički možemo označiti Hrvatsko primorje — Ličko visočje, sadržaj tih elemenata i prirodnih činilaca ispunjen je dvjema osobitim komponentama, osobitom prirodom stvarnosti: **Jadran — Velebit.** U ovom sažetom razmatranju nas ovdje i zasad, u prvom redu, interesira Velebit.

Neposredno izrastao iz mora, impozantan svježom još razvojnog dinamikom i šarolikom stratigrafskom složenošću svog reljefa, bogat oroplastikom mnogostrukih pojava i oblika **krša ili krasa**, pun izvanrednih suprotnosti vapnenjačkog stijenja, pašmačkih dolaca i prašumskih duliba, **Velebit** nije samo najveća i najveličanstvenija planina hrvatskoga krša već i najduža i geomorfološki vjerojatno najizrazitija planina Dinarida. U mnogočemu, ta je planina najreprezentativniji predstavnik i hrvatskoga i jugoslavenskoga krša. Odiskona, otkako su Hrvati došli u tu goransko-primorskiju prirodnu oblast, u to krševito područje, i stalno naselili taj vrletni krš, imenovali su i nazivali tu visoku planinu **Velebit**, jer je svojim prirodnim ozнакama i značajkama zaista velik, upravo golem, veleban i veličanstven.

Pružajući se u lakome luku od prijevoja Vratnik iznad uskočkoga Senja do planinkog čvorista u domeni bure oko Cerovca, Malovana i Zrmanje, Velebit čini znatnu klimatsku granicu između blagoga mediteranskog primorja i oštrog kontinentalnog ličkog visočja. Orografske se dijeli ta podrugu stotinu kilometara dugačka stjenovita grdosija na **sjeverni** (od prijevoja Vratnik do prijevoja Velki Alan), na **srednji** (od Velikog Alana do prijevoja Baških Oštarija, popularno zvano Kubus) i na **južni** (od Baških Oštarija do prodora kanjona Zrmanje) i teško je napraviti ustvrditi, koji je od tih dijelova ljepši, zanimljiviji i bogatiji tipičnim i najspektakularnije oblikovanim kršem. Svaki od tih dijelova ili skupina ima nešto svoje, nešto posebno, osobito i neprijeporno veoma interesantno. Takav i jest Velebit.

Planinaru i pješaku što »gmiže« Zemljom, Velebit se ukazuje i pričinja kao da nema svog planinskog bila, već da je to manje-više temeljito isprepleten skup i veoma zamršen splet nepravilno raščlanjenih grebena, gorских bila i međuvrtačastih propuklica i ule-

gnuća. I ja sam sve do nedavno bio sklon takvu mišljenju. Ipak tome nije tako. Uvjerio sam se o tome tek onda, kad sam se mlažnjakom vinuo do visine iznad dvanaest tisuća metara i iz te (ne ptiče već) aeronautečke perspektive sagledao velebitsku grbinu. Vidio je i — zanijemio. Kako i koliko je to snažan, jedinstven, veoma izdužen i uistinu veleban planinski lanac! Pravo ulančeno gorje, dugačko po jedinima 145 po drugima 165 km. Pa i toj relativnoj vjerodostojnosti dužinske mjerne lako je doskočiti. Treba samo postaviti pitanje: da li južno velebitsko medašenje uzeti negdje kod kanjona Zrmanje ili slijediti velebitske ogranke do njihovog čvorističnog isprepletanja s ograncima Dinare i Ličke Plješevice (ili Plješevice). Uostalom, nije to ni bitno.

Na sveukupno 2270 km² velebitske površine razvilo se obilje specifično krških ili kraskih osobitosti, od srušnih i bizarnih mrežasto isprepletenih površinskih šrapastih šara do velikih i krupnih stjenjaka, timora i duboko izbrzdanih provalija, raspuklina i bujičnačkih klanaca stvaranih razaračkom snagom vode i u njoj sadržane ugljične kisevine. Njenome djelovanju osobito su podatni **vapnenac** ili kalcit i njegov mineraloški srodnik **dolomit**, glavni sastojci stjenovite petrografske mase **vapnenjaka** ili karbonatskoga stijena.

Površinske **geomorfološke osobitosti Velebita** ukazuju se u sumornoj goleti primorske strane, u kruto zatalasanom »kamenjem moru«, u stjenovitom šraparu rastočenom dubokim škarima i oštroskim šrapama. Krijući u sebi i razotkrivajući mjestimično i na svojoj ličkoj, unutrašnjoj ili kontinentalnoj strani jednako značne i ne manje zanimljive pojave krša, tu su se razvile još i postvarale tisuće ponikava, dabara, duliba, doca i vrtača, bezbroj stožaca, kukova, zubaca, tornjića, sarmograda i najraznolikije oblikovanih stijena, posljedica djelovanja geotektonskih, erozijskih i korozivnih procesa u stvaranju krša. U trupini Velebita, u njegovu potpovršu zjape ponori, žubore ponornice pretaču se i šume slapovi, miruju i cakle se bistre vode jezeraca, sakrivene su pećine ili spilje prepune divotnog pećinskog nakita: raznobojnih (alabastarno-bijelih, žučkastih, crvenkastih, zelenkastih, modrušastih, smedastih) šmukova ili stružnica (stalaktita) i mosura (stalagmita), kristalastih saliva, stupova, zatim pećinskih korala, pizolita, bubrežastih taložina i vjerojatno najvećih u Evropi kaskadnih kamenica iznad sifonskih bezdanih.

Premda sredogorski masiv, **trupina Velebita ipak djeluje visokogorski**. Osobito s primorske strane. Tu planina izrasta neposredno iz mora do nemalo 1800 m visine. Relativna mu je visina i s Ličke strane znatna; prosječno

oko tisuću metara. Raščlanjena prijevojima i presrtima u nekoliko skupina i načićana mnogobrojnim vrhovima i stoščastim vršcima, u toj našoj divot-planini ističe se nekoliko visinskih dominanata: u sjevernom dijelu **Male Rajinac** (1699 m), **Vučjak** (1645 m) i **Rožanski vrh** (1638 m); u srednjem su dijelu **Satorina** (1624 m), **Zečjak** (1623 m) i **Veliki Golić** (1552 m) iznad košanica i crnogoričnih šuma prirodнog perivoja **Štirovače**. U podugačkom i orografski veoma složenom južnom dijelu Velebita ispeala se u njegovu sjevernijem dijelu **Visočica** (1619 m), u središnjem su dijelu **Vaganski vrh** (najviši velebitski ispon, 1758 m ili 1760 m ili čak 1798 m?), zatim **Sveto brdo** (1753m), **Malovan** (1708 m) i skupina **Golića** (1758 m, po meritornom mišljenju dra Josipa Poljaka krivo imenovanoj skupini kao Vaganskim vrhom). Napokon, u južnom su Velebitu impozantne **Tulove Grede** (1150 m) i timorski **Crnopac** (1404 m).

Neobično se i čudno doima, da usprkos dvostoljetnim geodetskim mjerjenjima i raznim premjernim reambulacijama, gotovo bezbrojnim prirodoslovno-znanstvenim pohodima i planinarskim krstarenjima tom planinom, ipak još ne znamo posve pouzdano i točno utvrđeno njenu visinu. Mišljenja i ocjene uglednih stručnjaka razilaze se u visinskoj oznaci Vaganskoga vrha, danas napokon utvrđeno i prihvaćeno najvišeg vrha Velebita. Zbog toga bi bilo poželjno što prije riješiti tu zaista čudnu i neobičnu zagonetku. U jubilarnoj godini, kad će planinari Hrvatske i Jugoslavije proslavljati stogodišnjicu (1874-1974) prve planinarske organizacije na evropskom jugoistoku, stogodišnjicu osnutka Hrvatskog planinarskog društva, konačno rješenje stvarne visine najvišeg velebitskog vrha bio bi značajan doprinos hrvatskom planinarstvu i znanstvenoj raznici Hrvatske.

Narovašena velebitska grbina ima tridesetosam sedlastih ulegnuća. Među njima **šest značajnih prijevoja** sa starim dobro građenim cestama. Neke su građene čak u rimsko doba. Preko Vratnika (iznad Senja, 698 m) vodi tzv. Jozefinska cesta, zatim slijede prema jugu ceste preko Oltara (1027 m), Velikog Alana (1412 m), Baških Oštaria (Kubus, 927m), Malog Halana (ili Praga; cestu je majstorski gradio inženjer Josip Kajetan Knežić, lucidni projektant neostvarene željezničke veze Sisak-Senj; 1045 m) i, napokon, cesta pod Smrkovcem u sklopu Crnopca (787 m). Mnogobrojna sedlasta ulegnuća velebitskog bila (uključujući, naravno, i cestovne prijevoje) pripomažu povremenim orgijanjima bure, snažnog i studenog skočac-vjetra što ga zračne struje donose u naše mediteranske krajeve iz daleka sjeveroistočnog evrosibirskog kvadranta. Izrazita **perhumidna** (prevlažana) **planinska klima** Velebita uvelike pomaže erozivno-korozivnom razjedanju vapnenjačkih stijena i krševitom oblikovanju njegova reljefa.

Biotski elementi Velebita, njegov tzv. živi svijet, jednako je zanimljiv i u mnogočemu osebujući. Uz gусте šume čistih sastojina lišćara i četinjača, u **vegetacijskom pokrovu**

istiće se specifična mješovita krška ili kraska šuma na ličkoj strani, a manje-više zakržljala grmoliko-šibljačka makija na primorskoj strani. Pored alpinskih cvjetnica (npr. runolist ili bjelolist, Leontopodium alpinum; pjenišnik ili gorska ruža, poznatiji kao rodonit, Rhododendron ferrugineum i R. Hirsutum; mnogovrsne srištare ili encijani, Gentianaceae, itd.) u velebitskih rariteta (kao što su npr. Salix grandiflora var. velebitica, Campanula velebitica, Melampyrum velebiticum), **florističke osobitosti** i evropske rijetkosti jesu **iliirske endemi**, posebni rod krstašica **Degenia velebitica** i, napose, osebujuća grmolika ružičnica **Sibiraea croatica**, srodnica dalekoj altajskoj vrsti **Sibiraea laevicata**.

Faunističko bogatstvo sadržano je u zaista vrlo mnogobrojnim vrstama svih zoološko-sistematskih kola, redova i rodova evropske planinske faune. Zvijeri i takozvanu visoku divljač da ne i spominjemo. Osobitu faunističku draž Velebita stvaraju i čine raznolike vrste živoobojenih leptira, među kojima se uz krasnika apolona posebno ističe vrlo rijedak **crni visokogorski leptir Erebia gorge** (na Vaganskom vrhu, nalaz akademika prof. dra Zdravka Lorkovića). Posebnu pažnju zavređuju i **paleontološki nalazi** (eminentnog speleologa dra Mirka Maleza) u Cerovačkim pećinama, nalazi otkriveni u posljednja dva desetljeća. S obzirom na postojanje čovječje ribice (*Proteus anguineus*) u neposrednom krškom susjedstvu Velebita, u stajničkim vodama kod Jezerana u Lici, slobodno je pretpostaviti, da taj raritet evropskih podzemnih voda živi i u velebitskom podzemlju.

Taj i takav Velebit privukao je čovjeka i vezao ga uza se već u davnašnje doba. O tome, pored znanstveno utvrđenih prastarih staništa Liburna na primorskim padinama i Japoda u ličkom podgorju Velebita, svjedoče dragocjeni **arheološki nalazi** halštatskog razdoblja, otkriveni u drugoj polovici prošlog decenija (dakle nedavno) u Cerovačkim pećinama. Danas na širokom vrtačasto-boginičkim plećima starca Velebita, na njegovim pristrancima i njegovu podnožju, u stotinama stalnih naselja i u kamenitim sklonštima povremenih pastirske stanova žive kršni Ličani i Primorci dajući svojom radnom i nerijetko mukotrpnom životnom svakodnevicom poseban biljež nacionalnim, etnografskim i gospodarskim osobitostima ove osebujuće hrvatske mikroregije.

Krš Velebita nešto je posebno. Nešto osobito. Nije lako reći ni istaći, što je u njemu i na njemu zanimljivije, privlačnije i ljepše. Ipak, u izvanrednom bogatstvu prirodognog stvaralaštva, u spektakularnim fascinantnostima kao da se posebno ističu osebujućnosti prirodognog perivoja **Zavižana i Rožanskih kukova**. U drugom obliku i na svoj način, duboko je impresionantan veličanstveni prođor i strahotna divljina izrazitog torrenta (paži, ne kanjona već baš torrenta) ili bujičnjaka **Velike i Male Paklenice**. Koliko li znanstvene privlačnosti krije u sebi sivo stijenje uzbudljivih ljepota južnovelebitskih **Tulovih greda**. A ispod tih tulova i tornjića, duboko u sru-

žvasto prošupljenu podzemnu kršu, cakle se i sjaju mirijade iskr staliziranih kapljica mineraloškog biserja speleoloških čudesa **Cerovačkih pećina**, još uvijek preslabo poznatih i ekonomski potpuno nevaloriziranih turističkih atrakcija. Prirodne su to pojave i osobitosti krša, koje naprosto zarobljuju interes i pažnju znanstvenika predstavljajući ujedno prvorazredne planinarsko-turističke vrijednosti Evrope. Znanstvena je osobitost Velebita i njegov **botanički vrt**, specifičan alpinetum, što ga je s mnogo mara, truda i samoodrivanja znalački osnovao i uredio nedavno preminuli sveučilišni profesor dr Fran Kušan.

Pored ranije već spomenutih starih tvrdih cesta radoznašlom posjetniku i prijatelju velebitske prirode razmjerno je lako kretanje po tom golemom prirodnom muzeju i osebujnom botaničkom perivoju. Omogućuje to prilično razgranata mreža šumskih cesta, planinskih putova, utrenika i staza. Posebno je pak atraktivna i znalački vješt građena **Premužićeva staza** duž hrpta sjevernog i srednjeg Velebita, nazvana tako po njenome projektantu i graditelju, šumarskom inženjeru i uzor-planinaru Anti Premžiću.

Malo je naših planina, kojih su ljepote i osebujnosti toliko zanosno opjevane i opisane kao što je Velebit. Narodne pjesme, priče i legende pričaju i pjevaju o snažnim utiscima što ih je taj gorski div izazvao u mašti i zbilji čovjeka. Veličanstvu najjužnijih ogranačaka Velebita divio se već 1536. godine u »Planinama« Zadranin Petar Zoranić. U misaonim rukovjetima svog stvaralaštva, zaboravljeni lčki pjesnik Danilo Medić (1844–1879) oduševljeno kliče: Velebit, vilovito stijenje, Velebit, care naših gora! Nazorov »Medved Brundo« saziva svoj neobičan zbor negdje u vrtačama najsjevernijih velebitskih kosa i ogranačaka. Podugačak je popis pjesnika, književnika, znanstvenika i drugih pisaca, koji su dio svog stvaralaštva i rada posvetili Velebitu.

Ne želeći obeslijeniti književne, znanstvene i publicističke radeove o Velebitu bilo koga autora (starijeg ili mladeg, napose ne želeći povrijediti žive još autore), ipak nije moguće ne spomenuti uzornu plejadu entuzijasta i planinarskih propagatora Velebita, pionire velebitskog planinskog turizma, književnike, znanstvenike i zaslужne planinare Budu Budisljevića, Ljudevita Rossija, Dragutina Hirca, dra Radivoja Simonovića, dra Ivana Gojatana, Iliju Šarinića, dra Miroslava Hirtza, dra Ivana Krajača i dra Josipa Poljaka, autora prvog sustavno pisanog »Planinarskog vodiča po Velebitu« (izdalo Hrv. planinarsko društvo u Zagrebu, 1929). U tom vodiču, kao i u novom, što ga je nastavio urednik »Naših planina« i prvi Hrvat-alpinist posjetilac Himalaje, sveučilišni docent dr Željko Poljak, a objavio ga 1969. godine Planinarski savez Hrvatske, sadržano je obilje dragocjenog faktoografskog materijala i dobrodošlih instruktivno-informativnih uputa za svakoga, tko želi prokrstariti Velebitom i upoznati njegove osobitosti.

Golem je, osebujan, veleban i duboko impresionantan taj naš div-Velebit. Na koga da ne djeluju najneposrednije gledajući ga onako silna i plečata kako je izrastao, upravo nabujao iz plavetnila Jadrana. Upro je snažnu podinu duboko u more, dopustio da mu široke tabane i čvrste listove draškaju morske haluge, a plješiva mu se i regbi prosijeda glava sjaji visoko gore nebu pod oblaci ma. Pa još ovako sada, u proljetne dane, kad je dolje na njegovoj primorskoj podgorini sve procvalo i zazelenjelo se, kada dolje sve brekti od probuđena života, a na njegovoju su se grbinu nekako zapjenušale i ljeskaju se ogromne snježne ponjave pune mira, tišine i veličajne nijeme pjesme. Tko da tome odol! I tko da se ne zaputi u njegovo okrilje, u to carstvo pirodne krasote i dragocjene psihofizičke okrepe.

Grebensko visokogorsko skijanje na Velebitu

ING. ZLATKO SMERKE

ZAGREB

Velebit je planina koja već godinama zaokuplja maštu mnogih planinara — entuzijasta. U planinarskom svijetu, masiv je poznat po svojim fantastičnim i divljim ljepotama, po kontrastima reljefnih oblika, po fauni i flori, po ljudima i njihovim običajima, a posebno po okrutnim vremenskim prilikama: buri, snijegu i magli. Sve to s jedne strane izaziva poštovanje i divljenje, a s druge budi neodoljivo čežnju, da ga se savlada i osvoji. Upravo ta njegova oporost i nedostignost oduvijek je kod planinara poticala želju da se te prepreke savladaju, da se taj »div Velebit« podvrgne utjecaju i željama čovjeka.

Zimsko priječenje grebena Velebita od juga pa do sjevera na skijama posebna je opsesija planinara posljednjih godina. Ljeti je Velebit uzdruž i poprijeko. Zimi on je praktično nesavladiv. Česte i nagle vremenske promjene stvaraju nepromostive teškoće i opasnosti. Poznata je velebitska bura. Ona i kod vedrih i sunčanih dana stvara nesavladive uvjete kod uspona na vrhove, a da se ne govori o njezinoj snazi za lošeg vremena. Jugo, dubok snijeg, magla, kraški teren ispresjecan mnogobrojnim uvalama i vrtaćama, zajedno s burom stvaraju uvjete koje je vrlo teško savladati. Zbog svega toga zimi je ostao nesavladiv za planinara.

U čovjekovoj duši postoji uvijek želja da se savlada nešto što je nemoguće, što dosad nije bilo osvojeno, da se otvore novi horizonti i pravci djelovanja, nove koncepcije ili izlazi iz kriza u koje su zapale pojedine grane planinarske djelatnosti. U ovom slučaju riječ je o visokogorskem terenskom skijanju. Kao i u alpinizmu tako i u visokogorskem terenskom skijanju pokušao se naći izlaz iz situacije u kojoj se našla ta grana planinarske djelatnosti. Dosadašnje stanje planinarskog terenskog skijanja došlo je u fazu kada više nije moglo zadovoljiti želje i izazivati daljnji interes. Uspeti se na vrh skijama, a zatim se spustiti, u prvim počecima predstavljalo je za planinarstvo napredak. Vrhovi su pojedinačno bili osvojeni i za to je bila potrebna određena priprema. No, za taj stil uspona pomalo se smanjio interes. Svi značajniji vrhovi bili su osvojeni. Izlaz je bio u tome da se pojedini vrhovi pokušaju spojiti, tj. da se izvrše određena grebenska priječenja na skijama, prelaženje pojedinih planinskih skupina u intervalu od dva ili više dana, ovisno o gorskem masivu. Tako je nastala nova koncepcija djelovanja zimi u visokim planinama — skijaška priječenja gorskih grebena i masiva.

Danas se to smatra vrhunskim kvalitetom. Taj način djelovanja iziskuje i određene kvalitete planinara: odličnu fizičku i psihičku kondiciju, poznavanje prirodnih i vremenskih

prilika u planini, znanje skijanja, orientacijsku opremu, materijalne mogućnosti. Sigurno da taj način djelovanja nije pristupačan svakome. To je dostupno onima koji zadovoljavaju više ili manje gore spomenutim zahtjevima. Kao i u svakom drugom sportu, tako i tu kvaliteta i vrijednost neke akcije postiže se samo time.

U prošlosti je bilo nekoliko skijaških visokogorskih tura. Prelazili su se pojedini dijelovi grebena nekog gorskog masiva, povezujući dva, tri ili više vrhova. Te akcije bile su više stihische. Zapravo ti usponi na skijama bili su nagovještaj nečega što će u skoroj budućnosti biti praksa. Na žalost takovih akcija bilo je malo, zapravo nekoliko.

U Hrvatskoj tu koncepciju planinarskog djelovanja počinje organizirano provoditi od 1959. godine PD »Zagreb-Matica«.

Osnovna koncepcija zimskih skijaških grebenskih prelaženja je u tome, da se neki predio pređe u jednom cijelovitom vremenskom razdoblju bez prekida, bez baza za hranu, na skijama, po kalendarskoj zimi i pod snježnim uvjetima.

Zahvaljujući svojem geografskom položaju i reljefnom pružanju, velebitski masiv postao je prva meta tih pokušaja. Začetnici te ideje bili su Zlatko Smerke, Vlado Matz i Nikola Šerman. Godine 1960. započeo je prvi pokušaj, od Vratnika prema Crnopcu. Izuzetno loše vremenske prilike onemogućile su uspjeh.

Prvi pokušaj donio je i prva iskustva. Pothvat se bazirao na klasičnoj opremi, što je iziskivalo nošenje tereta i do 30 kilograma po osobi. Naredni pokušaji osnivali su se na specijalnoj opremi. No na nagle vremenske promjene, buru maglu i mečeve, nije se moglo tjecati. Tako je iz godine u godinu postojala sve očitija činjenica da upravo vremenske prilike u ovisnosti o geografskom položaju utječu na uspjeh tog pothvata. Problem je bio u tome da se taj gorski masiv nastojalo prijeći u 10—12 dana preko svih 39 vrhova viših od 1400 metara. Pod time se podrazumijeva uzdužno skijaško grebensko priječenje Velebita.

Zapravo Velebit ne bi bilo teško prijeći, kada bi se uzela »zaliha« od tridesetak dana. Tada bi se dionice prelazile samo za lijepong vremena, a loši dani bi se proboravili po raštrkanim planinskim kolibama, koje bi se prethodno (u jesen) opskrbile baznom hranom. Takav pothvat ne bi bio »muški« i skijaški bi prijelaz gubio na vrijednosti. Isto je tako, ako bi se Velebit priječio po primorskoj strani, jer tu tereni nemaju dovoljno snijega. Ta trasa ujedno mimoilazi najviše vrhove, te je smanjena vjerovatnost da se oni osvoje. Upravo na tom pravcu

Najviši vrhovi i grebeni masiva Velebita jesu upravo ti, koji daju kvalitetu takvom pothvatu. Prijeći sve najviše vrhunce pod zimskim uvjetima predstavlja najviši domet. Do ove godine to nije uspjelo još nikome u potpunosti, već samo djelomično. Prelaženja Velebita mimo vrhova, po dolinama ili varijantama puta s morske strane, vjerojatno će još biti. I to doprinosi razvoju visokogorskog terenskog skijanja. Zapravo to je početak velikih nastojanja da se Velebit ipak jednom osvoji u potpunosti.

Grebenski zimski prijelaz masiva Velebita čine, po mojem mišljenju, slijedeći vrhovi i prijevoji: Gračac — Crnopac — Prezid — Duboke Jasle — Tulove Grede — M. Halan — Lišćani bunari — Dušice — Sv. brdo — Babin vrh — Solila — Malovan — Segestin — Golić — Vaganski vrh — Babin vrh — Struge — Badanj — greben Počiteljskog vrha — Visočica — Trošeljev vrh — Samari — Klepetuša — Crni vrh — Goli vrh — Konjevača — Sadikovac — Oštarije — Kiza — Bačić kuk — Budakovo brdo — Lisac — Šatorina — Ograđenik — Zečjak — Alan — V. Kozjak — Alančić — Rožanski vrh — Goli vrh — Krajačev kuk — Crikvena — Varnjača — Rosijeva koliba — Gromovača — V. Zavižan — Vučjak — Pivčevac — M. Rajinac — Oltari — Konačišta — Jadićeva planina — Vratnik.

Ukupna dužina takvog skijaškog prijelaza uzduž grebenskog sklopa Velebita iznašala bi 240 km. Prelaženje svih tih vrhova smatra se zimskim planinarsko-sportskim prijelazom većim dijelom leži i poznati Premužičeva staza koja spaja Zavižan s Oštarijama i koja ne obuhvaća sve najviše grebenske vrhove. grebena Velebita.

Analizirajući sve dosadašnje pokušaje zimskog uzdužnog prelaženja grebena Velebita na skijama, uključivši i individualna, parcijalna prelaženja, dobivamo ovakvu kroniku:

Godine 1934, 15—16. januara, izvršen je prvi skijaški prijelaz južnog najvišeg grebena Velebita: Vaganski vrh — Malovan — Baba — Sv. brdo — Dušice — Lišćani bunari. Uspon su izveli Josip Smerke i Andrija Srkoč.

Godine 1936, 26—27. januara, dugi prijalaz grebena Sv. brdo — Baba — Malovan —

Vaganski vrh — Babin vrh — Struge. Nasljedjivač uspon su izveli Josip Smerke, Andrija Srkoč, Mihajlo i Svetozar Marčinko.

Godine 1960, 14—20. februara, izvršen prvi pokušaj prijelaza masiva Velebita na skijama. Na relaciji Vratnik — Jadićeva planina — Oltari — Zavižan — Gromovača uspon izveli: Vlado Matz, Zlatko Smerke i Nikola Šerman. Loše vremenske prilike nisu dozvoljavale daljnji prijelaz.

Godine 1961, 26—27. februara, izvršen treći skijaški prijelaz grebena južnog Velebita: Dušice — Sv. brdo — Babin vrh — Solilo — Malovan — Vaganski vrh — Struge. Uspon izveli Branislav Čelap, Vlado Matz, Ismet Baljić i Zlatko Smerke.

Godine 1962. na 1963. decembar — januar, izvršen je prvi prijelaz sjevernog i srednjeg Velebita, od Zavižana do Oštarija. Uspon izveli sa krpljama Davor Ribarović i Ivo Pleško. To je prvi uspešniji prelaz većeg dijela masiva Velebita.

Godine 1965, 5—7. februara, pokušaj prijelaza Velebita s juga: Crnopac — Prezid — Duboke Jasle — Tulove grede — M. Halan — Lišćani bunari — Dušice — Sv. brdo. Bura i magla. Pokušaj izveli Zlatko Smerke i Ivo Slezic.

Godine 1970, 27. februara do 7. marta, izvršen je prvi zimski prijelaz samo južnog Velebita: Crnopac — Prezid — Duboke Jasle — M. Halan — Dušice — Sv. brdo — Babin vrh — Solilo — Malovan — Vaganski vrh — Struge — Seline — Visočica. Taj dio puta prošli su u tri dana: Zlatko Smerke i Janko Jurković. Ostalih šest dana proveli su u jednoj snježnoj rupi u blizini Visočice, blokirani snažnim orkanom.

Godine 1971. izvršen pokušaj s juga, ali se uspjelo stići samo do Dušica. Uspon izveli: Zlatko Smerke i Ivo Grašovec.

Godine 1972. mart, ponovni pokušaj, ali samo do Sv. brda. Uspon izveli: Zlatko Smerke, Milan i Ivo Grašovec.

Svi ti pokušaji uslijed loših vremenskih prilika morali su biti prekinuti. Ovaj sažet historiografski prikaz skijaškog planinarskog osvajanja Velebita zimi neka svjedoči o teškoćama i prirodnim zaprekama što ih ta krševita div-planina suprotstavlja čovjeku.

Uzdužne godine 1972. su se učinile i drugi pokušaji prelaza grebena Velebita na skijama. Uzdužnog prelaza su se učinile dva putovanja. Prvo je učinilo skupština "Bosanski planinar" iz Sarajeva, a drugo skupština "Sarajevske skije" iz Sarajeva. Uzdužni prelaz je učinio skupština "Bosanski planinar" iz Sarajeva, a drugi je učinio skupština "Sarajevske skije".

SLIKA: Budakovo brdo s Bačić-kuka

Foto: F. Židan

Skijaški pohod uzduž čitavog Velebita

FRED ŽIDAN

ZAGREB, PD »Vihor«

Ponedjeljak 19. veljače. Eto nas natrag u Zagrebu s desetodnevni oštrog treninga u Julijskim Alpama. Puni smo kondicije jer smo skijali i hodali i po osam sati dnevno. Sada bi bio pravi trenutak za odlazak na Velebit. Ionako kasnimo. Htjeli smo mi na Velebit još u siječnju, koji je osobito ove godine bio izvanredno povoljan za takav pothvat, ali smo uzalud čekali da nam Planinarski odbor Zagreb za tu svrhu odobri korištenje svoje specijalne ekspedicijeske opreme. Oslonit ćemo se na ono što imamo, makar to bilo i nepotpuno. Sada još jedno

čekamo savjet meteorologa. O njemu ovisi hoćemo li danas krenuti ili ne. Javljuj nam: »Možete krenuti, do kraja tjedna bit će suho vrijeme«. Nama trebaju dva takva tjedna, ali ne možemo se pogadati i, eto, u dva popodne smo u autobusu za Senj. Iskrcavamo se u sedam naveče ispred gostionice na Vratniku. Ovdje završava Kapela, a počinje Velebit. Mjesto je poznato po buri koja znade poprimiti razmjere orkana. Noć mo u zaseoku u kotlini ispod ceste. Noću slušamo nalete bure, hladno je.

● *Mala ekspedicija PD »Vihor« iz Zagreba u sastavu Fred Židan, Zdravko Ceraj i Ivica Mesić izvela je do sada najdulji jugoslavenski skijaški pohod, nazvan »Velebit 73«. To je bio zimski uzdužni prijelaz Velebita u jednom potezu od Vratnika pa sve do Zrmanje, što do sada još nikome nije uspjelo. U organizaciju pohoda uloženo je mnogo truda, ljubavi i požrtvovnosti, jer je trebalo svladati mnoge za-*

preke. Ekspedicijesku opremu morali smo sami nabaviti, a neprilika je bilo i s hranom koja je jesen je deponirana na planiranoj trasi puta, ali je na nekim mjestima nestala. Najviše muke zadala je opora i promjenljiva velebitska klima. PD »Vihor« ovom akcijom želi dati svoj skroman doprinos proslavi 100-godišnjice hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva.

Utorak 20. veljače. Napolju je vedro, hladno i vjetrovito. U osam sati eto nas na cesti ispred gostonice, točno na početak Velebita. Hoćemo li ikada stići do njegova kraja? Pokušat ćemo, krećimo! Naš cilj za danas je Zavižan, koji je dalje nego »iza sedam brda i dolina«. Skije stavljamo odmah, jer ćemo tako biti brži. Privikavamo se na mnoštvo vučjih tragova koje smo počeli presijecati već od same asfaltne ceste. Na putu smo za Veliki Stolac. Prolazimo mimo lugarnice. Nastanjena je. Upozorenim smo da ima medvjeda, no to nas ne plaši. Bili bismo razočarani kad bi nam rekli da ih uopće nema. Prolazimo pretežno kroz šumu. Desno pod nama je otok Krk. Vjetar i hladnoća su snošljivi. Eto nas uskoro kod trgovine u Stolcu. Posljednja prilika za eventualne nabavke. Ne uzimamo ništa. Naprtnjače nam ionako imaju po 16 kg svaka i to je posve dosta. Prolazimo mimo Liskovca. Ljudi nas s nepovjerenjem gledaju kroz prozorčice malenih kuća. Nisu navikli da zimi ovdje prolaze stranci. Prolazimo ispod vrhova Prolog i Čukovac, snijega imade dovoljno, samo ga je bura dosta neprikladno rasporedila. Krećemo se stalno na nadmorskoj visini od 800–1000 metara, temperatura je samo minus pet stupnjeva, no bura je jaka. Pod Lombardom nailazimo na grm pun šipka. Zobamo ne skidajući skije. Još malo pa smo na Oltarima. Svraćamo u gostonicu. Iako je podne, puna je. Domaći se čude našoj crvenoj odjeći. Misle, nije to baš boja za muškarce. Tumačimo im da nas tako u slučaju nevolje mogu lakše naći u snijegu, osim toga, ova je odjeća topla i otporna protiv zime.

Oni ipak smatraju da je protiv zime bolja po koja »ljuta« i, naravno, ne napuštati toplu sobu bez potrebe, pogotovo ako nas nitko za to ne plača. Nemamo vremena upuštati se u diskusiju, a ne bi ni imala smisla. Domaći planinu smatraju nužnim zlom. Zahvaljujemo na savjetima i opravštamo se od ljudskih naselja za narednih četiri dana. Već nakon pola sata ponovno nailazimo na medvjede tragove. Ne spava im se, izgleda, ove veljače. Odmor na lugarnici Siča. Prazna je. Vrijeme se kvari. Snijega ima sve više pa je i napredovanje na skijama mukotrplno. Uz to smeta još i grmlje. Tik pred izlazom iz šume ljethim se putem dalje ne može. U kamenitim usjekama Bijelih stijena nanosi snijega viši su od čovjeka. Probijamo se ravno gore kroz grmlje, pa na čistinu izlazimo u gust mrak. Oko vrhova navukle su se maglene kape, no suprotne padine Vučjaka dobro su naziru. Spuštamo se u kotlunu podno doma i započinjemo uspon u ključevima. U domu na Zavižanu dočekuje nas meteorolog Drago i njegova kćer. Rijetki su im gosti u ovo doba godine. Kod njih nam je pohranjena hrana, pa pripredujemo obilnu večeru. Nakon uređivanja opreme spremamo se na počinak.

Srijeda 21. veljače. Budimo se rano ujutro. Vani je još mrak, a sablasna mjesecina obasiava smježne vrhove. Međutim, kad se razdanilo, lijepon vremenu više ni traga. Vidi

se svega nekoliko metara daleko. Drago nas tješi da to nije oblak već kapa, a nama je to sasvim svejedno — nije šija nego vrat. No dok smo se spremili za polazak, vani je postalo prijaznije. Nije baš idealno, ali ne bismo imali ništa protiv toga da svi dani budu takvi. Kratak ali srdačan rastanak i smuk prema Botaničkom vrtu u Modrić-dolcu. Ispod debele naslage snijega dobro se vidi cesta kojom idemo pod Pivčevac. Tu se Premužičeva staza odvaja desno u šumu. Čim smo došli u krševiti dio, put postaje »interesantniji«. Staza je ovdje djelomično usječena u živu stijenu; ljeti je posve bezazlena, zimi međutim treba itekako biti na oprezu. Odavde pa do Čepuraša jedan vidik ljepši od drugog. Stijene iznad Smrčeve doline izgledaju kao iz priče. Prijeko Čepuraš i približavamo se Gromovači. Tu su opet neugodne dionice puta usječene u živu stijenu. U slučaju pada nema zaustavljanja do dna dubokih zaledenih vrtača, a taj put može biti i bez povratka. Divlje je i divno. Na ličkoj strani nebo crno kao tuš. Rožanski kukovi već su u mečavi. Žurimo da što prije stignemo u Rossijevu kolibu. Evo je, u njoj nas čeka naša hrana na svom mjestu i netaknuta. Postavili su je još prošle godine u mjesecu studenom naši drugovi iz društva i tako dali svoj prilog ovom našem pothvatu. Ručak je obilan, gospodski, kao da nismo u srcu Velebita. Izlazimo iz kuće. Snijeg je prestao padati, čak pomalo sunce izviruje. Prebacujemo se preko sedla i ulazimo u čudesan svijet netaknute prirode Rožanskih kukova, u najljepši dio Velebita. Zimi je to još kudikamo ljepše. Nažalost nemamo vremena da se do mile volje nadivimo. Čudljiva je veljača. Ne bi bilo neobično da se za pet minuta ne vidi ni prst pred nosom. Treba se dakle što prije dohvatići Crikvene. Eto jednog problema kojeg ljeti nema. Treba proći Božin dolac. Ljeti sitnica, a sada strma ledena padina. Biramo zimski prolaz i eto nas kod Crikvene. Silaz niz usjek nije moguć sa skijama, to treba otpješaćiti. Postalo je iznenada toplo, zaužilo je. To nije dobro. Pojedini slojevi snijega imaju različitu temperaturu, pa nam se pod skije hvataju kilogrami snijega. Jedva dižemo noge. Izmenjujemo se u pravljjenju traga. Bilo bi dobro da nas je barem deset. Ne bi se uopće umarali. Tako to ide do sedla između Golog i Serovskog vrha. Dalje je odlično. Na vjetrometini je ledeno, pa skije jure kao lude. I ovdje ima medvjedi tragova. Slikamo Rožanske kukove i, brzo žlijebom nizbrdo u šumu. Tu je opet ista muka sa snijegom koji se lijepi. Konačno vidišmo more i cestu za Alan. Hvata se mrak. Kroz guštk gledamo zalaz sunca u moru. Još malo i eto nas u kući na Velikom Alanu. Ubrzo u peći pucketa vatrica. Sušimo promoćenu odjeću. To je naša baza broj tri. Hrana je na svom mjestu, jedino su je miševi načeli. Treba obilno jesti. Bili smo na putu 13 sati, gotovo bez odmora. Za nama je sjeverni Velebit. Vani je južno, s krova kapa voda. Ne svida nam se to, bolje bi bilo da je minus dvadeset.

ZDRAVKO CERAJ, zubotehničar, rođen 4. listopada 1920. u Staroj Rači kod Bjelovara, u Zagrebu od 1921. Kao dijete član »Sokola«, poslije u skautskoj organizaciji, od 1935. član HPD-a (omlađinska, ski i alpinistička sekacija, član odbora). Prijere rata osam prvenstvenih penjačkih uspona u stjenama BiH, Visokih Tatra, Julijskih i Kamniških Alpa. Poslije rata istaknuti atletičar, od 1945. do 1960. držao sve rekorde od 800 do 5000 metara. Rekorder Jugoslavije 26 puta, u reprezentaciji Jugoslavije 30 puta, na Olimpijadi u Helsinkiju 1952. trčao na 5000 metara.

IVICA MESIĆ, student tehnologije u Više zrakoplovne škole, rođen u Zagrebu 19. siječnja 1952. Član PD »Zagreb matica« od 1968., član PD »Vihor« od osnutka, sada tajnik tog društva. Uspješan natjecatelj u orijentaciji (od 1968. osvojio za društvo 15 nagrada, tri put bio u republičkoj reprezentaciji, član Komisije za orijentaciju PSH).

Aktivan kao voda izleta, skijaški natjecatelj, obilaznik transverzala, suradnik »Naših planina«, markacist, slikar amater. Uspon na vrh Kilimandžara 1972.

FRED ŽIDAN, elektrotehničar iz Zagreba, član PD »Jesenice« od 1946., član PD »Zagreb« od osnutka i pročelnik nekoliko njegovih stručnih sekacija, inicijator osnivanja PD »Vihor« i njegov predsjednik, alpinist od 1951. skijaš, orientacijist, planinarski vodič. Specijalnost mu je zimski alpinizam (prvi zimski alpinistički instruktor u Hrvatskoj, 1951. vodi prvi pohod naših alpinista u visoko ledenjačko goriće, 1952. pohod planinara na Grossglockner). Usponi na Mont Blanc, Matterhorn, Visoki Atlas i Kilimandžaro. Poznat po izvanrednoj fizičkoj kondiciji (preživio pad od 300 m na Kočnj, lavinu ispod Krna, zimsku olujnu noć na Prenju 1953. u kojoj je poginuo zagrebački alpinist Mladen Škrebi).

Četvrtak 22. veljače. Napolju je plus dva, oblacio. Miriše na kišu. Snijeg ima tanku ledenu koru pa je napredovanje na skijama brzo. Načeli smo, eto, danas srednji Velebit. Prolazimo Mirovo gdje gotovo nema snijega, odnijela ga bura. Prelazimo na morsku stranu. Snijega po Premužićevoj stazi ima taman toliko da možemoći sa skijama. Rijetka su mjesta gdje skijama prelazimo kamenje ili travu. Ispod nas je otok Rab kao na dlanu. Lijepo se vide trajekti što se upravo mimoilaze. Po stazi ispred nas trag je krupnog vuka, vjerojatno u potrazi trbuhom za kruhom. Idemo za tim tragom sve do iznad katuna Vrata, odakle se lijepo vidi Pag. Duboko dolje ruži kamion s praznom prikolicom. Tu se opravštamo od pogleda s morem i ulazimo u unutarnjost, planine. Još malo pa počinje spust gotovo do Mliništa, kraškog polja što u sumaglici s preostalim krpama snijega djeluje izvanredno tužno. Zaista treba sunca da bi čovjek bio bolje raspoložen. Napuštamo izvor i prolazimo pored katuna Radlovca i odanle prema Vrbanskoj dulibi

gdje kraj kućica vidimo ljudi. Po bljuzgi skijamo dalje do Skorpovca gdje nam dobrodošlicu priređuju psi. Sva je sreća da smo stigli po danu, inače bi bilo okapanja s njima. Vrijeme je loše. Iz zraka rosi, još uvijek je toplo. Eto našeg skloništa, vjerojatno adaptiranog iz nekadašnje staje. Nakon većere kratak posjet susjedima. Tuže se: dosta im je vjetra, hladnoće i zvijeri koje im kolju stoku, i oni bi htjeli navečer gledati televiziju i kuhati na struju, a ne slušati zavijanje vjetra i vukova. Još koju godinu i ovaj gorštački zaselak ostat će pust. Posušili smo odjeću pa idemo na spavanje — sjenik umjesto u sklonište, tamo nije vlažno, a i toplo je od stoke. Blejanje ovaca je toliko melankolično i monotono da djeluje kao uspavanka. Umorni smo, pa nas ubrzo svladava san.

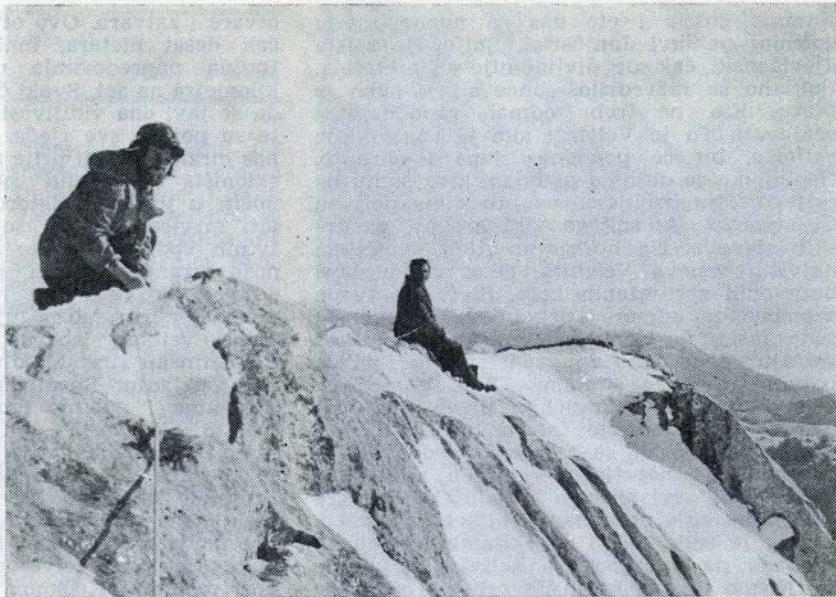
Petak 23. veljače. Na sjeniku je mrak, pa ne znamo koliko je sati i kako je vani. S obzirom na sinoć, trebalo bi biti vedro. Brus! To je Velebit. Vani pada snijeg u krpama da ne vidiš prst pred nosom, mokar, neugodan.

Nema razmišljanja, moramo dalje, stat će valjda. Već poslije nekoliko minuta prestao je padati, golo grmlje je kao oblijepljeno vatrom. Dva puta sijećemo svjež medvjedi trag. Rano su se probudili iz zimskog sna ove godine. Konačno iz sumaglice grane sunce. Sada je predivno u ovoj snježnoj bijelini. Kod odvojka za Bačić-kosu ostavljamo stvari na Premužičevu stazi, jer je Bačić-kuk izvan puta, a ovamo se ionako moramo vratiti. Prelazimo kraj ruševina bivšeg dačkog doma. Svaki puta kada ovdje prolazimo ima ga sve manje. Izgleda da je nama lakše nešto sagraditi nego kasnije očuvati. Takvi smo mi. U pozadini je Bačić-kuk koji se u zimskom rahu može mjeriti s nekim detaljom u Alpama. Skupina golemih kukova, stijena, tornjeva. Preliven svježim snijegom kao šlagom lići na neosvojivu tvrđavu. Probijamo se kroz zasneženu šumu do sedla i onda desno gore padinama i žlijebom prema vrhu. Eto nas na usjeci u grebenu. Dalje ima problema: led ispod svježeg snijega. No pripremili smo se za to. Par rastezaja užeta i već smo kraj upisne kutije na vrhu. Isplatilo se je doći. Divan pogled na sve strane. Međutim na ličkoj strani i opet je crno. Bit će mečave. Hitamo natrag istim putem do Premužičeve staze, nekoliko snimaka prema moru i ubrzo smo na raskršcu iznad Ravnog Dabra. U njemu gotovo da i nema snijega, dok mi ovdje na Dabarskoj kosi hodamo na skijama. U uvali Prapratnjak dostiže nas mečava, ali s mora lijepo sije sunce. Vrijeme kao u aprilu. Ne trebamo prtitи snijeg. To je prije nas učinio krupni medvjedi par koji je izgleda išao istim putem kao i mi. Međutim, prije Stupačinova skrenuli su nekuda u šumu. Tu na poljani ispod Kize i Alaginca snijeg je odlične kvalitete. Poželjeli bi ga čak skijaški daljinski trkači. Upravo smo prohujali kroz Stupačinovo i smuk dolje do skloništa na Baškim Oštarijama. Stižemo tamo u 19 sati. Eto za nama sjevernog i srednjeg Velebita. Nije nam poznato da li ga je u jednom potezu ovim putem tkogod do sada prošao. Ovdje dobivamo posjet. Došla su nam dva druga iz našeg društva. Trebali smo naime iz hotela »Velebno« dati intervju redakciji Radio Jadran, no hotel je zimi zatvoren. Došli su da s nama uspostave vezu, da ponesu do sada snimljene filmove na razvijanje. Donesli su nam ispravan tranzistorski radio jer se naš pokvario, a treba nam kao kruh za slušanje posebnih vremenskih prognoza za Velebit koje specijalno za našu ekspediciju emitira Radio Jadran svakog jutra. Iskoristili smo ovdje relativno komforntno sklonište (čak ima električnu struju) da uredimo opremu. Na spavanje smo otišli tek iza ponoći. Razgovoru s »gostima« iz Zagreba nikad kraja.

Subota 24. veljače. Krećemo u sedam izjutra. Slikaju nas, da imademo barem jednu sliku sa svom trojicom. Vani je oblačno s burom, temperatura minus osam. Čitavu noć pustom poljanom zavijao je ledeni vjetar, sada je relativno mirno. Uspinjemo se strmo na padinu s druge strane asfaltne ceste.

Uskoro prolazimo vrata na grebenu otkuda se spuštamo na visoravan Sladovaču i zatim strmo nizbrdo u malena korita. Iz jednog u drugo, sve do Medinog dolca, pa opet gore dolje do Pasjeg klanca. Tu je strašna divljina, a još neugodnijom čini je jezovita tišina. Voljeli bismo da se makar čuje vjetar ili žuborenje potoka, no nema ništa. Očekujemo da će od nekuda izaći stogodišnji medvjed i pitati zašto ga smetamo. Brže bolje prebacujemo se na morsku stranu prema Peći, gdje oko polupećine gotovo uopće nema snijega. Spuštamo se još niže do napuštenih pastirske stanova. Prilično smo izgubili na visini, no snijega ima dovoljno. Eto i opet medvjedeg traga. Ovaj je bio pravi rekorder, u usporedbi s dosadašnjim — teška kategorija. Četiri naše goleme planinarske cipele mogli smo udobno smjestiti u otisak njegove šape. Pokušavamo jednom nogom stati u jedan a drugom u drugi medvjedi trag. Jedva smo noge uspjeli toliko raskrečiti. Uz taj trag je trag golemog kopitara, vjerojatno jelena. Da li je medvjed hitao za njim, nećemo nikada dozнати. Idemo dalje strmo uzbrdo pravcem za Sugarsku dul'bu. Eto na konačno na zasneženom Riplištu i uskoro smo na cisterni kraj ruševina lugarnice u Sugarskoj dulibi. Do sada je bilo oblačno, no tu je granulo sunce. Prelazimo strmu padinu Velikog Stolca. Pred nama se desno pojavljuje Panas, a lijevo u pozadini Visočica. Fini spust niz padinu, pa proplankom u šumu. Opet počinje mukotrpno penjanje i probijanje kroz grmlje. Konačno ispadamo na cestu. Sada se ne bojimo više niti mraka. Cestom imamo spust ravno do skloništa na Jelovoj Ruci. Stižemo tamo u sumrak. Kupimo po šumi suhogra granja i,eto, prostorija je ubrzo zagrijana. Makar kuća nije zaključana i nalazi se nedaleko glavne šumske ceste, kutiju s našom hranom našli smo netaknutu, iako je bilo posjetilaca, što smo vidjeli po upisivanju u knjigu. Stoviše, članovi »Velebita« iz Zagreba na kutiji su nam poželjeli mnogo uspjeha u našem pothvatu. To je naša baza broj 6. Ima ih ukupno deset. Da su barem svagdje na naše baze dolazili pošteni planinari! Vani je vedro, no u noći kroz san čujemo grmljavinu kao da je smak svijeta.

Nedjelja 25. veljače. Otvaramo vrata. Iznenadjenje. Napadalo je oko 40 centimetara svježeg snijega. To nam baš nije trebalo. Već smo ga jučer jedva prtili. Danas imamo kratku relaciju ako se gleda po karti, ali ipak znademo da ćemo putovati gotovo čitav dan. Velike su strmine i visinske razlike, a sada još taj novi snijeg. Temperatura je minus osam. Brzina kretanja pola kilometra na sat. Psijem i izmjenjujemo se u vodstvu. Kako da se očuvamo od ledenih kristala kojima nam bura bombardira lice? Pa onda ta šikara kojom se treba probiti do čistine. Na Velikoj poljani je krasno: lijevo ličko polje, pred nama Visočica, desno vjetrom u poluluku oblikovan snježni greben. Kao u Alpama. Vidimo Jandrinu poljanu. Treba sići dolje, ali kuda. Ljetnom putu niti traga, a ne želimo

Uspon na Bačić-kuk

Foto: F. Židan

silaziti bilo gdje, jer imamo loše iskustvo s probijanjem kroz šikaru. Izašli smo na neki greben. Na njegovom smo kraju. Gledamo dolje na blaži teren. Čini nam se kao da gledamo s crkvenog tornja. Međutim ne smijemo gubiti vrijeme. Treba da barem jednom stignemo rano na sklonište pa da se pošteno odmorimo. Spuštamo se naprečac prema ličkoj strani. Došli smo na sedlo i ubrzo eto markacija na stablima. Još malo pa smo na kraju nove šumske ceste. Koristimo se njome koji kilometar i dolazimo do novog puta za Gojtanov dom. Strašna je Visočica sa sjeverne strane, kroz šiblje izgleda kao Anapurna. Silni su i »Velebitaši« iz Zagreba koji su za Novu godinu uspješno izveli nekol'ko zimskih prvenstvenih uspona na sjevernoj strani Visočice. Oni su boravili u Gojtanovu domu i sigurno da nisu imali hrane u izobilju, ali našu hranu nisu dirali. Oni znaju što to znači doći na dom gladan i premoren i ne naći ništa. Još malo i u domu smo koji se kupa u suncu. Naložili smo peć, večerali i u miru spremili stvari za sutra. Pozicija doma je izvrsna, zalaz sunca može se slikati takorekuć iz kreveta. Do sada smo morali uvijek bježati na kakav greben samo zbog toga.

Ponedjeljak 26. veljače. Ustajemo već u 5 sati. Ništa nije ostalo od jučerašnjeg prekrasnog vremena. Temperatura je minus 12, vjetar strašan, pada snijeg, a magla takva da ne vidiš prst pred nosom. A upravo danas čeka nas prilično duga i mjestimično komplikirana dionica. Treba stići na Štirovac. Krećemo oko 8 sati, kada se je dobrano razdano. Prijeličimo zaledenu južnu padinu Visočice. Treba oprezno raditi rubnicima skija. Magla takva da ne znaš jesи li na glavnom ili sporednom vrhu. Kada sam posljednji put bio zimi ovdje, morali smo

nositi skije po kamenju na vrh. Sada kamenju nema ni traga. Šiba nas ledeni vjetar. Držimo se grebena i konačno silazimo na niže. Snježne strehe visoke su po nekoliko metara. Teren nam je sasvim nepoznat. Uvjerjen sam da još nikada ovdje nisam bio. Na tren se magla razrjeđuje prema Lici. Vidimo šumu ispod nas. Krivo smo pošli. Vidik se opet zatvara. Treba čekati, možda će se opet malo otvoriti. Eto, nije prošlo ni četvrt sata, a magla se rastvorila na suprotnu stranu. Nazire se greben koji se spušta sa Visočice i preko prijevoja diže na kotu 1579. Prolazimo ne gubeći visinu kroz šumarak, pa strmom padinom ponikve i eto nas na prijevoju. Čak se vidi i markacija. No čeka nas i vjetar kakvog do sada nismo imali. Idemo s noge na nogu kao da smo pijani. Treba održati ravnotežu i doći tu i tamo do daha. Maksimalna koncentracija. Imamo na sebi vjetrovke i dvostrukе pulovere, a ipak nam se čini kao da smo goli. Fotoaparatu ne radi zapor, smrznuo se, a stručnjak koji ga je prije pohoda podmazio specijalnim uljem kleo se na tvornički podatak da je ono tekuće do minus 30°. Sada nema vremena za filozofiranje, treba što prije s tog paklenog mjesta u zavjetrinu, inače ne ćemo izdržati. Gubimo energiju, a stalno smo na istom mjestu. Na momente, pri pogledu unatrag, iz magle izroni Visočica kao avet i opet nestane. Iza kote 1579 m je raj. Zavjetrina za bogove. Ne smeta nas »normalna« hladnoća, već ona garnirana s vjetrom. Toliko smo izmučeni, da po prvi puta jedemo na turi. Do sada smo podnevne obroke, izuzev drugog dana, jednostavno izostavili. Magla se konačno digla. Ispod nas je Lika, sva u svježem snijegu. Nema što, zima se vratila i to ona prava, kakva i jest obično u veljači. Skijamo preko padina Rudina, snijeg je odličan. Ulazimo u šumu, markacija se dobro vidi. Spust kroz

šumu i guštic i eto nas za nepun sat u golemoj ponikvi Janjčarici. Snijeg je zaista djevičanski, čak niti divljač nije još pretrčala. Potpuno se razvedrilo, sunce sija i nebo je plavo. Eto, ne treba odmah rano izjutra očajavati. To je Velebit: ako je ujutro loše vrijeme, bit će popodne lijepo i obrnuto. Uspinjemo se desnom padinom kroz šumu na prijevoj i prebacujemo na prostranu poljanu Oglav'novac. Iz snijega vire krovovi pastirskih stanova. Na horizontu bijeli se greben najviših vrhova Velebita. Oko nas bezbroj bezimenih zasmeđenih kota. Šteta što nema vremena za odmor i uživanje. Već nam je sada jasno da dom pod Štirovcem niukom slučaju ne možemo dohvatići za dana, pa da barem što dalje stignemo. Zimi pogled na Oglavinovac vara. Čovjek misli da će za čas biti preko na drugoj strani. Kol'ko je to prostranovo, vidi se tek kada jedan skijaš ode prilično naprijed i vidi se samo kao točkica. Na uzvisini smo između Oglav'novca i još dulje snježne poljane Velikog Javornika. Snijeg je sada loš. I sa skijama se duboko propada, pa treba prtitj snijeg. Izmjenjujemo se. Nismo još pri kraju Javornika, a mrak je tu. Vadimo svjetiljke. Ulazimo u šumu. Markaciji niti traga. Za orijentaciju nam služi Badanj koji se dobro vidi jer je vedro. Konačno smo na prijevoju, pa se spuštamo do zasmeđenog proplanka gdje je raskršće puta. Odvajamo se desnim usjekom gdje se probijamo kroz snježne nanose do doma. Kuća je prostrana ali neuredna. Ostat će nam međutim u neugodnoj uspomeni iz drugih razloga. Od kutije s našom hranom koja je bila obješena o tavansku gredu ostala je samo špaga. Netko tko je tu bio prije nas imao je pravu gozbu. Nije se uopće trudio da ukloni ambalažu od hrane. Bila je razbacana ispod kreveta. Nije ga se ticalo što je na kutiji pisalo tko je tu hranu i za koju svrhu ovdje ostavio. Postoji za takve slučajeve planinarska etika koju takvi tipovi ne znaju i ne priznaju. Uzaludna je tu bila parola ispisana na ulazu u kuću: »Budi pošten i onda kada te nitko ne vidi!«. Jedemo posljedne ostatke hrane iz »ratne rezerve« i liježemo na počinak da uštemimo kalorije koje će nam sutra itekako trebati za juriš na najviši vrh. Netko pita da li bi kome prijali čevapčići. Preslabi smo da ga tučemo. No šalu na stranu, možda ćemo sanjati dobru i obilnu večeru.

Utorak 27. veljače. Imamo posni doručak. Čaj s asugrinom, da sprječimo prekomjerno debljanje, i svaki još komadić dvopeka. Napuštamo dom. Vani je vedro i sunčano da ljep ne može biti. Ali ne za dugo. Velebit je prevrtljiv, a i veljača je. Kažu domaći, veljača je ženski mjesec, ne treba mu vjerovati. A što tek čine Velebit i veljača zajedno! U strmom žlijebu iznad poljane već nas sustiže magla. Badanj se zamutio i na Marasovcu već ne vidimo dalje od sto metara. Prema Babinom vrhu idemo pomoći kompanasa. Magla postaje još gušća, tako da ne vidimo jedan drugog. Bura na refule. Vidik se

otvara i zatvara. Ovo otvara znači da se vidi čak deset metara, inače je to tri metra. Brzina napredovanja u prosjeku je pola kilometra na sat. Svaki čas treba stati i čekati da se javi ona vidljivost na deset metara. No te su pojave sve rjeđe. Neminovalo je da će nas mrak uhvatiti prije nego što se dočepamo skloništa na Ivinim vodicama. Morat ćemo noćiti u jurišnom šatoru, no hrane nemamo niti mrvice. Kad bi se slučajno i dokopali Ivinih vodica, što ako niti tamo nema više naše hrane? Razum pobjeduje. Donosimo odluku da ćemo za jedan dan produžiti pohod jer moramo negdje nabaviti hranu. Tu nema velikog izbora: ili na ličku ili na dalmatinsku stranu. Odlučujemo se za »topliju« varijantu. Spuštamo se skijama prema Strugama i gubimo mukom stečenu visinu. No što možemo. Tu dolje je dobro. Kapa je samo na grebenu, ovdje ima čak i sunca, koje je to jače što bliže dolazimo Buljmi. Pod Buljmom čisti led kao ogledalo. A vjetar? Sada nam se onaj od jučer na Visočici čini kao povjetarac. Domaći kažu da oni tuda koji puta i ljeti pužu četveronoške. Sa skijama nas nosi uzbrdo. Kočimo uzbrdo time da se rubnikom upiremo u kakav kamen. A onda treba balansirati tako da se čim popusti glavni nalet vjetra, pomakneš metar dalje. Metar po metar pribljavamo se Paklenici. Iako je u Dalmaciji vedro, iznad Paklenice je snježni oblak. To su ledeni kristali što ih orkan pobire sa Struga i »trese« u Dalmaciju. Spuštamo se serpentinama. Snijega još uvijek ima, ali je divno kretati se u zavjetrimi. Odmah je čovjek bolje volje. Za sat i pol smo kod Borisovog planinarskog doma na nadmorskoj visini od 550 metara. Mnogo smo se morali spustiti, ali bilo je za to valjanih razloga. Zvonimo brodskim zvonom obješenim pred domom, da prema priloženim uputama dozovemo domara. Uzalud, nikoga nema. Penjemo se gore do kuće Ante Parića. Kažu nam njegovi, doći će valjda uveče, otišao je u Starograd. Prija nam domaći kruh i kajgana od svježih jaja. A kada je navečer ipak došao Ante Parić, divno je prijala prava večera uz bocu vina. Da smo ostali »gore«, sada bi valjda negdje cvokotali prazna želuca. Treba biti elastičan u takvim situacijama i prilagoditi se prilikama. Tu je i jedna grupa mladih planinara iz Zadra koji su upravo došli s Ivinih vodica. Oni su upozorenici u svom društvu da ne diraju postavljenu hranu. Po ovim Zadranima javljamo u Zagreb što nam se desilo i da turu moramo na dva dana produžiti. Zimi je ovdje relativno blaga klima, no danas je iznimka. Smrzle su se vodovodne cijevi čak i u Zadru. Došli smo dakle na Velebit upravo kada je najhladnije. A što se može. Ante nas je opskrbio hranom koliko god smo mogli ponjeti, dobro smo večerali, pa idemo rano na počinak. Ako bude sreće, obavit ćemo sutradan ono što smo namjeravali danas. Međutim, ne možemo spavati od urluka vjetra. Hoće li sutra biti bolje?

Srijeda 28. veljače. Ustajemo po planu u 6 izjutra, no ubrzo se vraćamo u krevet. Gore na grebenu je smak svijeta: orkanski vjetar, oluja, magla, mećava. Oko 11 sati vrijeme se smiruje. Idemo barem do Ivinih vodica da nam potpuno ne propadne dan, osim toga, treba opet uhvatiti izgubljenu visinu. To je relacija od oko tri sata, pa će današnji dan biti ujedno dan odmora. Oprashtamo se od Zadrana i Parića i krećemo dolinom prema gore. Pomalo opet dobivamo na visini. Snježna imala sve više i više i kod Martinova mirla već ga treba dobro gaziti. Sve jače puše i bura od koje nikako da se rastanemo. Najgorje je što ne puše iz istog smjera, već iz svih, čak i s juga. Iza jednog zavoja u nas bulji čudovište. Kol'ko se mi u to razumijemo, to je nekakav vepr, ali začudujuće je nepokretn. Oprezno mu se približavamo i tek izbliza vidimo da je neopasan. To je ustvari samo njegov »skalp«, dobro konzerviran od hladnoće, dok je meso i utroba završila u bogznačjem želucu, malo lovaca, malo zvijeri. I dalje gazimo dubok snijeg. Na površini je doduše solidno izglačan vjetrom, no upravo kada smo punim stopalom na njemu i hoćemo dignuti drugu nogu, propadnemo do koljena. Sva sreća do skloništa nije daleko. Lijevo gore zasnježeni greben Velebita liči na Himalaju. Vedro je, ali puše orkan. Vrhunci su u snježnoj prašini što je kovitla vjetar. Nikada još zimi Velebit nisam vido tako nisko okovan u snijeg i led. Nigdje kamena. Konačno eto nas na skloništu. Od naše hrane ostalo je tek toliko da se baš ne kaže da nije ništa ostalo. Inače imamo problem sa peći. Ona gori dobro samo dok su vrata širom otvorena, jer je bura posve blokirala dimnjak. A vani je sve prije nego toplo. Čim zatvorimo vrata, prostorija se pretvara u dimnu komoru. Na kraju odustajemo od loženja i spavamo pod sličnim uvjetima kao vani, izuzev što smo pošteđeni od vjetra.

Cetvrtak 1. ožujka. Za danas smo odredili osobito rano ustajanje. Predviđamo da će to biti najdulje putovanje. Već u šest izlazimo napolje. Ivica misli snimati izlaz sunca. Šipak! Vani pada snijeg, lijepo, u sitnim pahuljicama, kao na početku zime. A danas je prvi dan ožujka. To nas malo oneraspoloži, ali izbora nema. U mraku se penjemo strmim žlijebom. Put se ne vidi, snijeg je očajno loš, ima naime više leda nego snijega. »Visimo« na rubnicima. Kada smo izbili iz šume pod Solila, vrag je uzeo šalu. Čisto ledeno zrcalo. Sk'je na rame i hvataj cipelom uz krajnji oprez makar kamenčić koji viri iz snežnog pokrivača. Uspon do Solila je više psihički nego fizički napor. Dalje ne ide bez dereza. Dok ih montiramo, nalet bure izb'ja Zdravku smotak sa spavaćom vrećom ispod olabavljene poklopce naprtnjače. Ode ona otkuda smo se mukom popeli. Zdravko trči s

derezama za njom, no nemoguće ju je stići. Divno klizi najlon po strmom ledu. Zdravka nema pola sata natrag, drugoga bi, znači, čekali preko sat. Našao ju je, to je glavno. Ostavljamo naprtnjače u zavjetrini i krećemo kroz maglu pod udarima vjetra prema sjevero-zapadu. Stižemo do prijevoja za Bunovac i tu se magla diže. Greben Velebita izranja u tren oka u svojoj svojoj veličanstvenosti, obasjan suncem. Sve je kao na dlanu. Vidi se svaki vrh, sve do Babinog. Izgleda kao u Alpama. Vjetar pomalo popušta, a sunce prži nemilosrdno, osobito u kotlinama. Ovdje na Velebitu sami kontrasti, nema ničeg umjerenog. Ne idemo više ljetnim putem. Priječimo isprepletene grebene tako da visinske razlike budu što manje. Eto nas ispod Malovana. Pastirski stanovi su pod snijegom. Priječimo sjevernu padinu susjednog vrha. Tu je prolazio samotni vuk. Umjesto otisaka tragova ostale su oko 15 centimetara visoke izbočine. Trag izgleda kao zupčana letva. Remek djelo vjetra i snijega. Mislimo smo da ćemo za vukom do Vaganskog vrha, no on je

raniye skrenuo prema moru. Došao je iz Like preko sedla između Malovana i Segestina. Segestin je impozantan. Vrijedilo bi se popeti i na njega, ali ionako nam je dan prekratak. Treba ostaviti nešto i za drugi put. Neizdrživo je vruće dok se penjemo na Vaganski vrh. Nećemo se skidati, jer ako to učinimo, sigurno će početi puhati kao ludo. Barem je do sada svaki put tako bilo. Na Vaganskom vrhu smo. Već je i vrijeme. Da smo sreće, bili bismo ovdje već dva dana prije. Snimke na sve strane i trk na natrag istim putem. Prije Solila Ivica pronašao »kraticu« s južne strane brda. Divan led. Psujemo. Taman nam je to trebalo. Pipamo po strminama. Šljici dereza uopće ne ulaze u led. Nesigurno se hoda. Ako netko odleti, ići će sigurno dolje do Parića. No i to je prošlo. Uzimamo naprtnjače i gore, dolje, lijevo, desno prema Svetom brdu. Toliko žurimo da smo od Solila do Vaganskog vrha i natrag, pa na Sv. brdo, trebali mnogo manje nego što se predviđa ljeti. Na Sv. brdo stigli smo po prvi puta ranije nego što smo bili planirali. To je već pomalo kao usiljeni marš. Sada nam je zaista kondicija dobro »sjela«. Na zapadu se opet pojavljuju oblaci, no zato je čist naš cilj za sutrašnji dan — skupina jugoistočnog Velebita. Dobro je proučavamo, koliko se to odavde može. Djelomično nam je ta skupina nepoznata. Strmom padinom spuštamo se prema Dušicama. Ne idemo lijevo po grebenu, nego padinom ravno na greben koji se spušta do pastirske stanove. Istim putem silazio je i medvjedi par. Za jedan sat smo kod koliba. Kratak odmor i spuštamo se kroz šumu. Brzo smo stigli i do raskršća puta koji se odvaja za Egeljac. Mi idemo desno. Iako je sunak blizu, problema nema jer izlazimo na šumsku cestu, a ta nas mora dovesti do Malog Halana. Tamo stižemo u gusti mrak. Stara cesta Lovinac — Obrovac izgubila je svaku značenje otkako je asfaltirana cesta Gračac — Obrovac. Jedva je se vidi ispod snježnih nanosa. Tu nema čišćenja dok to ne obavi jugo ili sunce. Dolazimo na planinarsko sklonište koje je stotinjak metara ispod raskršća prema ličkoj strani. Reda radi tražimo naš paket s hranom. Nismo uopće iznenadeni što ga nema, navikli smo već na to. Sada dolazimo u naseljene krajeve, pa ćemo moći nabaviti hranu. Današnji dan bio je gotovo najnaporniji, hodali smo 15 sati bez odmora.

Petak 2. ožujka. Vani je lijepo i nije suviše hladno. Spuštamo se kroz šumu do tzv. Crvenih potoka. Iako smo na visini od svega 800 metara, snijega imade dovoljno. Krijepimo se iz solidno obzidanih vrela i krećemo prema Milim vodama, golemom proplaniku. Tu se na malom jezeru napaja stoka, krupna i sitna. Pastirice su iz nedalekog pastirskeg stana Culjati. Za pola sata smo tamo. Domaćin-doseljenik iz Dalmacije, Lazo Prša, pozva nas u kuću i priteže obilan ručak. Kao da je pogodio što nas žulja, osim toga drago mu je što ima goste u to doba godine. Prijala nam je crna kava, varenika i kiselo

mlijeko, a da o domaćem kruhu niti ne govorimo. Komadom slanine opskrbio nas je za daljnji put. Kako su ljudi divni i neiskvareni u divljoj planini. Oprashtamo se, zahvalni smo mu, i opet ćemo doći. Tu je već gotovo proljeće. Snijeg je djelomično otpuštan vjetrom, ali još ima prolaza za skije. Odvajamo se od puta. Prijeći ćemo Četinaricu da ne moramo prolaziti kroz Duboke Jasle, kotlinu između Čelavca i Vilenskog vrha. Prolazimo bespućem, po osjećaju, jer Čelavac ne vidimo zbog kamene barijere koja se isprječila između nas i njega. Prelazimo je i vidimo da smo dobro pogodili, još pola sata i mi smo na sedlu između Četinarice i Čelavca. Pred sam sumrak smo na TV tornju. Zahvaljujući razumijevanju nadležnih iz Zagreba, dobivamo dozvolu za ulaz u zgradu i noćenje. Nismo tu došli zbog toga da se dočepamo komfora već da obavimo ranije planirani intervju s redakcijom Radio Jadrana. Divno je tuširanje toploem vodom. Uz centralno grijanje, gledamo festival u Opatiji. Teško je zamisliti da je sve to usred velenbitske divljine. Radije bismo da nam je to posljednji dan, jer teško će biti nakon ovoga sutra opet se vratiti na »uobičajeni« dnevni red.

Subota 3. ožujka. Ustajemo rano, ali vezu s redakcijom Radio Jadrana dobivamo tek oko 9 sati. Govorimo za dvije razne emisije, zahvaljujuemo na svesrdnoj pomoći i jurimo u dolinu na prijevoj Prezid. Brzo smo tamo, to je naš drugi susret s asfaltom. Do Gračaca ima svega 8 kilometara. Prvo smo namjeravali »skočiti« tamo da se opskrbimo namirnicama, no niješili smo to tako da smo s Čelavca ponjeli četiri kilograma krumpira, pravog ličkog. Smješno! Prvo smo nosili koncentriranu hranu što je upotrebljavaju astronauti, a sada nosimo neracionalnu i tešku hranu. No bolje i to nego gubiti vrijeme silaženjem u Gračac. Nosimo stvari na padinu kamenjara s druge strane ceste. Treba se popeti na Crnopac, ali kako je silaz na njegovu drugu stranu neprikladan za skije, odlazimo prema vrhu bez prtljage. Muka je probijati se kroz grmlje. Teren je zatim neugodan, leden i eksponiran. Pod vrhom vadimo čak i uže. Tko bi rekao kada gleda odozdo! Na vrhu bjesni bura, neizdrživo je. Silazimo u trku. Mali predah, jedan zalogaj hrane, naprtnjače na ledu i pravac Kaluderski dolac, pa ako može još i do Dubokog dola. Tek smo drugi dan uvidjeli koliki smo bili optimisti. Staza se jedva pozna u kamenjaru. Snijega ima vrlo malo. Mrak nas hvata u zaseoku Veselinovići. Prava slika i prilika neimaštine. Untoč tome starosjedilac Rade Veselinović pruža nam konak, čak i vlastiti krevet. Eto i dobre večere, a drugi dan ni čuti da mu se nešto plati. Nama u čast upriličeno je i seosko prelo. U malu prostoriju od jedva deset kvadratnih metara smjestilo se maltenje čitavo selo. Pričamo sa svima. Najviše ih zanima koliko dobivamo za ovo što ovako putujemo. Teško im je vjerovati da nismo plaćeni. Čude se i ne shvaćaju.

Nedjelja 4. ožujka. Krećemo rano jer nas čeka dalek put. Danas smo četrnaesti dan na putu i bilo bi dosta. Ako zakasnimo sat-dva, moglo bi se dogoditi da ostanemo još jedan dan. Skije nosimo kroz kamenjar, jer snijega ima malo, a i grmlje je gusto. Prolazi su taman za ovce. Krećemo se prema šematskoj karti, jer nam je specijalka negdje putem nestala. Dolazimo u Kaluderski dol. Čuđenju pastira nema kraja. Po prvi puta vide skije. Opipavaju ih kao da su od porculana. Tu pravimo prvu grešku jer nemamo specijalku. Umjesto da obidemo barijeru, mi prelazimo preko nje i tu sada započinje beskonačno »iz kotline u kotlinu«. Konačno izbjijamo na sedlo pred Duboki dol, po svoj prilici najduljim putem što postoji. Naselje je na dnu kotline. Ne idemo dolje, radije ćemo prijeći padinu Visibabe, pa odanle na Turovac. Htjeli smo

još i na Tremzinu, ali vrijeme je prekratko. Prijeko kroz snijeg i dolazimo na put. Sada dalje bit će dobro. Imamo toliko vremena da možemo skuhati juhu i podgrijati zadnje konzerve. Ne će nam više trebati nikakva rezerva, nadajmo se. Idemo dalje. Izgleda da treba na sedlo tu ispred nas. Prolazimo mimo ruševina pastirske stanova. Bile su to nekada prostrane i dobro izvedene zgrade. Čak je i pod popločen kamenom. Uopće ne liče na pastirske stanove, već na postojbine starih Inka. Djeluju čudno, mistično. Vučji trag vodi nas uzbrdo. Gotovo smo na sedlu. Otvara se pogled prema natrag. Duboki dol nam je u krivom smjeru, znači, na krivom smo sedlu. Prokletstvo je to ići bez karte, gotovo napamet, i to baš na ovoj posljednjoj dionici. Trebamo prijeći Turovac, znademo da je velika kotlina, no vrag će znati da li je to

Pogled sa Sv. brda

Foto: J. Smerke 1934. g.

točno. Na šematskoj karti može biti svašta, a nitičko od nas nije nikada ovdje bio. Penjemo se na snježnu padinu. Nešto se miče tamo iza kamene ograde. Dva konja udarili su u trk nizbrdo. Da je barem neki pastir blizu. Već smo izgubili ovdje kod Dubokog dola više od dva sata, a s ona dva ranije je već četiri. Hoćemo li stići na vlak? Sve se odvija drugačije nego što smo predviđjeli. Od nekuda čujemo blejanje ovaca. Gdje ima njih, bit će valjda i ljudi. I stvarno, pastir kao gorostas, opaljen suncem, dolazi nam ususret. Pitamo gdje je Turovac. Kaže on: »Tek što niste na njemu, nema niti sto metara, odmah iza grebena«. Žurimo i, stvarno, pred nama se razjapila golema kotlinu površine nekoliko kvadratnih kilometara, s više naselja u njoj. Kućice kao figurice. Pola je kotline još pod snijegom. Pitamo domaće koliko imade do Zrmanje. Oni prvo pogledaju koliko je visoko sunce i slažu se samo u jednom: za dana tamo stići ne ćemo. Ipak, ne predajemo se. U rekordnom vremenu prelazimo kotlinu i penjemo se na sedlo s druge strane. Sumrak je blizu. Međutim, tu ima snijega koliko hoćeš, a vučjih tragova još više. No to je naš teren. Sa skijama smo brzi, u tili čas smo kod Markić stanova. Naravno da nije bilo prometne table, ali Ivica je bio pitati. Saznao je

to skoro uz cijenu svojih hlača. Tu su pastirski psi gotovo opasniji od vukova. Sada znademo da nije više daleko. Za manje od sat hoda trebali bismo doći u Malu Popinu. Prijeko treba prijeći Borovačko polje. Tu je mračk kao u rogu. Nema smisla lomići noge. Vadimo svjetiljke iz dna naprtnjače, nismo mislili da ćemo ih još i danas trebatи. Spuštamo se strmo u Popinu. Kažu, za četvrt sata ste kod Zrmanje. To znači da nema više od pola sata. Prelazimo preko poljane sa zaledenim snijegom. Vide se svjetla i kuće. Najveća od njih je željeznička stanica. Nema natpisa na pročelju. Idemo oko zgrade. Tabla je tu: »ZRMANJA«. Uzdah olakšanja, pogotovo kada se sjetimo gdje je mjesni ured u zaseoku Vratniku odakle smo krenuli prije 14 dana. Vjerojatno je kraj svijeta bliže. Pita netko od nas za kolike pare bi sada isli natrag na Vratnik. Vjerojatno ni za kakve. Ipak, kad bi pao neki dogovor isli bi natrag do Vratnika tek tako, iz šale ili za inat. Nismo čak niti umorni, ali smo sretni. Ostvarili smo ono što smo godinama prizeljkivali. Bilo je koji puta i naporno, ali ipak lijepo. Divan je osjećaj kada znadeš da su uz tebe mnogi koji će se nesebično radovali uspjehu, jer je to uspjeh svih nas, svih planinara koji iskreno međusobno surađuju.

Skijski prelaz grebena Vaganski vrh — Sv. brdo

Foto: J. Smerke 1934. g.

SLIKA: Crikvena u snijegu

Foto: D. Sakar

Zimski prijelaz bilom Velebita

Dnevnik prihoda

DARKO SAKAR

PD »ZAGREB — MATICA«

Petak 9. veljače. Podnevnim vlakom za Gračac naša ekipa od tri člana: Zlatko Smerke, Ivo Grašovec i ja, otputila se na zimsko osvajanje Velebita*. Isto veče stigli smo u Gračac i odavde se cestom popeli na prijevoj Prezid. Tu je nekoliko ljetnih pastirskeh stanova dalmatinskih stočara iz okolice Obrovca. U jednom smo od tih stanova prenoćili.

Subota 10. veljače. Jutro je osvanulo tmurno, a iz teških južnih oblaka cijedila se kiša. Siva kapa od oblaka ovila se oko vrha Crnoganca, te nam obuzela nade u skoro poboljšanje

vremena i mogućnosti da krenemo dalje iz ovog vlažnog stana na Prezidu. To su jutro došli seljaci iz Obrovca po sijeno i prvo se začudili kad su nas vidjeli u svom stanu, a poslije su nas htjeli i istjerati, ako im ne platimo barem stotinu dinara. Vjerljivo su postali tako lukavi otkako je turizam zavirio u njihove krajeve. Budući da vrijeme nije obećavalo skoro poboljšanje, član naše ekipе Zlatko Smerke odlučio se vratiti kući na radno mjesto, dok smo nas dvojica ostali u iščekivanju boljeg vremena i u nadi da će nam naši preostali slobodni dani biti dovoljni

● Nekolicina u planinarskom društvu »Zagreb — Matica« spremala se više od godinu dana psihički i fizički za taj pothvat. Čudi planine trebalo je najprije upoznati i ljeti i zimi, te se upustiti u njeno osvajanje samo onda kad to vremenske prilike dozvole i ako smo sigurni da ćemo u jednom danu stići do slijedećeg skloništa. Za ovakvu prvenstvenu zimsku turu potreblja je, osim uobičajene planinarske opreme, specijalna oprema za veo-

ma niske temperature, specijalne kratke a široke skije itd. Izbor i nabavku opreme izvršio je zagrebački alpinist i fotoamater ing. Zlatko Smerke uz finansijsku pomoć Saveza organizacija za fizičku kulturu grada Zagreba i PD »Zagreb — Matica«. Dragocjene i neopodne podatke za turu Velebitom crpili smo iz knjige dra Z. Poljaka »Velebit«, koju smo ponijeli sa sobom i njome se veoma često služili.

da izvršimo pothvat što smo ga preduzeli. Ivo i ja zato odlazimo do Gračaca da kupimo još hrane za tri do četiri dana, jer smo pretpostavljali da b' nam se najviše toliko mogla produžiti tura zbog lošeg vremena na putu do Baških Oštarija gdje ponovo možemo nabaviti hrani. Po kiši i vrlo mokri, jer nam je oprema prvenstveno bila prilagođena snježnim prilikama, vratili smo se popodne u našu kolibu na Prezidu, u kojoj smo se malo ogrijali i posušili. Naše su nade bile uprte u vremensku prognozu, koja međutim nije mnogo obećavala.

Nedjelja 11. veljače. Tokom noći počeo je padati snijeg, koji se pretvorio u mečavu popraćenu grmljavinom i bljeskanjem. U blještavilu munja snijeg je poprimio ružičastu boju. Bio je to neobičan ugodaj. Ujutro je bilo trideset centimetara novog snijega, a kapa od oblaka i dalje se držala masivna Velebita. Odlučili smo krenuti, nadajući se, prema vremenskoj prognozi, kratkotrajnom poboljšanju. Magla se na časove trgala, a snijeg je polagano sipo. Tišinu zimskog ugodaja remetilo je jedino zvajanje RTV odašiljača na vrhu Čelavca. Uskoro smo se probili kroz manji pojaz gустe šume i počeli se spuštati prema snijegom pokrivenim livadama Dubokih Jasala. Što dalje snijeg je sve više padao nošen snažnom burom. Po jakom vjetru i mečavi poveli smo se do prijevoja na Vrkinom brdu. V'dljivost se sada smanjila na kojih 15 metara, put je bio potpuno zameten i u dubokom se snijegu njegove konture nisu više nazirale. Ivo, koji je zimi već dva puta prošao taj dio Velebita, rekao je u jednom trenutku: »Više dalje ne znam — bolje da se vratimo«. Nakon kraćeg dogovora vratili smo se po vlastitim tragovima do jedne karakteristične »čuke«, tu izvadili kartu, usjeverili je, a potom odredili smjer kretanja prema kompasu. Nakon toga svake smo minute kontrolirali da li napredujemo točno kako kompas pokazuje. Smjer nam se učinio dobar, jer smo prošli već nekoliko stotina metara, a nismo zapali ni u jednu ponikvu, uvijek su ostajale po strani. Sutjeli smo obojica stiskali zube i išli naprijed po smjeru kompassa, svijesni da se na ovoj visoravni, šibani jakom mečavom, nalazimo uimalo zavidnoj situaciji. Već se počelo i mračiti kad smo stigli na početak šume. Siećam se, Ivo je tu rekao: »To je dobro. Sada, ako i ne nađemo Lazu, možemo za silu prespavati u šatoru u šumi, jer ovde vjetar ipak nije tako jak«. Odgovorio sam: »O. K. stari, idemo još petnaestak minuta, ali se onda ipak spremimo za bivak u šumi, jer će nas inače noć stići nespremne«.

Nakon stotinjak metara naišli smo na ljudsku prtinu zametenu snijegom. Ivo je povikao iz svega glasa od radosti, a odgovorili su mu psi lavežem. Znal' smo po tome da je tu u blizini kuća Laze Prše. Pogledali smo jedan drugoga i steđli si ruke. To nam je obojici bio prvi ozbiljniji ispit na ovoj turi. Posušili smo se i prenoćili u kući ovih ljubeznih seljaka gorštaka. Nisu dozvolili da jedemo svoju hrani, nego smo s njima večerali bravetinu s

kiselim zeljem. Preko noći se razvedriло i nije bilo niti oblačka na zvjezdanim nebom.

Ponedjeljak 12. veljače. Osvanuo je krasan sunčan dan. Prije nego smo se oprostili s našim domaćinima, zajedno smo se slikali, a poslije nas je Lazin sin otpratio do izvora Mile vode. Dalje smo preko Crljenih potoka stigli do lugarnice na Malom Halanu. Odavde markirani put vodi kroz šumu da bi se, prošavši kraj odvojka za Lišćane bunare, počeo strmo dizati do visoravnini Dušice. Posljednja dva kilometra bila su nam veoma naporna, jer su naprtnjače b'le još pune hrane i teške oko 25 kilograma, a propadali smo u snijeg i preko koljena. Predvečer u 5 sati stigli smo do pastirske stanova na Dušicama. Sveti brdo izgledalo je fantastično u zalazu sunca, ali su se uskoro nad njim počeli nadvijati sivi oblaci. Vidjevši gdje trebamo spavati počela me hvatati jeza. Najbolja koliba, doduše zidana od kamena, bila je bez vrata i prozora, a u njoj snijega oko 80 cm. Temperatura — 18 stupnjeva C s jakim vjetrom. Prvo mi pada na um kako ćemo zatvoriti kolibu da prestane propuh. Našli smo dasku kojom smo lomili komade smrznutog snijega i s njim postepeno zazidali prvo vrata, a poslije i prozor. Sada nije bilo više propuha i »spavača soba« bila je osigurana. Nakon obroka čaja, juhe, goveđeg gulaša i dvopeka rastvorili smo svoje stiropor-prostirke na daske, koje su ležale na dvije grede, i tu se uvukli u vreće. Zahvaljujući izvrsnoj opremi, nije nam bilo hladno.

Utorak 13. veljače. Već od jutra puhalo je jako jugo, a niska naoblaka bila je 50 do 100 metara iznad Dušica. Sveti brdo nije se uopće naziralo. Svi jesni da ćemo morati najmanje za dan dva produžiti boravak na Dušicama, pregledali smo ostale pastirske kolibe, ne bi li našli koju pogodnu za loženje vatre, topljenje snijega, kuhanje i sušenje, drugim riječima, da je sposobimo za »dnevni boravak«. Odlučili smo se za susjednu kolibu u kojoj se nalazio ognjište s kotlom; u niemu smo topili snijeg. Tako smo u ovoj divljini imali »krasan« komfor: posebno dnevni boravak, a posebno spavaču sobu.

Srijeda 14. veljače. Ni ovog dana vrijeme se još nije popravilo, cijeli dan je padao snijeg. Vrijeme smo kratili čitajući stihove Dragutina Tadijanovića iz knjige koju smo našli u pastirskom stanu na Dušicama. Snijeg je nastavio padati u noć, a pred jutro vjetar je stao.

Cetvrtak 15. veljače. Digao sam se rano, prije izlaska sunca, da vidim i provjerim možemo li danas krenuti dalje. Sjeverozapad je bio vedar i Sveti brdo se v'dielo divno — bez oblačka. Jutro mirno, ni daška vjetra. Brzo smo se spremili, slikali kolibu »dnevni boravak« u kojoj smo proveli dva dana. Za uspon sa Dušicu na Sveti brdo trebalo nam je manje od dva sata, a u gornjem dijelu uspona, kada smo naišli na led, upotrijebili smo dereze. S vrha Svetog brda pružao se pogled

DARKO SAKAR, rođen 1950. u Zagrebu, student veterinarne, član Omladinsko-skijsko-alpinističke sekcije PD »Zagreb — matica«. Već kao dječak upisan u planinarsku organizaciju. Planinario po našim Alpama, Gorskom kotaru, Dinari, Prenju i napose po Velebitu. Skijaški je učitelj. Godine 1972. osvojio prvo mjesto na »Velebitaškom spustu« na Medvednici, a 1973. prvo mjesto na memorijalu »Ivan Pačkovićki«.

IVAN GRAŠOVEC, rođen 1950. u Zagrebu, pongski kemičar, član Omladinsko-skijsko-alpinističke sekcije PD »Zagreb — matica«. Planinarstvom se bavi od 1968. kao orijentacist bio dva puta na državnom prvenstvu u reprezentaciji SR Hrvatske, bavi se planinarskim skijanjem. Planinario po Julijskim Alpama, planinama BiH, dva puta bio zimi po Velebitu, a prije ovoga pohoda trenirao u Alpama.

na »more« od oblaka koje je zastrlo Ličko polje, a s druge strane na Novigradsko i Karinsko more, Podvelebitski kanal, Ravne kotare, Zadarski arhipelag — sve do Kornat-skog otočja. S juga se polako navlačio sloj visoke naoblake koja je uskoro zastrila cijelo nebo, što je dovelo do difuznog osvjetljenja, tako da uopće nije bilo nikakvih sjena. Svuda uokolo vladala je neka čarobna bjelina, ali vrlo neugodna za oči, tako da smo izgubili osjećaj za plastičnost terena. Sve je bilo bijelo i ponekad se ni uz najveće naprezanje nije moglo ocijeniti da li se teren spušta ili je ravan. Oko pet sati popodne, uz maksimalne napore stigli smo grebenskim prijelazom od Svetog brda na Babin vrh, pa dalje na vrh Malovana i konačno na Vaganski brh (1758 m), najvišu točku Velebita. Spuštajući se skijama s Vaganskog vrha doživjeli smo predviđan zalaz sunca. Djevičanski snijeg je popri-mio ružičastu boju i jedino tragovi naših skija remetili su taj sklad. Žurili smo da što prije izđemo iz ovih snježnih vrleti i stignemo na visoravan Struge. Vidljivost je bila upravo nevjerojatna. Iako je postojala visoka naoblaka, vidjela se Visočica kao na dlanu, a na sjever vidik je dosazio sve do Satorine. Uskoro se spustila noć. Po punom mjesecu stigli smo u dom pod Štirovcem. Na žalost, taj dom, koji smo za Dan Republike, na trening-turi, ostavili u najvećem redu, sada je izgledao kao da je u njem održan sajam. Deke i plahte razbacane po podu, cjepanice u krevestima, potrošene konzerve razbacane svuda naokolo. Međutim to nas nije iznenadilo jer smo takav nered našli u tom domu i na Dan Republike.

Petak 16. veljače. Planirani uspon na Badanj je otpao toga dana jer je vrijeme veoma loše. Livada kod doma pod Štirovcem sva je u magli. Za trening i zabavu skijali smo se na livadama kraj doma.

Subota 17. veljače. Počela je puhati bura. Magla više nije tako gusta, polako se diže, a i naoblaka se trga. Popodne u jednom trenu razvedrio se vrh Badnj te smo odlučili da se pokušamo popeti na njegov vrh, kako bi sutra na putu za Visočicu, imali kraću turu. Za vrijeme uspona načas je i sunce zasjalo, te se pružio prekrasan vidik na Struge, Buljmu, Javornik i Jelovac, dok su najviši vrhovi Velebita još uvijek bili zastrti oblacima. Veselje je bilo kratkotrajno, čim smo stigli na vrh nadolazila je sve gušća magla i u zadnji sam čas napravio kakvu-takvu snimku da je imam za dokumentaciju.

Nedjelja 18. veljače. Prekrasno sunčano jutro. Brzo se spremamo, slažemo stvari, pospremamo sobu i krećemo. Nebo je neobično tamno plavo. Uskoro smo stigli na Javornik, Desno je Badanj, lijevo stjenovita Višerujna, a naprijed stožasti Jelovac. Slika je čudesno lijepa, kao da smo negdje u švicarskim Alpama, a ne na Velebitu. Žao nam je što brzo moramo proći kroz ove prekrasne predjele, ali lijep dan treba iskoristiti i čim prije stići na Visočicu. Prošli smo Oglavinovac, pa Janjančaricu, gdje smo imali sitnih problema s orijentacijom u malim ponikvama. Prošavši sedlo između Jelovca i Počiteljskog vrha, uskoro smo na Rudinama. Sunce upravo peče i bura tek na grebenu pokazuje svoju pro-

mjenljivu snagu, čijih udara smo se pribajovali. Pod samim vrhom Visočice nailazimo na led, stavljamо dereze i konačno stžemo na vrh. Pogled se širi na jugoistok do Vaganskog vrha, na sjeverozapad do Satorine, a prema moru na otoke Pag, Vir, Maun, Silbu, Olib, Molat itd. Približivi se Gojtanovom domu naišli smo na prve ljudske tragove u ovih osam dana otako smo krenuli na zimsku turu Velebitom. I zaista, pred domom nas dočekaše Lota i Brano, dobro nam poznati planinari iz našeg društva. Veselje je bilo neizmjerno. Oni su veseli što nas vide žive i zdrave, a mi što smo konačno naišli na ljude s kojima možemo malo popričati. Od njih smo čuli da su u društvu bili zabrinuti za nas, jer se nismo javili prema planu, a mi to obećanje niseno ni mogli održati jer nas je spriječilo loše vrijeme. Od njih smo dobili nešto hrane i komad svježeg kruha — do sada smo tijedan dana jedli samo toast i dvopek, pa je to bila prava poslastica. Prenoćili smo u domu dobitivši ključ od naših starijih planinara.

Ponedjeljak 19. veljače. Odlučili smo se za varjantu preko Samara i Klepetuše, jer nam se činila interesantnijom za zimsku turu Velebitom. Da smo išli po VPP-u bilo bi većih dijelova na Primorskoj strani, gdje uopće ne bismo imali snjega. U taj dio Velebita rijetko i ljeti kroči ljudska noga, te smo ovdje naišli na veliki broj životinjskih tragova: vuka, lisice, srne, divokoze, divlje svijne, kune, zeca i vjeverice. Tragove medvjeda nismo vidjeli, jer medvjedi u veljači još spavaju zimskim snom, ali smo na jednom dijelu grebena Samara naišli na brlog iz kojeg se širo strahoviti smrad, a poznato je da medvjedi brlozi smrde više od svih ostalih. Srne i divokoze uvijek se smještate na takva mjesta odakle je dobra preglednost i obično se drže tri, četiri zajedno, razmještene kao straža, kontrolirajući cijeli teren uokolo. Na njihovom ležištu u snijegu nađu se uvijek dva do tri brabonjka, tragovi mokraće i po koja zaostala dlaka u snijegu. Prema duljinji i boji dlake razlikujemo divokoze od srna. Psihički je neugodno djelovalo kada smo ispod Klepetuše na cesti za Jelovu Ruju jedan sat hodali po tragu ogromnog vuka. Vuk mokri kao pas i po tome znamo da je bio mužjak i da je nedugo pred nama prošao. Poznato je, da su vukovi opasni u ožujku, kad im dođe vrijeme parenja pa »izgube glavu ili u mečavi za jakih zima kada u čoporu znadu napadati. Gorštaci kažu da bježe i zimi pred ljudima otako ih se sistematski tamani. Veće skupine od tri vuka nismo ni mi zapazili. Prošavši Samare popeli smo se na vrh Klepetuše te grebenom dalje do Siljevače, odašale smo prvi puta ugledali livade iznad Stupačinova i Baških Oštarija. Taj smo isti dan stigli do Golog vrha gdje nas je uhvatio mrak, te smo se spustili u selo Brušane. Prenoćili smo u skloništu PSH na Baškim Oštarijama.

Utorak 23. veljače. Preostali dio grebena, koji nismo mogli u jednom danu proći, prošli smo sutradan po prekrasnom sunčanom vre-

menu i s vidicima na jug do Visočice, na sjever na cijeli niz Dabarskih kukova pa i do Satorine. Pri povratku s vrha Sadikovca i Konjevači koristili smo se svježe markiranim planinarskim putem koji vodi iz sela Brušani kao prilaz VPP-u.

Na Baškim Oštarijama opskrbili smo se potrebnom hranom za dalji put, a teta Kata i Debela Mara ispekle su nam kruh, kojeg smo od sada imali u izobilju. Milicijskom UKV-vezom poslali smo poruku u naše matično društvo da je sve u redu i da ćemo se slijedeći puta javiti s doma na Zavižamu.

Srijeda 21. veljače. Znali smo da je teži dio Velebita za nama i da ćemo se dalje, koristeći se Premužićevom stazom lakše »uhvatiti u koštač« s preostalom dijelom srednjeg i sjevernog Velebita. Znali smo isto tako da ovaj dio Velebita, kojim smo prošli od Trošeljevca do Oštarija nije nikome prije nas uspjelo da prode zimi, te smo bili ponosni i nadali se sreći i dobrom vremenu još nekoliko dana. I zaista, srijeda nam je pružila još jedan prekrasan dan. Došavši na Bačić kosu krenuli smo dalje s naprtnjačama do pod sam Bačić kuk. Uspon na vrh nije bio lagan, ali uz oprez i nešto alpinističkog znanja, popeli smo se i u ovoj 1973. godini prvi upisali u knjigu na vrhu. Da izbjegnemo monotonijsku Premužićevu stazu išli smo njenom varijantom po hrptu, preko Solina i Budakova brda, te se još rano popodne spustili u selo Skorpovac. Čovjek se ne osjeća ugodno kada dođe u ovo zaostalo selo, gdje još uvijek ima nepismenih, a uz to je vladao incest. Sklonište u Skorpovcu je i usred ljeta vlažno, te smo radije prespavali na sjeniku gazde Mile Vrbana.

Cetvrtak 22. veljače. Po poluoblačnom vremenu krenuli smo prema lugarnici na Alanu (dužinski najveća tura). Lijeko od nas ostali su pastirske stanovi na Radlovcu, a poslije i na Mliništu. Nakon kraćeg odmora na Mliništu, gdje zimi za razliku od ljeta nema vode, počeli smo se uspinjati prema odvojku za Satorinu. Ostavili smo naprtnjače i bez njih krenuli na najviši vrh srednjeg Velebita. Snijeg je već od prije lagano padao, ali što smo išli dalje postajao je gušći, a magla se spustila tako nisko da se Ogradenik i Ogradić uopće nisu vidjeli. Stoga smo, na žalost, morali odustati od uspona na Satorinu, a za dokumentaciju i uspomenu ostala nam je jedino slika kraj ruševina nekadašnjeg Đačkog planinarskog doma. Vrativši se s odvojka za Satorinu na uzdužni dio Premužićeve staze naišli smo na tragove skija planinara za koje smo pretpostavili da su iz PD »Vihor«, i da su iz smjera Alana prošli na Skorpovac, dok smo mi bili na usponu na Satorinu. Dva tri kilometra pred lugarnicom na Alanu ponovno se razvedrilo i bio je prekrasan pogled na otok Rab. Pred sam zalaž sunca bura je jako puhalo, da bi sa zalazom odjednom prestala. Noću je nebo bilo upravo fantastično zvjezdano.

Petak 23. veljače. To je jutro još jednom pokazalo prevrtljivo velebitsko vrijeme. U 7

Sklonište HDP-a na Dušicama

Foto: J. Smerke 1936. g.

ujutro bila je mečava s jakom burom, a u pola jedanaest već se tako razvedrilo da nije bilo niti oblačka. S prekrasnih padina Alančića pružao se pogled na otok Rab kao na dlanu. Prešavši Serovske livade ušli smo u šumu i sve se više približavali Rožanskim kukovima. Što je dan više odmicao, to smo i mi više napredovali. Hvatala nas je neka neutaživa želja da dođemo na Zavižan i da uspijemo do kraja. Uspeli smo se na zapadnu Crikvenu i dalje nastavili put prema Rossijevoj kolibi. Od mora su nailazili teški snježni oblaci i obojica smo forsirali da čim prije izđemo iz goletnih stijena Rožanskih kukova. Negdje prije Gromovače počelo je grmjeti i snijeg je postao sve gušći, tako da smo u sljedeća dva sata, koliko nam je trebalo do doma na Zavižanu, bili potpuno bijeli. U domu nas je dočekala kćerka meteorologa Drage, Štefica Vukušić, koja nas je veoma srdačno primila i kojoj se i ovom prilikom najljepše zahvaljujemo. Večerali smo palatinke koje je Ivo pekao, a Štefica nam je dala na izbor tri vrste pekmeza. Poslije naše skučene i jednolične ishrane ovo je bio pravi banket. Naveče smo putem UKV-meteorološke veze javili u Zagreb o uspješnom završetku naše velebitske ture.

Subota 24. veljače. Taj smo se dan popeli na Mali Rajinac, najviši vrh sjevernog Velebita. Uspon je bio utoliko težak što smo na mjestima propadali u snijeg i preko pojasa, pa smo se uz pomoć borovih grana ponovo izvlačili iz snijega. Začudo, na samom vrhu

upisna kutija nije bila pod snijegom, te smo se ponovo upisali kao prvi posjetioc tog vrha u ovoj godini. Popodne smo se skijali na terenima oko doma na Zavižanu.

Velika je šteta što su prekrasni skijaški tereni sjevernog i južnog Velebita danas još potpuno neiskorišteni, iako znamo da im u Hrvatskoj nema premca. Obično se prigovara nepovoljnim klimatskim prilikama, ali one nisu isprka da se barem u početku s manjim investicijama ne počne širiti zimski turizam i na Velebitu.

Nejdjelja 25. veljače. Preko noći je palo pola metra novog snijega i ujutro su Rab, Prvić i Krk osvanuli pod tankim slojem snježnog pokrivača. Rekli su nam, da ne ćemo moći proći kroz »tunel« na stazi, jer je zimi zameten, međutim, tunel je bio prohodan, a nanosi veći od dva metra bili su ispred i iza njega. Uskoro smo došli na Oltare, odakle smo se mogli skijati još oko četiri kilometra cestom prema Jurjevu. Hitali smo da čim prje stignemo do mora i usput osvrtni prema zasneženim velebitskim vrhovima, koji su nam u ovih 14 dana pružili toliko lijepih trenutaka.

Bilo je na tom putu potrebno utrošiti mnogo napora, ali uvijek smo se držali starog planinarskog gesla: »Zamor prolazi, a zadovoljstvo ostaje«. U Jurjevu su već bademi procvali. Djelovalo je to nestvarno, nama koji smo još prije nekoliko sati bili u kraju gdje će se snijeg zadržati do mjeseca svibnja.

Izlet austrijskog botaničara Seenusa na Velebit 1768. godine

IVAN PEDERIN

ZADAR

U europskoj putopisnoj književnosti 18. st. mnogošto se izmijenilo u odnosu na putopis renesanse i baroka. Putopis renesanse i baroka temelji se uglavnom na opisima gradova, utvrda, života i zanatâ ljudi, njihova bogatstva. Za primjer možemo istaknuti putopise francuskog filozofa Michela Eyquema de Montaigne napisane 1580—81. Tako se Montaigne u svom putopisu po Italiji, napisanom dijelom i na talijanskom jeziku, ne ustručava opisati i talijansku kuhinju, a u Firenzi je potražio prostitutke i posvetio im jedno opširno i vrlo ozbiljno izvješće. Barokni putopis nerijetko prelazi u opširna proučavanja spomenika graditeljstva, obično uz navode mišljenja rimskih pisaca kao npr. putopis Jacoba Spona, inače poznatog kao epigrafičara, *Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce, et du Levant, Fait aux années 1675 et 1676 par... Docteur Medecin Aggregé à Lyon, & George Wheler, Gentilhomme Anglois* (2 sv., Lyon, 1678).

U 18. st. kad su se pojavila znanstvena djela George Louisa Leclerca de Buffon, *Histoire naturelle i Epoches de la Nature* (1749—1789), ova djela, bar u francuskom, a prije svega švicarskoj pa njemačkoj putopisnoj književnosti postaju poticaj i nadahnuće novom putopisu. Klasičan primjer za ovo je mnogo čitani ulomak iz autobiografije francuskog filozofa Jeana Jacquesa Rousseau-a koji se 12. rujna 1765. poput franko-švicarskog Robinsona Crusoe-a nastanio na otoku Saint Pierre usred jezera Biennu u Švicarskoj gdje je ostao do 21. listopada iste godine osjećajući živo i duboko s prirodom i raslinjem, što je on doživljavao kao sredstvo svog duhovnog preporoda.¹ Za razliku od Robsona Crusoe-a, junaka istoimenog romana Daniela Defoe-a, ovaj neposredni susret s prirodom nije osmišljen naseljavanjem dalekih krajeva i proizvodnjom nego čistim zadovoljstvom boravka u prirodi. Uz djela Buffona, ovaj ulomak iz autobiografije Rousseauove b' o je znatni poticaj putopiscima, koji umjesto gradova traže prirodu i bilježne pojave, istražuju raslinje i sl.

U okviru tog putopisa rađa se planinarstvo u svom suvremenom smislu lutanja prirodom i uspona na vrhunac planinâ, pošto se Paccard s vodičem Balmatom uspeo na Mont Blanc 1786. Malo iza Paccarda, uspeo se na Mont Blanc i Horace Bénédicte de Saussure (1740—1799), švicarski fizičar, meteorolog i geolog, pisac brojnih znanstvenih putopisa. Iako je Švicarska bila stožer suvremenog filozofskog i prirodoznanstvenog putopisa u čijem se krilu, kako vidjesmo, rodio pojam

suvremenog planinarskog sporta, taj putopis nije ostao ograničen na Švicarsku. God. 1754—70. boravio je u Idriji liječnik Antonio Scopoli (1723—1788) koji je kao pravi russoist pješačio Slovenijom i opisao njeno raslinje u djelu *Flora Carniolica* (Beč, 1760). No to djelo ipak ne bijaše ništa bitno nova, i sa Scopolijem je europski prirodoslovni putopis ostao ograničen na umjereni pojaz srednje Europe s naglaskom na alpskoj prirodi. Tom naglašavanju Alpa bez sumnje je pridonijela značajna oda švicarskog pjesnika i učenjaka Albrechta von Hallera *Die Alpen* (1729) koja je postala najčitanijom pjesmom svog stoljeća.

Može se pretpostaviti da je to obilje putopisne knj.ževnosti po Alpama stvorilo izvjesnu monotoniju u europskoj a posebno austrijskoj putopisnoj i prirodoslovnoj književnosti 18. st. pa se 1768. austrijski botaničar iz Celovca barun Joseph von Seenus odlučio potražiti i istražiti raslinje podneblja drugačijeg od alpskog. To je bila južna Hrvatska, točnije okolica Rijeke, Kvarnerski otoci, a onda Velebit. Raslinje tog planinskog lanca bilo je još posve nepoznato, jer se u to doba još nitko od nas nije bio našao da ga istraži. Seenus ističe osobitost našeg raslinja i potpunu nezainteresiranost naših ljudi za to raslinje: »Die Eingeborenen desselben, unbekannt mit allen Künsten und Wissenschaften, und rauh und trotzig wie das wüthende Element, das m.t. Ungestüm an ihren Felsenküsten anschlägt, überlassen die Benutzung ihrer herrlichen botanischen Schätze lediglich den zahlreichen Heerden ihrer Schafe, und noch in keinen derselben erwachte die edle Begierde, diese Schätze zu sammeln, selbige zu untersuchen und dann bekannt zu machen, durch diese Bekanntmachung ihrem Vaterlande zu nützen und der Flora Dalmatiens jene rühmliche Stelle anzuweisen, welche sie vor vielen ihrer europäischen Schwestern in so vorzüglichen Grade verdient. Ausländische Botaniker aber möchten zur Bereisung Dalmatiens bisher wohl wenig Reize fühlen«.² (Urođenici isto, koji ništa ne znaju o vještinama i znanostima, a srovi su i prkosni kao divlje sile prirode koje šibaju ove stjenovite obale, prepustaju iskorištanje svojih prekrasnih botaničkih blaga brojnim stadima ovaca. Još ni u jednom nije se rodila plemenita želja da ova blaga sakupi, da ih istraži i propici, te da time koristi svojoj domovini, a da raslinje Dalmacije tim dobije ono počasno mjesto koje mu ispred tolikih europskih sestara pri-

pada. Strani botaničari nisu se baš osjetili potaknutima da putuju Dalmacijom).

Iako je Hrvatska bila relativno blizu, pače i politički u sklopu Austrije, putovanje u Hrvatsku nije baš bilo jednostavno. Rijeka i Trst nisu bili vezani dobrim cestovnim vezama sa zaledem. Istina, Marija Terezija bila je poslala još 1759. jedno dvorsko povjerenje da istraži mogućnost da se Rijeka spoji kanalom s Kupom, ali to nije bilo moguće, pa je tek Josip II. odlučio 1788. kad je rat protiv Porte prekinuo trgovinu Dunavom, sagraditi Marien-Louisen-Strasse od Rijeke do Karlovca, koju je feldmaršal Josip Filip Vukasović počeo, a dovršena je tek 1809.³ Liki je bila puna hajduka a posebno sam Velebit,⁴ pa je putovanje i a planinarenje bilo opasno.

Austrijancima, naviklim na prohladno podneblje Alpa činile su se vrućine jadranske Hrvatske nepodnošljivima, što sve Seenus ističe u uvodu svog putopisa.⁵

1. Svoj boravak na tom otoku Jean Jacques Rousseau opisao je u svojim *Confessions*, 2. Paris, 1963 (Livre de Poche Classique 1100—1101), str. 457—472.

2. *Beschreibung einer Reise nach Istrien und Dalmatien vorzüglich in botanischer Hinsicht von dem Freyherrn Joseph von Seenus in Klagenfurt mit einer Vorrede begleitet von Herrn Doctor und Professor Hoppe in Regensburg, Nürnberg und Altdorf*, 1805, str. 10.

3. R. von H... g., [Joseph Maximilian von Liechtenstein], *Reisen durch das österreichische Illyrien, Dalmatien und Albanien in Jahre 1818. Eine umfassende Darstellung des Landes und der Sitten, Gewohnheiten und merkwürdigsten Gebräuche seiner Einwohner, mit Nachrichten über die Griechen und übrigen Bewohner der benachbarten türkischen Länder enthaltend*, zweiter Theil, Meissen, 1822, str. 149—168.

4. Na Velebitu, posebno u Velikoj Paklenici, bilo je hajduka još u 20. st. pa je namjesništvo u Zadru diglo vojsku na operaciju čišćenja hajduka 1910, ali ipak nije uspjelo iskorijeniti hajdučiju, isp. Hermann Ritter von Guttenberg, »Die Malviventer, Adria, Triest, III. 1911, 9. (August) str. 334. Ovoga se sjećaju i stariji ljudi u zaseocima Ramići i Parići na Velebitu, isp. Ivan Pedrić, »Sportski turizam u jadranskoj Hrvatskoj na početku ovoga stoljeća« *Turizam*, Zagreb, XX. 1972. 11—12. str. 31. Zadarski planinar Miroslav Tomerlin-Tatek našao je u raznim pećinama brojne ostatke koji upućuju na zaključak da su u njima prebivali hajduci.

5. Seenus, str. 10—11. I grof Raimund Thurn koji je 1797. s vojskom zauzeo Dalmaciju za Austriju napisao je 15. kolovoza

Za raslinje na jugu Hrvatske vladalo je u austrijskim znanstvenim krugovima ipak prilično zanimanje, pa se Seenus nemalo iznenadio, kad je u svratištu u kojem je na Rijeci odsjeo, sreو i Karla Megerle-a, inspektora carskog prirodoslovnog kabineta u Beču (k. k. Naturalien-Kabinet). Seenus, koji je stigao u rano ljeto, krenuo je najprije na padine Učke, a onda na Kvarnerske otoke. Iza toga se iskrcao u Karlobagu i krenuo na Velebit. Nekoliko dana je pješačio primorskim padinama Velebita skupljajući raslinje za svoj herbarij, a onda se iscrpljen žarkim suncem vratio u Rijeku gdje je opet sreо Megerle-a. Megerle se vratio preko Karlovca u Beč, a Seenus je otišao u Trst, a onda se vratio u Celovec, kamo je stigao 8. kolovoza 1768. »narušena zdravlja« uslijed žarkog sunca na Velebitu.⁶

Zanimljivo je da Seenus uopće nije bio u Dalmaciji, iako bi se to moglo zaključiti iz naslova. Dalmacijom on naziva ustvari Velebit i Kvarnerske otoke.

iste godine vrlo zabrinuto pismo u Beč u kojem je opisao strahovitu vrućinu koja je u dalmatinskoj Hrvatskoj vladala. Njegovi časnici često su tražili odsustvo i dokazivali s liječničkim svjedodžbama da im ne prija podneblje u Zadru, *Historijski arhiv u Zadru, Indice degli atti dell'aulica comissione 1797—98. Fasc. II. 24 i 2918.*

6. Seenus, nav. djelo, str. 18. i 37.

7. O tome je prvi izvijestio Grga Novak, »Jedan anonimni rukopis iz 1775/6 godine o dalmatinskim Zagorcima (Morlacima), primorcima i otočanima, *Narodna starina*, Zagreb, 1930. knji. IX. str. 21—38. I. Glavu tog rukopisa objavila je Maja Novak, ostalo Grga, »Dubrovnik u sedamdesetim godinama XVIII. stoljeća (Izvještaj carskoj vlasti u Beču 1-poglavlje)« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku VI—VII. 1957—59. str. 267—282. Grga, »Dalmacija god. 1775/6 gledana očima jednog suvremenika«, *Starine JAZU*, knji. 49. str. 5—79.*

8. Fr[eiresignerter] Pf[arrer] [Heinrich] Hartig, »B. Hacquets Autobiographie«, »Die Wahrheit, München. Jahrg. 42. 1908. Heft 1—4. str. 28—29, 30. isp. Josip Kovacević, »Kratki pregled o putovanjima Baltazarom Hacquetom po Hrvatskoj«, *Naše planine*, Zagreb, III. 1951. 9—10. str. 246—51; isti, »Kako da se odužimo B. Hacquetu«, *Naše planine*, III. 1951. 1. str. 24—26; »Balthasar Hacquet«, *Priroda*, Zagreb, XLVI. 1959. 7. str. 279—280. Lavoslav Glesinger, »Liječnici i čudotvorci«, *Iz starih medicinskih kronika*, Zagreb, 1955. str. 201—16. Josip Wester Baltazar Hacquet, *prvi raziskovalec naših Alp*, Ljubljana, 1954. i drugi. Ja pripremam jednu opširnu raspravu o Hacquetu kao folkloristi hrvatskih krajeva u Radovima Filozofskog fakulteta u Zadru.

Zaplašen početnim teškoćama i žarkim podnebjjem, bez iskustva u planinarenju pri-morskim planinama, Seenus nije daleko do-pro na Velebitu, ali je ipak uspio stvoriti prilično zaokruženu sliku raslinja na primor-skim padinama Velebita.

Razlog tom relativnom neuspjehu bit će da je bio, što je Seenus putovao iz vlastitih pobuda, što ga je zanimalo samo raslinje a ne i politika. Marija Terezija se, kako već istakoh, počela zanimati za Rijeku još 1795. Ona je 1775. poslala jednog uhodu u Dalmaciju, računajući zaciјelo sa skorom propašću Mletačke i Dubrovačke republike. Taj uhoda joj je napisao opširno izvješće na talijanskom jeziku.⁷ Drugi jedan učenjak, Balthasar Hacquet (1739—1815), francuski liječnik u austrijskoj službi, pješačio je Likom 1783, pa 1787. i u oba navrata bio na Velebitu. I on je bio u službi Josipa II., koji se za njegova putovanja po Hrvatskoj živo zanimalo⁸.

Nema znaka da bi Seenus bio u svezi s dvorom. To će biti razlog zašto on nije uspio ni tiskati svoj rukopis. Njegov rukopis tiskan je tek 1805. kad su Jadran i Dalmacija došli u središte pažnje austrijske javnosti poslije propasti Mletačke republike, a u jeku napoleonskih ratova, a i onda je njegov putopis bio toliko zanimljiv i nov, da je izdavač Hoppe mogao istaknuti u predgovoru da je vrlo mali broj botaničara bio u Istri prije Seenus-a, a oni koji su bili nisu uspjeli zaći tako daleko u neprohodne planine kao Seenus. Iz ovoga se vidi koliko su poštovanje krševite padine Velebita ulijevale austrijskim botaničarima-planinarima još na početku 19. st. Ako se zna da je Mont Blanc oslojen 1786, dakle poslije Seenusova pokušaja, onda je umjesno pretpostaviti da je uspon na Velebit bio u ono vrijeme podvig koji se znao usporedivati s uponom na Mont Blanc.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Ausflug des österreichischen Botanikers Joseph von Seenus nach dem Velebitgebirge im Jahre 1768.

Die Schweizer Rousseauisten und Naturforscher haben durch Jahrzehnte hindurch die Pflanzenwelt der Alpen erforscht und über ihre Reisen in der Schweiz Berichte erstattet.

Dasselbe gilt auch für die österreichischen Botaniker und Bergfreunde, die die österreichische und slovenische Alpenwelt bereisten.

Im Jahre 1768 unternimmt der Klagenfurter Botaniker Joseph Freiherr von Seenus eine Reise nach dem südlichen Kroatien, um die Pflanzenwelt dieser Erdstriche zu erforschen

und darüber zu berichten. Dabei wagte er auch einen Ausflug auf die südlichen Abhänge des Velebitgebirges. Der Ausflug misslang — Seenus hat zwar viele Pflanzen gesammelt, aber »mit einer durch das brennende Klima Dalmatiens geschwächten Gesundheit« heim nach Klagenfurt. Sein Reisebericht konnte erst 1805 erscheinen, als die östliche Adria durch die Napoleonischen Kriege in den Mittelpunkt des politischen Interesses Europas geriet. Auch dann war seine Reisebeschreibung über die Fusswanderungen in dieser in Europa so schlecht bekannten Bergwelt von grösstem wissenschaftlichem Interesse.

Prije šezdeset godina

Jedna uspomena na Rudolfa Badjuru

DRAGO PAULIĆ

ZAGREB

Već su bili stigli kratki jesenski dani 1912. godine kad sam primio poziv prijatelja Rudolfa Badjure, da zajedno podemo od Tamara preko Jalovca i Mangarta do Klanških jezera.

Toliko puta sam sate i sate prosvjedio na rubu Slemenja iznad Planice uživajući u jedinstvenom pogledu na Jalovec, čiji se vrh kao oštro izrezani kristal, ponosno izdiže iz monolitne stijene nadvisujući sve vrhove svoje okoline. Rado sam se odazvao pozivu, jer valjda ču moći ovaj puta uspeti se i na sam njegov vrh, koji me godinama prkosno izazivao.

U Jesenicama prevari nas novi red vožnje lokalnog vlaka za Kranjsku Goru i Trbiž, i kad smo stigli u Rateče, već se spustio sumrak. U Planici zateče nas noć i tek nam zvjezdano nebo dade nešto više svjetla na bijelim sprudovima Nadiže, po kojima smo mogli koraknuti nešto brže.

Stigavši u tamnoj noći do Tamara, kad tamo, ni traga pastirske kuće — skloništu! Ne preostade nam ništa drugo, nego smjestiti se ispod gustih krošnja gorostasne smreke. Zapalimo vatru, popijemo vruć čaj, a za noć nanesemo mlađih grana kako bi nam bilomekše ležište. Zar naše vatre tinjao je još neko vrijeme i kad se posve ugasio, jasno treptanje zvijezda kroz grane visokih smreka zanese nas u tvrdi san.

Još prije svanača razbudi nas jutarnji mraz — na zapretanoj žeravici zapalimo vesel vatru i uz vrući čaj i nekoliko minuta »Milerovi vježbi« razgibamo svoje kosti; prebacimo naprtnjače i žistro krenemo. Nismo prošli ni nekoliko koraka kad nam se ukaže pastirska bajta, što nam se sinoć kao ukleta sakrila u sjeni širokog debla naše smreke.

Jutarnja magla vuče se lijeno iz doline Planice i moramo se požuriti prije nego što se popne visoko gore prko sipara do snježišta, ispod ulaza u Jalovčev kuloar.

Istočni greben oštih vrhova Ponce pa i sam vrh Jalovca osvjetljavaju već prve rumene zrake izlazećeg sunca — dobar znak, valjda će nas danas poslužiti lijepo vrijeme.

Izlazimo kroz besputnu urvinu okljaštrene šume zatrpane kamenjem i blokovima najdonjeg dijela Jalovčevih sipara. Prolazimo mimo onog monolitnog kvadratnog čudovišta, što se nedavno odlomilo s vrha Jalovčevih stijena i survalo niz kuloar duboko u dolinu i tu za vječna vremena našlo novo stanište. Šum potočića što izvire na dnu snježišta jedini je znak u toj zamrloj prirodi.

Ostavljamo za sobom prostrane sipare i prelazimo konačno na tvrdi snijeg, koji će nas pratiti dva sata tokom uspona kroz

kuloar. Što smo bliže glavnom masivu, okomite stijene sve više zatvaraju pogled na Jalovec, koji se jedino sa sjevernih prilaza pokazuje u punoj svojoj ljepoti. Još se neko vrijeme uspinjemo lagano, ali već iza plosne izlizane stijene, što razdvaja donji dio kuloara u dva kraka, strmina postaje sve veća a snijeg zaleden, pa moramo vezati zubate dereze.

U vrijeme otapanja snijega ovdje šibaju opasne lavine, salve ruševnog kamenja smravljenog pod ledom, po kojima je Jalovčev kuloar na zlu glasu kao najopasniji prijelaz u Julijskim Alpama. Tada, u te dane, bilo je donekle mirnije i tek tu i tamo čulo se s visina tupo bruhanje da bi zatim zaredala šumna tuča kamenja ili zašištao poneki oveči kamen, raspršio sleđeni snijeg i jezovitim skokovima pored nas poletio niz strmo snježište. Dok god je to trajalo, prislonili bismo se uz stijenu, stisnuli zube i uvukli glavu među ramena. Srećom taj dan zatekla nas je samo jedna jača salva.

Što smo više, strmina postaje sve veća. Klešemo stope korak po korak i osiguravamo jedan drugoga. Ne gledajući ni lijevo ni desno već samo naprijed, izvučemo se do Vrata na vrhu kuloara u usjeku između Jalovca i Travnika.

Sva južna strana Jalovca čista je i bez snijega, zato obuvamo lagane plezalke, a svoj prtljac ostavljamo na raskršcu puta za Trentu. Vrijeme se nažalost počinje mutiti — tamno iznad Soče od Matajura i Krna nakupljaju se tamni oblaci, a još nam preostaje dobar sat uspona do vrha. Nakon lakšeg prvog dijela, ispriječili su nam se visoki kameni blokovi, kao stube giganta.

Badjura je dugonja i grabi kao divokoza, a ja ga jedva slijedim.

Nebo nam se na čas razvedri i to nam daje snage — potegnemo malo brže i tako stižemo na vrh. Koliko god Jalovec gledan iz doline svojim šiljatim oštrim vrhom dominira nad cijelim krajem, toliko me sada malo razočarao. Svuda naokolo leži od gromova razmravljenog kamenje, bijedni pougljenjeni ostatak triangulacije. Samo je malena kamena piramida, »možič«, preživjela sve nepogode.

Pod nama prema sjeveru zijeva strma provalija Tamar na čijem dnu strše kao kopija šiljasti crni vrhovi smreka pod glatkim stranom vrha. Svud naokolo iznad ustalasanoga ukrućenog kamenog mora izdižu se najzapadniji vrhovi Julijskih Alpa. Istočno preko grebena Travnik — Mojstrovka — Razor — Prisojnik, tamo sve oko Škrlatice i Špika, probijaju se već jugovinom tjerani oblaci. Sjeverno od Kotove špice pruža se nazubljeni greben čuvenih vrhova Ponce, kamen kušnje za penjače alpince, a zapadno iznad rastrgane provalije V Koncu gromadni masiv Mangarta, našeg sutrašnjeg cilja.

Bili smo posve zaneseni razgledavanjem, kad nas najednom s leđa obuhvati tamni oblak. Što smo htjeli vidjeti vidjeli smo, iako na kratke razmake. Daleko na jugu muklo zagrmi, a plavkasti bljesak zasljepli nam oči, pa ne bi bilo mudro dalje čekati. Štampiljke nas ne zanimaju i hitro krenemo, koliko nam to dopuštaju visoke glatke ploče, do naših naprtnjača. Badjura iskusan u takovim prilikama odluči brzo: jedini je izlaz iz te situacije preko Velikog Ozebnika i dolje ispod Malog Ozebnika kroz Lošku Škrbinu u Koritnici. Taj silaz ni po lijepom vremenu nije bez opasnosti, njegove glatke ploče izdajnički su pokrivene razmravljenim kamenjem i po tome čuvene, a sad još po tome lošem vremenu ne obećavaju ništa dobra. Za vrijeme silaza s južne strane Jalovca pričinilo nam se kao da nad nama drhće sam vrh, lomeći i kršeći sve pred sobom. Zamjerio nam se gadno, pa ipak sam zaželio vidjeti ga ponovno — dakako po ljepšem vremenu.

Magle i niski oblaci sukljali su iz Trente, ne znamo da li smo na pravom putu — srećom otkrijemo prvi crveni krug i po njemu krenemo u Lošku Škrbinu ispod Malog Ozebnika. Kao kroz neki prozor ukaže nam gornji dio Koritnice, a duboko dolje iza snježića i sipara na zelenim travnjacima zaigraju blistavi traci sunca što se probilo kroz rastrgane oblake.

Na dnu stijene, na prijelazu preko zelenog snijega, dočeka nas još jedna kušnja — tamo gdje se led odvaja od toplijeg kamena zijevala je tamna provalija. Morali smo pronaći najuže mjesto, zategnuti remene i s malo više odvažnosti odbiti se od stijene, te preskočiti na tvrdo zaledeno snježište.

Odhahnuli smo kad smo nakon tol'ko sati hoda po ledu i kršu osjetili pod nogama kao čilim meke travnjake.

Osvrćemo se stalno natrag prema Jalovcu oko kojeg se još uvjek prkosno motaju oblaci, dok su zapadne okomite stijene

Ozebnika već žarile u posljednjim zrakama sunca.

Kasno pred sumrak stižemo do Koritničke kuće (1350 m) gdje nam topli čaj i meko ležište vraćaju snage za sutrašnji uspon na Mangart. U toj kući — u slavu sretnog povratka s Jalovca, a ujedno nakon već treće godine što sam povremeno pratio Badjuru na sabiranju podataka i opisa slovenskih planina od Lisce do Julijskih Alpa — zapečatimo naše pobratimstvo. Jalovec nam je posljednja alpska tura te jeseni, ali smo se već sada dogovorili da ćemo, čim padne snijeg, uspeti se skijama na Krvavec, a za blagdane od Božića do Nove godine na Veoliku planinu.

Drugo jutro krenemo prema Mangartu i došavši na vrh grebena odakle se otvara vidik prema Klanškim jezerima — jednodušno, sve bez riječi — odložimo prtljac, legnemo na travu podmetnusi ruke pod zatiljak i okrenemo se ka suncu. Nakon jučerašnjeg nevremena zrak je bistar, a nebo vedro, pa odlučimo napustiti taj dan sve obaveze i zadatke i prepustiti se potpuno uživanju mira što nas okružuje. Bilo nam je to jednak vrijedno, pa još i draže, nego li rješenje nekog penjačkog problema ili prvenstvenog uspona. Tek tu i tamo zašušti omanja kamena lava ili po koji kamen s južne stijene Mangarta poleti u dolinu, a zatim opet se sve smiri. Blistavo sunce ugodno nas pali. Žmireći napola zatvorenih očiju prema oblacima, svak je zanesen u svoje misli, ni jedna riječ ne prekida tišinu.

Kad najednom tik nad našim glavama pojavi se nemirna sjena, zašušte siloviti udarci krila dvaju orlova to su se u svom traganju za plijenom zaletili preko grebena. Iznenadni šum zaprepasti nas — a i orlove. Nadajući se divokozama, a opazivši čovjeka, pokušali su snažnim zamahom krila zakrenuti i izmaknuti sudaru. Jili su nam tako blizu da smo im vidjeli žute zjenice, oštar kljun, a spuštene pandže spremne.

Badjura je još sinoć zapisao podatke o silazu s Jalovca, a opis puta na vrh Mangarta imao je već od ranije, pa sam radije ostao s njime, jer će za moj uspon do vrha biti još prilike.

Sati prolaze i sunce se bliži prema zapadu, pa stiže i vrijeme povratku. Prodremo desno mimo dva karakteristična zubata tornja Klanške Škrbine i, napustivši kršlje i kameće, spustimo se pored Travnika beskrajnim serpentinama zelenog ravnjaka — na oko pitomog, ali opasnog zbog duge oštре i skliske trave — u dolinu.

Posljednje tople zrake toga dana osvjetljavaju sjeverozapadnu stijenu Mangarta svu crvenu od večernjeg rumenila i prošaranu tamnoljubičastim prugama u preostalim sjenama. Sav taj prizor odražava se ponovno na mirnoj površini Gornjeg Klanškog jezera. U nizini na rosnim travnjacima prati nas simfonija klepaka brojnih stada na povratku u selo Belapeće. Tu se rastajemo: Badjura polazi lijevo, pa će vlakom preko Trbiža za Višarje u zapadnoj skupini Julijskih Alpa, a ja svojoj kući uz »do skorog viđenja«.

Na Triglavu u lakiranim cipelama

Uspomena iz 1929. godine

TRAJKO RIBAROV

SKOPJE

U 1929. godini posjetio sam Kranjsku Gori. Namjeravao sam popeti se na neke vrhove Julijskih planina i po drugi put na Triglav. Na moje iznenadenje i radost u Kranjskoj Gori našao sam svog prijatelja Trajka Cincijeva. Ostao sam s njim nekoliko dana. Za to vrijeme s uživanjem promatrao sam Škrлатicu, Špik, Razor, Prisojnik i Mojstrovku gdje je bio moj cilj.

Ostavio sam prijatelja u Kranjskoj Gori, a ja se nastanio na Erjavčevoj koći i u njoj boravio više od tjeđan dana. Bio sam srdačno primljen, domar je bio jako prijazan. Za vrijeme boravka u ovoj kući koristio sam lijepo vrijeme i uspeo popeti se na Vršič, Prisojnik i Mojstrovku. Sjećam se kako su s ovih vrhova slovenski planinari s tužnim i suznim očima promatrali dolinu Soče i Trentu i slušao kako glasno izgovaraju: »To je naše, naše je...«. Posjetio sam i rusku spomen-kapelicu kod koće na Gozdu, koja je podsjećala na stradanja ruskih vojnika-zarobljenika iz prvog svjetskog rata. Ne mogu zaboraviti veličanstven pogled na Škrlaticu koja se, u zalasku sunca, otkriva s ovog mjesta. Ne sjećam se svih detalja i uspomena što me, iz davnog mog boravka, povezuju s ovim planinskim krajem. Jedino nezaboravne su mi ostale u sjećanju ljepote Julijskih planina i uspomena na mog prijatelja, koju ču ovdje ispričati.

Iz Erjavčeve koće, stazom preko Slemenja i Tamara, vratim se u Kranjsku Gori. Naredni cilj bio mi je Triglav. S ovim upoznam prijatelja i predložim mu da me otprati do Aljaževog doma, gdje ćemo ostati jednu noć, te da se on idućega dana može vratiti. Rado je prihvatio i to me je vrlo obradovalo. Sutra dan podemo iz Mojstrane stazom uz planinsku rijeku Bistrigu. Bio je lijep sunčan dan.

Što smo dublje zalažili u privlačnu dolinu, moj prijatelj se sve više oduševljavao ljepotom prirode. Bio je zadovoljan, veseo i ushićen, što se očitovalo po njegovom izvanrednom raspoloženju. Ispoljio je još veću radost, kada smo stigli do slapa Peričnika. Tu smo se odmorili i produžili dalje uhodanom stazom. Sustizali su nas planinari. Mi nismo žurili, išli smo laganim tempom, promatrali smo svaki kutak, radovali smo se i uživali u svemu što nas je okruživalo. U ugodnom raspoloženju i ne odviše umorni stigli smo u Aljažev dom.

Moj prijatelj po prvi put je u planinarskoj kući i po prvi put tako duboko u planini. Kako je dogovorenilo bilo da on dođe samo do ove kuće, na sebi nije imao ništa od planinarske opreme. Bio je obučen u gradsko odijelo, upravo u praznično teget odijelo, s kravatom, panitzu šeširom i u lakovanim cipelama. U to doba teget odijelo i lakovane cipele bili su u modi.

Pri Aljaževom domu bilo je mnogo planinara, odraslih i djece. Neki od njih bili su pred kućom i uživali na prijatnom suncu i svježem zraku. Pridružili smo se grupi koja je promatrala Sjevernu stijenu Triglava. Stijena uslijed udaljenosti od doma ne izgleda visoka, pogled je varljiv, stvara se dojam kao da ćete rukom dohvati njen greben. Takav dojam imao je i moj prijatelj.

»Smetam deka ne e teško da se iskači», rekao mi je. Zaključio sam, da se i kod njega pojavila želja da dosegne vrh Triglava. U domu zbljžili smo se s jednim graničarom, koji je trebao ići na Kredaricu. On je mog prijatelja uvjерavao da će i dječa, koja su bila sa svojim roditeljima, ići na vrh.

Uveče u domu bilo je jako veselo. Orila se pjesma i harmonika. U planini Slovenci znaju biti veseli. I mi smo bili veseli. U zajednič-

Na Kredarici 1929. godine

Foto: T. Ribarov

kom raspoloženju, koje je vladalo, iznenada moj prijatelj reče:

»I jas ke dojdam so vas, koga možat deca da se kačat, zašto jas da ne odam«. Nije me iznenadila njegova iznenadna odluka. Atmosfera, koja je vladala u domu, dojmovi i ushićenja koje je imao tog dana zbog prirodnih ljepota, učinili su svoje. Radovalo me što sam još jednog prijatelja pridobio za planinara. U šali rekli smo mu da je gore sve samo oštroskamenje i da će ostati bez svojih lakovanih cipela.

»Neka, neka se iskinat, jas ke dojdam«, bio je njegov kategoričan odgovor. Put je bio određen preko Praga. Legli smo u skupnoj spavaćoj sobi.

Ustali smo rano, a i ostali planinari bili su na nogama. Mnogi od njih otišli su Tominškovim putem, mi smo pošli našim. Išli smo markiranim stazom i ispred Sjeverne stijene skrenuli lijevo. Došli smo pod okomitu stijenu Praga, po kojoj su klinovi. To su bili prvi klinovi. Naš novi kolega-planinar sa strahom je i nepovjerenjem promatrao stijenu i klinove. Nije imao hrabrosti prieći stijenu po klimovima. Bio je zamišljen, kolebao se. Hrabiili smo ga. Rekao sam mu da će ja ići prvi, on iža mene, a ispod njega graničar. Tako smo ga ohrabiili. Kada smo prešli stijenu, nasmijao se i glasno rekao:

»Ne bilo opasno, kako što si zamisljavav.«

Počeo je nagli uspon, visinu smo postepeno savladivali. Došli smo kod studenca u samoj stijeni, gdje se spajala naša sa Tominškovom stazom. Tu smo se odmorili. Produžili smo dalje stazom, koja vodi na Staničevu koču. Ručali smo, odmorili se i pošli dalje. Po grebenu, pridržavajući se za čeličnu užad i klinove, naš novi kolega smjelo je napredoval. Ja i graničar priznali smo mu da je ispit s odličnim položio. Lako smo stigli na Kredaricu.

U domu na Kredarici bilo je prilično planinara. Sa čuđenjem su nas promatrali, upravo gledali našeg novog planinara.

»Kak ste gospod prišli v lakovanim cipelama?«, pojedini su ga pitali, a drugi su sami sebi postavljali to pitanje. Bilo je nepojmljivo doći na Triglav u lakovanim cipelama. U to doba išlo se samo u teškim gojzericama, potkovanim crnim klincima. Planinar bez gojzerice nije se mogao ni zamisliti. To veče, uz pjesmu i harmoniku, lakovane cipele bile su predmet mnogih šala. Legli smo u sobicu s dva kreveta. Namjera nam je bila da se sutradan popnemo na vrh.

Probudila nas je silna grmljavina. Sjevanje i grmljavina nisu prestajale. Grmjelo je sve snažnije i snažnije. Takvu pučnjavu nisam u

životu nikad više doživio. Od grmljavine i silnog vjetra kuća se tresla, činilo nam se da će odletjeti. Moj prijatelj bio je preplašen. Odjednom u mraku čujem kako glasno govori:

»Lele, Trajko, kade ti bilo rečeno koski da ostaviš, što ti trebeše Trajko da dovagaš. Hrabiro sam ga, a i slatko sam se smijao, nikad se nisam tako puno smijao.

»More, tebe ti e do smeene, a jas ovde koski ke ostavam«, reagirao je na moj smijeh. Odjednom, osvijetljen u mraku od jake svjetlosti munje, vidim ga kako sjedi u krevetu, krsti se i čujem mu molitvu:

»Gospode, Te molam, ne sakam ništo drugo od Tebe, edino ušte ednaš da se hvanam za žezezoto na vagonot i da si odam doma. Grmljavina je prestala i mi smo, umorni od napornog dana, zaspali dubokim snom.

Ustali smo malo kasnije. U domu je već bilo bučno. Kroz prozorčić primijetili smo da je vani sve bijelo, preko noći pao je snijeg. Izšli smo iz doma. Neopisiva je bila naša radost gaziti i grudvati se po snijegu u to doba godine. Moj prijatelj bio je veseo i oduševljen, zaboravio je na noćašnju grmljavinu i strah. Kao da ga je noćašnja stihija ohrabrilna i očeličila. Istina je, u savladivanju prepreke i opasnosti čovjek čeliči svoj duh, postaje hrabriji i odvažniji. To se desilo i s mojim prijateljem. Pitao me: »Dali odma ke pojdem« — mislio je na vrh. Nisam se mogao odlučiti. Bilo je hladno i duhao je svjererac. Zapazio sam da se vraća nekoliko planinara koji su bili pošli prema vrhu. Upoznali su me, da je po stijeni dosta mraza, da je klizavo i rizično penjati se. Kada ovi rutinirani planinari, sa redovnom opremom, nisu mogli uspijeti, mi još manje možemo, tako sam rezonirao. Pod takvim uvjetima nisam htio riskirati, pogotovo sa svojim prijateljem u lakovanim cipelama. Konačno smo odlučili da se ne penjemo na vrh. Za sebe odlučim da ostanem na Kredarici, da sačekam poboljšanje vremena, te da se s vrha spustim u dolinu preko Sedam jezera. Istog dana graničar se vraćao kući i svom prijatelju predložim da se s njime vrati. Rekao mi je:

»Mnogo mi e žal deka ne se kačiv na Triglav. Žao mi ga bilo što ovo nije mogao ostvariti. Bio sam siguran da bi on u drugim uvjetima sigurno savladao visinu do vrha. Zato sam mu priznao, da je on drugi Makedonac na Triglavu, a možda prvi čovjek u lakovanim cipelama. Smatralo sam, a i danas tako mislim, da je ovo moje priznanje bilo opravданo. Istog dana vratio se s graničarom preko Krme u dolinu. Lakovane su cipele izdržale.

Daleko od svijeta

UZEIR BEŠIROVIĆ

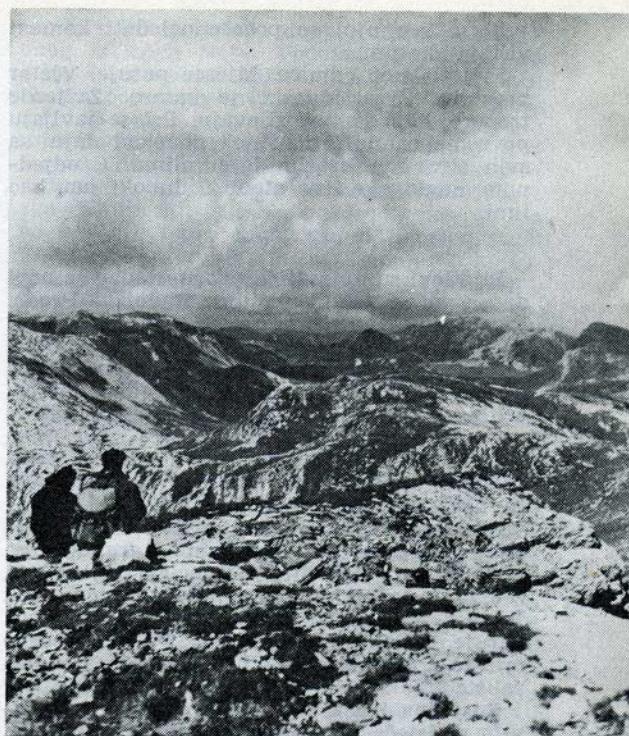
SARAJEVO

Ljubaznog vozača zamolili smo da zaustavi autobus na vjetrometni ispod Krnovske Glave ili, tačnije, tamo gdje počinje dugo nepregledno Krnovsko polje. Kada je autobus stao, obavio nas je oblak prašine. Nekoliko minuta smo sačekali da se prašina razide i smiri, pa smo tek tada izašli iz autobusa. Kada je autobus ponovo pošao, zasuo nas je novim valom prašine, kao da nas je tako želio pozdraviti. Dugo smo gledali bijelo-prašnjavi trag autobraza preko ravnog Krnova, sve dok nije nestao iz našeg vida — tamo negdje put Čeranića gore.

Idući beskrajno dugim Krnovskim poljem i Štirnim dolom, stalno se susrećemo sa košcima. Pod vještum, jednoličnim zamaskama snažnih mišića i oštih kosa — padaju otkosi i sami se slažu u duge, nepregledne, simetrične redove. Svježi sjenokosi opojno mirišu, do zanosa, kako to znaju samo jednom u godini da mirišu.

Iako sunce nemilosrdno peče, iz niskih drvenih potleušica, katuna, suklja gust dim. U njima domaćice spremaju vruću vareniku i drugu hranu za vrijedne kosce, za djevojke što grabe i skupljaju sijeno, za one što druguju s ovcama i za drugu čeljad što ima Ivanbegovih katuna, naišli smo na konjanike posla na ovaj prostranoj visoravni.

Ispod Velikog Žurima (2.034 m) u skupini — kosce, što su pošli na mobu kosaca. Zdravismo se srdačno, kao najbolji prijatelji, iako se prvi put u životu sretosmo. Kratak, ali srdačan susret završi se toplim pozdravom, a košci — konjanici nestadoše dolje u pravcu Škaljin potoka.

SLIKA: Pogled s Kape Moračke

Foto: U. Beširović

Visoke stijene Malog i Velikog Žurima zaustavile su veći zdepasti oblak. Bijeli oblak kao da se odmara na vrhovima i pravi nam hlad sve dok ne izađosmo do Zagoračkih katuna. Tako nam, možda i nenamjerno, kameni visoki žurimski tornjevi, što izrastaju iz zelene trave, poželiše dobrodošlicu i prijatno iznenadiš.

Sunce je klonulo nisko k zapadu kad smo izašli više Bara Bojovića. Mala Piperska Lukavica bila je u sjeni sunca. Vatre su gorile u katunima, a Božurni vrh (1.818 m) kupao se u onemocalom suncu. Brnik i Stožac (2.140 m) pružali su svoje i onako visoke kriješte, kao da su željeli da zaustave sunce i tako odgode ili sprječe umiranje jednog ljetnog dana.

Bio je to zlatni zalazak sunca, pojавa pričilno česta na visokim planinama.

Sa smirajem dana ušli smo u kotlinu i prišli zapadnoj obali Kapetanovog jezera (1.672 m). Rijeke bijelih ovaca sa svih strana slijevale su se put jezera kao snježne lavine ili bijeli planinski potoci. Zaista, čovjek je imao utisak da se sva stada slijivaju u jezero. Blejanje i rika odjekivala je u dolini, pa se čak i voda uznenimila i ustalasala. Večernji povjetarac nabirao je valiće poput staračkih vjeđa.

Sa prvim mrakom sminje se ta nemirna stada. Vatre planuše i zasjaše u katunima i oko njih. Miris dima jelovine dopre do nas. Vjetar se poigravaše s talasima, a mjesec se pojavi iznad Brnjika. Svojom žuto-mliječnom svjetlošću obasja cijelu kotlju i sve vrhove što je okružuju. Jezerska voda naglo postade

svijetla i u njoj se počeše ogledati kameni vrhovi i katuni.

Svjetla noć odmiče. Mjesec putuje. Vjetar prestaje. Život danski je zamro. Zvijezde trepere, kao da dogorijevaju. Psi se javljaju povremeno, naizmjениčno, ponekad laju sa svih strana u kraćim intervalima. I, odjednom, naglo, sve živo utonu u duboki san, kao i mi.

* * *

Pijetlovi su najavljujivali zoru. Rađao se novi dan, a mi se već penjemo uz Radojeva Proda. Idemo put Kape Moračke (2.227 m), najvišeg vrha Moračkih planina. Za nešto više od tri sata stajali smo na samom vrhu. Ispod nas su nepregledne Moračke planine i Lola planina. Ovdje, na širinama tih planina, s nepreglednim pašnjacima, kakvih rijetko gdje ima, napasa se bezbroj grla sitne i krupne stoke. Ovdje stočara i kosaca ima čak više, čini nam se, nego na Durmitorskoj površi.

Ove planine ne oskudjevaju visokim kamenim tornjevima, bedemima, grandioznim tvrdavama, zatravnjenim plećima, bokovima, zelenim površinama i dubodolinama, dok šume i vode imaju znatno manje. Ovaj vrh daruje dalekosežne vidike. Tu je zborno mjesto gromova, sastajalište vjetrova i odmalište oblaka.

Susjedna Sinjajevina, odavde gledana, najviše podsjeća na mjesecjevu površ. Durmitor, veličanstven i gord, dokazuje nam, ko zna po koji put, da je stvarno najveća i najljepša crnogorska planina.

Pusto, veliko prostranstvo svuda oko nas. Veliko i nedostizno, kao nebo iznad nas. U nama se radaju čudne misli o ljepotici i veličini ovih prostranstava, o malenkosti čovjekovoje, o životu i vremenu koje neumoljivo brzo teče, kao magla što u tim trenucima našeg meditiranja naglo posuklja iz Gornje Morače, pa nam ote radosť dalekih vidika.

Iako mnogi, naročito tamošnji domorodci, zaobilaze i izbjegavaju posjetu Brničkom jezeru (Mahnitom ili Ukletom jezeru), mi smo mu ipak pošli u posjetu. Pili smo njegovu hladnu vodu, pa nam se, vjerujte, nije ništa loše desilo, ni tada, ni poslije. Naprotiv, Mahnito jezero je veoma lijepo, kao uostalom, sva planinska jezera, te prekrasne gorske oči koje svako želi posjetiti i vidjeti. Brničko jezero, imalo je zluhudu sreću da je legenda o njemu ispreprela sve što plaši i zastrašuje, ne samo djecu, nego i odrasle ljude.

* * *

Put nas je vodio kozjom stazom i bez nje, u sela Višnje i Velje Duboko. Ovdje u uskim kanjonima visokih litica, dani su kratki, a noći beskrajno duge. Visoki kameni masivi Tali, Lukanje Čelo, Maganik i drugi, što svojim oštrim bijelim vrhovima paraju nebo,

zaklanjaju pogled i vidik u nebo. Ometaju sunce i mjesec da obasuju i osvijetle ove dozlaboga duge i teške gudure. Odavde se vide samo dijelići neba. Ovi kameni vrhovi jedan drugome dodaju sunce i mjesec, tako da ne uspijevaju obasjati duboke kanjone Riječinje i Mrvice. Ovdje cvjet zanoći, a zoru ne dočeka, jer umre od nenađane studeni. Ovdje vjetar i oblaci mijenjaju klimu po svojoj želji, po trenutačnom raspoloženju. Snijeg brani svako kretanje, pa čak i krvoljčnim vukovima.

Višnica, Velje Duboko i Mrtro Duboko podsjećaju na naselja iz Tibeta. Zbog toga neki te krajeve zovu Crnogorskim Tibetom. Liješnje, iako se nalazi na otvorenoj visoravni, ipak vječno strahuje da ga koji od okolnih kamenih tornjeva ne sravni sa zemljom. Možda ti prijeteće raspoloženi kameni masivi čekaju samo da neko od Lišnjana nešto pogriješi ili da im se zamjeri, pa da svojom kamenom snagom uniše sve. Vjerujemo da se to neće desiti, jer su stanovnici tih mesta toliko dobroćudni i gostoprimaljivi, da im se zamjeri samo ko mučki i čutke prođe kroz njihova mjesta, a da im se ne javi. Ako se, opet, čovjek javi, oni su toliko uporni u ponudama sa hranom i pićem, da to sve čovjek putnik ne može izdržati, pa se čast ponekad pretvara u neprijatnost. Takav je običaj tamošnjih gorštaka od pamtivijeka do danas i oni ga nemaju namjeru mijenjati. Divan običaj, ali za građane nepoznat i neprimjenljiv, bar u toj mjeri.

Usput zavirujemo povremeno u Mrtvicu kao iz ptičje perspektive. U uskom kamenom koritu, što ga okružuju sivoke kamene litice, vijuga zelena voda, kao zmija bjelouška kroz travu. Težak je i naporan put Mrvice, kao i život tamošnjih stanovnika. U vječnoj borbi je s ljudim kamenom ta rijeka mučenica, a opet su zajedno. Provlači se kao kroz iglene uši, slično kao i njena posestrima Morača u Platijsama ili kao što to čine Piva, Tara i Sutjeska u Prosječenici.

Ni jedna planinska rijeka ne nosi tako pogrešno ime kao Mrtrica. Ovoj brzoj, srditoj, plahovitoj i brbljivoj rijeci, više bi odgovaralo ime Ljutica ili H'rica, a nikako Mrtrica. U njoj nema ništa mrtno, sve je živo, osim ponekog leša životinje koja se stropoštala sa stijena u koritu rijeke ili ju je tu snesla snježna lavina.

Iza nas ostaće visoki planinski masivi, šećurene kuće šiljastih i strmih krovova, da čame i samiju kao i njihovi stanovnici što su tako blizu suncu i oblacima, a daleko od svijeta i života ovih naših današnjih dana. Život Rovčana, tih hrabrih boraca i dobroćudnih ljudi, odmjeran je tamošnjim tempom i hodom, kao i tokovi Mrtrice i Morače, tih divnih rijeka, s kojima se Rovčani s pravom ponose i diče.

Uzdrhtim, pa poželim

BORIS MATAK

ZAGREB

Jednako reagiram kad vidim fotografiju kakve goluždrave djevice ili narogušene planine: uzdrhtim, pa poželim.

Sličan me osjećaj žestoko opalio kad su mi sasvim slučajno dopale ruku neke fotografije Durmitora.

— Moram tamo, idem tamo 'ajmo, tko će sa mnom? Nitko! Dobro, idem sam.

Tako je počelo.

Durmitor je najveći u Crnoj Gori. Na Durmitoru su Žabljak i Crno jezero, na Bobotov kuk se ide iz Žabljaka, ima tamo i neka Ledena pećina... to je bilo sve što sam tada znao sigurno o tom kraju. Sva ostala obavještenja dobih po sistemu: pa znaš, ja mislim, a moglo bi biti... Ovako škrte informacije bile bi razlog za odustajanje, ali me ipak nisu mogle odvratiti od namjere, konačno, najvažnije ču saznati na licu mjesta, a za eventualna iznenađenja imam i nekakvo iskustvo zauzvrat.

Progurao sam nekako i obavezno majčino: sine, sam, jedini, ne idi, ti ćeš me u grob satjerat sa tvojim... itd., te se mjesec dana nakon »Velike odluke« utrpah u avion pa sletih na užareno titogradsko polje. Bio je to moj prvi dodir sa Crnom Gorom.

Vruća ovo neka zemlja, pomisl' h, ne sluteći koliko ču se već iste večeri ohladiti putem do hotela »Durmitor« nedaleko Žabljaka, a još više kad mi recepcionerka saopći cijenu noćenja. Žabljak vam dođe za Durmitor nešto kao Aljažev dom za Triglav ili Franzjosefhöhe za Grossglockner: moš' se dovesti i u zlatnoj kočiji, ali dalje još, osim ako je kočija krilata. Jedino sredstvo — vlastite noge junačke, inače, stani pa gledaj. I divi se, jasno.

Ali, to je i jedino zajedničko za ova tri mjesto. Jer dok je planinar na Aljažu »gospod planinari« (ljubim ruke, molim), u Žabljaku ste jedan od onih (čaknutih), pogotovo dok prolazite između ljetnikovaca, čiji su vlasnici, vjerujem, orni jedino za brojenje »love«. Dakle, za jedno mi noćenje oteže četrdesetosam dinara, a meni ostaviš račun i mogućnost da koješta razmišljam o planinarskoj organizaciji u Crnoj Gori. Kojekakvi su imbecili u stanju upravo saditi (jer niču svakodnevno) planinarske kuće i kućerine, dok jedan »savez« nije u mogućnosti osposobiti nekakvu daščaru u kojoj bi omi, istinski Durmitora željni, mogli dočekati lijep, za uspon pogodan dan, pa jurnuti na vrh.

Ustao sam u cik zore, utrpao u sebe potrebne kalorije, te gotovo izjurio među prve hladne jutarnje sunčane zrake, koje su na žalost bile i zadnje. Za desetak minuta stigoh do obale Crnog jezera. Maglica se pomalo sablasno dizala sa poput zrcala minne površine, moglo se svakog trenutka očekivati da iz

crnih dubina izroni glava čudovišta poput onog iz Loch Nesa. Veoma me obradovala tabla s označenim smjerovima i kilometražom (?) do pojedinih vrhova. Bobotov kuk (2552 m), 14,5 km, 8 sati, moj cilj, bio je na prvom mjestu. Krenuh smjerom strelice. Malo kroz šumicu, malo uz potok, pa lijevo kraj starog mlina. Put, u početku vrlo lagan, postajao je sve strmiji. Gusta i vlažna crnogorica, pa tlo od borovih iglica meko poput debelog saga, pretvarali su se brzo u go kamenjar o kojem se puno ljubavi i topline mogu pjevati samo divokoze i planinari.

Svak' bi se desetak, petnaest minuta uvjedio da sam na pravom putu, smjeru zapravo, jer o »putu« se može samo sanjati. Svako toliko bih naime opet zapazio poput djevice sramežljivu markaciju koju su, pomislio sam, postavljali još u ono davno antikno doba grčki i rimski planinari. A to što su Crnogorci, naselivši ove krajeve, zapustili markiranje kao vid planinarske aktivnosti, dalo mi je povodu da se zabrinem za svoju blisku budućnost. Na'me, magla, koja se počela nakupljati stvarajući gore u visinama čvrst horizontalni zid, inače je neprijatelj svakom planinaru i u njegovoj vlastitoj ulici. Kako ču napredovati ako se taj mlijecni zid ne digne iznad durmitorskih vrhova, gdje mi je zvijezda vodila kad markacije nema? Ujedno sam spominjao sve svece i krsne slave svima koji u Crnoj Gori drže stijeg planinarstva. Zar svetinja Republike ne zasluzuže da joj se pokloni nekoliko kilograma boje, koliko je potrebno da se divljina pretvorí u šetalište? Ta čemu i vrijeme i život možda žrtvovati kad se isti cilj može postići i pomoću toliko jeftinjih mrljica na kamenu.

Nekoliko sati nakon što sam napustio obalu Crnog jezera i nakon definitivnog rastanka s raslinjem višim od metra, izbih na nekakvu zaravan sa škrtom, med kamenjem jedva vidljivom travom. Prozeo me u tom trenutku dubok, neopisiv osjećaj, učini mi se da sam tog trena saznao šta znači biti sam samcat na svijetu. Da li se tako osjećao i Adam prije nego su mu uvalili Eva? Pogledah u maglu u pravcu mog cilja. Ipak ču naprijed. Rizik hoda kroz maglu dostojna je žrtva Ledenoj pećini. A što, uostalom, imam izgubiti, ta ionako sam sâm na svijetu, a jedan ko ni jedan. Odjednom, blejanje. Ovce. Stado, pa stir otraga. Dijete. Curče, nije joj još ni šest sedam godina.

— Ded, uslikaj me, malena će kad joj se približih. Svakako, nepotrebno je nukanje kraj ovakvog motiva.

— Sinko, zovnu me gurat glas odozgo sa strane, dodide ovamo, dodi, ima varenike.

Iznenadila me pomalo nagla promjena situacije, no brzo se snadoh. Pridoh kolibi, pa ih »na kipec«, a žena me stade nuditi, »očeš li skorupa, vruće varenike 'očeš li kisela mlijeka«. Dugo ima tom da njih niko ne uslika, meni sigurno okrepa treba, kamo ču sam, zašto sâm, nije vrijeme za »putnika«, drugi puta i dijete će dati da me vodi, sjedi sinko, odmori, uslikaj nas još jednom i sliku pošalji, jedi još, a iz kojeg si kraja, i nije ti teško,

veliš, odmori, pa kreni kad već oćeš, ma nemoj u maglu...

Teško je opisati spontan i iskren srdačan prijem dviju goršakinja što trećinu godine provode u ovoj divljini same sa svojim stadiom, sa vjetrovima i pokojim urlikom vuka. Kako im zahvaliti na majčinskoj pažnji, čime uzvratiti »pruženu ruku?«

Okrijepih se, zahvalih, pa nastavih put. Iza mene u magli ostade stado i pogurene silhuite. Mahnuše mi na pozdrav, možda zadnji, mislile su.

»Marke« više nije bilo, vodio je osjećaj.

Ići užbrdo, značilo je ići pravilno. A ići, tražilo je svoje. Strmina puta svoj je dio znoja iscijedila, ranac takođe. Svaki je korak naplatio svoju mokru cijenu. A puno je korača trebalo i puno je znoja iscurilo.

Ledenja pećina. Rupa zapravo. Bijelo joj se ledeno grotlo stavalo s bjelom u maglu uvijenog okoliša. Odinu upućena molitva nije urodila plodom. Ljepih sam dva sata prosegao na rubu maglenog bezdana. I mrak će uskoro. A onda? Pozdravih se u mislama s Bobotom. Zdravo, možda sutra. Teški su to trenuci za planinara. Tako blizu cilja, »pljujući bi na njega« samo da ga možeš vidjeti, a ovako je nedostizan kao Nebo. Krenuh natrag, od tuge suznih očiju.

— Stigo si sinko, dočekaše me žene. Varenikom utažih glad i žđ. Potpuno. Smjestiše me kraj peći (ja sam gradsko gospoče, a takva je celjad osjetljiva), pa iako sam imao toplu vreću, ogrnuše me još sa nekoliko biljaca. Usnuh kao andeo.

Samo na trenutak, obradovalo me plavetnilo jutra. I opet je magla uzela stvar u svoje

ruke. Čekao sam gotovo do podneva, ne bi li se smilovala mome htijenju. Ništa. Zahvalih se na gostoprivrstvu pa krenuh natrag. Ali doći ću opet, obećah sam sebi. Gotovo u sumrak nađoh se između Crnog i Zmijinog jezera. Stadoh pred napuštenom vodenicom čiji je dugogodišnji mir remetio jedino šum obližnjeg vodopada. Uselih se unutra, sjetivši se ujedno cijene noćenja u hotelu. A koliko je zapravo drvenjara ovakovih razasuto po padinama ove planine i prepustošeno halapljivom zubu vremena? Koliko je zapravo kvalitetnih mogućnosti pred planinarskim savezom Crne Gore: uz minimum finansijskih ulaganja, nešto dobrovoljnog rada i eto mjesta koliko hoćeš!

Pun stomak »špeka i bažuleka« bili su garancija za miran san. Tvrdo usnuh, i medo bi imao muke s mojim budenjem. No, budući da me on nije počastio svojim dolaskom, povinovah se onoj, »kad neće brdo Muhamedu...«, pa da svoj obilazak Durmitorskog masiva krunišem nekim vrhom, uputih se na »Mededa«. Ta kamena gromada, gotovo »2400 m visoka«, nadvijena nad jezerom, samo je još više učvrstila moje, u posljednja dva dana formirano mi mišljenje o planinarima Crne Gore. Put očajan, markacija još gora, a o nekim putokazima...

Bacajući kroz prozor autobusa koji me vozio prema Šibeniku, Nikšiću i dalje prema Dubrovniku, zadnje poglede na kamenjar koji sam pregazio posljednjih dana, sjetih se onih kojima bi i sama šetnja tim krajem bila nezaboravna uspomena, ali nebrigom, ne znam čijom, nedokučiva.

I do kada tako, crnogorski planinari!?

PRVA SPLITSKA ALPINISTIČKA EKSPEDICIJA

»Spitzbergen 1973«

Članovi AO PD »Mosor« u Splitu pripremaju svoju prvu alpinističku samostalnu ekspediciju. Cilj su joj neki dosad neosvojeni vrhovi okovani polarnim ledom u području gornjeg glečera Tre Kroner na Spitzbergima, udaljeni od Splita 4000 kilometara zračnom linijom. Predsjednik ekspediciskog odbora je predsjednik Planinarskog odbora Dalmacije Milan Đekić, a voda ekspedicije Nenad Čulić, penjač koji je stekao iskustvo u našoj prvoj ekspediciji na Grenland. Troškovi ekspedicije procjenjuju se na 57.000 dinara, od čega su penjači sami već pribavili 15.000 upravljajući uspješno planinarskim domom na Mosoru koji im je ustupljen u tu svrhu.

Apeliramo na sve planinare da skromnim prilozima pomognu mlade poletne penjače iz Splita koji će ovom ekspedicijom pridonijeti proslavi 100-godišnjice hrvatskog planinarstva, 50-godišnjici »Mosora« i međunarodnoj afirmaciji našeg ekspedicionalizma. Svakome tko pošalje prilog od 15,00 dinara čekom na račun br. 344-8-68 PD Mosor, Split, Marmon-tova 2 (naznačiti: za ekspediciju!), ekspedicija će za uspomenu poslati razglednicu s potpisima sudionika i žigom ekspedicije.

70 - godišnjica »Lugarnice« na Mosoru

ANTE GRIMANI

SPLIT

Na padinama zapadnog Mosora, na visini od 940 metara, u predjelu Užinska kosa, sa Debelim brdom, Kunjevodom i Lubljanom u pozadini, na položaju zaštićenom od vjetrova, s pogledom na zapad, Split i Kaštela, sagradila je 1903. Šumarska uprava solidnu kamenu kuću za potrebe lugara, a u predjelu šume koja se nekad prostirala po Srednjim Poljicima. Jednostavni stil i vanjski izgled ostao joj je isti i do danas.

Za planinare, a naročito za njihovo prvo formiranje, ona je bila gnezdo iz kojega su potekli mnogi vrijedni planinari, kuća iz koje je niklo planinarstvo u ovim krajevima.

Šumska uprava najprije ju je unajmila, pa poslije potpuno ustupila planinarama i prva planinarska društva obilato su je posjećivala i koristila.

Prelistamo li debelu starinski ukoričenu upisnu »Spomen-knjigu šumske kuće na Mosoru« (od 1905. do 1935.), punu potpisa, crteža, šala, lijepih uspomena i — što je najvažnije — dokumenata, nalazimo među prvim potpisnicima Poljičanina Alfonsa Pavića Pfauenthala za kojega se kaže da je »krstareći Mosorom postepeno osnivao prvo planinarsko društvo u ovim krajevima«. Pavić je crtao i snimao panoramsku kartu sa prevoja Kunjevod zahvatiti puni krug. On je i meni dao ideju da, šest decenija kasnije, izradim niz panorama s Mosora-Kozjaka-Marjana. Tu svoju panoramu uložio je u brošuru »Mosor«, koju je 1907. g. izdalo Planinarsko-turističko društvo »Liburnia« u Zadru. Ako ne osnivaču, ali bar kao pokretaču planinarske misli dužni smo mu odati priznanje i zahvalnost.

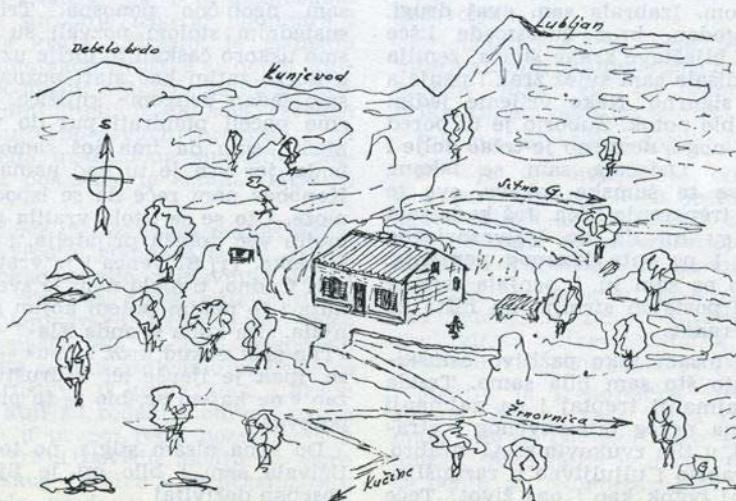
Ovdje su se sastajali prvi špiljari, »jamari« splitske Realke, s profesorom Ramirov Bujsom i profesorom Umbertom Giromettem i drugima koji su u prirodi tražili odmora.

Ovdje je 3. rujna 1908. i 31. kolovoza 1909. osnovano Planinsko turističko društvo »Mosor« u Poljicima s predsjednikom don Franom Ivanovićem, koje se kasnije, prigodom osnivanja Primorskog planinarskog društva »Dinara« u Splitu 14. veljače 1925., ovdje fuzioniralo u jedno dušto. »Dinara« je nastavila tradiciju zadarske »Liburnije«, prvog Planinarsko-turističkog društva u Dalmaciji, osnovanog u Zadru 1899. godine na čelu s predsjednikom Alfonsom Borelijem, a u Splitu kod »Dinare« drom Lavoslavom Goljom.

Ovdje je također udaren temelj i početni rad novoosnovanog Planinarskog društva »Mosor« u Splitu, podružnice HPD u Zagrebu, dana 4. prosinca 1925. s prvim predsjednikom drom Antunom Ercegovićem. Ovdje je prilikom 30-godišnjice planinarskog rada prvoborcu planinarstva u Splitu profesoru Umbertu Girometti uručena brilljantna značka društva 31. svibnja 1937.

U knjizi se dalje nižu svjetla imena kasnijih planinara i ljubitelja prirode, zatim učenjaka, profesora i đaka, raznih društava i pojedinaca. Tu su se održavale mnoge godišnje skupštine i sastanci. U jednoj sobi na zidnoj polici stajale su namjerniku na čitanje knjige o Mosoru, o Poljicima, o spiljama, o zemljopisu itd.

Kuća je popularno nazvana »Lugarnica« i to joj je intimno ime ostalo i do danas. Ona je tokom proteklih godina više puta uređi-

vana i pregradivana, a pogotovo poslije drugog svjetskog rata u kojem je bila potpuno uništena i ostala samo sa četiri gola zida.

Kuća je više puta bila pod upravom omladinske sekcije PD »Mosor« i poslije rata dobila je ime po omladincu Ljubi Uvodiću-Razinu, koji je bio član predratnog »Mosora«, a pog'nuo u NOB-i.

»Lugarnica« je bila rasadnik i uzgajalište brojnih planinara i ona može ponosno da nosi naslov »Planinarskog memorijala«. Čvrstoćom svoje gradnje ona će dočekati svoju stogodišnjicu.

Iz Splita do Lugarnice ide se najprije autobusom do Kućina, Zrnovnice ili Sitna Gornjeg, a zatim pješice kroz lijepe i zanimljive predjele: iz Kućina 3—4 sata, iz Zrnovnice 2 i po do 3, a iz Sitna 2 do 2 i po sata.

Do vrha nisam stigla

KLARA POLAK

ZADAR

Kad sam se probudila bilo je već sedam sati. U šatoru nigdje nikoga, samo pobacane deke, razbacana slama, neuredni rančevi. Izadah iz šatora, a vani — sunce — koliko iznenadenje i kolika radost. Već dva dana kiša neprestano pada, pokvarila nam je sve planove o izletima. Ali jutros je nebo bilo plavo i čisto i trava se prelijevala na suncu kao da je netko prosuo bisere po njoj. Sve je bilo svježe, čistih boja i mamilo je van, gore, u planinu.

Up'tah par pospanih planinara koji su sjedili pored vatre i lijeno ispijali čaj hoće li samnom, ali nitko se nije odazvao. Već je osam sati, kasno je za bilo kakve ture, oni koji su htjeli već su otišli, jutros u čet'ri sata. Bilo mi je malo žao, ali legla sam tek u tri, nas nekoliko je provelo ugodnu noć uz vatru, uz onu sjetnu muziku gitare i tihio pjevanje. Ali, nije važno. Treba nekuda poći, prošetati, protegnuti noge.

Napun'h čuturicu toplim čajem i krenuh. Najprije se malo vratih cestom do raskrsnice i prve markacije. Mogla sam birati put cestom ili šumom. Izabrala sam ovaj drugi. Put je bio ugodan, kroz žutosmeđe lišće probijale su se blještave zrake sunca, zemlja je bila meka, udisala sam svjež zrak i penjala se polako, ali sigurno. Neko vr'jeme jedini saputnik mi je bio potok. Žuborio je tu pored mene, do mojih nogu, nemirno je trčao dolje i pričao, pričao... Osjećala sam se lakom, upijala sam sve te šumske sokove, sve te zvukove, svako treperenje lišća. Još kada sam krenula rekli su mi da do Valvazorjevog doma ima dva i po sata laganog penjanja. Dakle, još malo pa sam tu. I penjala sam se dalje, uspon je postajao strmiji, ali ništa za to, nisam imala ranac.

Nikada prije nisam tako pažljivo osluškivala, možda zato što sam bila sama. Trzala sam se i na najmanji treptaj i na najmanji šušanj. Ipak ima nečeg tajanstvenog i strašnog u toj šumi, u tim zvukovima. Al' hrabro, potok me je hrabrio i uljuljivao u razmišljanja. Nije li ovaj potok kao i naš život? Teče

veselo, žubori, zatim se utiša i smiri, čuje se samo tiho grgojenje, nešto kao plač i uzdas, a onda opet krene veselo, preskače drveće i kamenje, ono veće zaobilazi, ali uvijek, uvijek ide naprijed. Kuda?

Glasovi ljudi me prenu, ali doma nema. Stanem. Osluhnem. Glasovi mi dolaze iza leđa, čujem vrisak djece i razgovor. Mora da je tamo negdje dom. Uto se pojaviše dva dječaka i upitaše me nešto, nažalost ne razumijem slovenski, a i ono što su tražili ne znam gdje je. Stranac sam u ovom kraju. No oni pomogoošte meni. Trebala sam se vratiti nazad, jer sam razmišljajući previdjela jednu malu raskrsnicu i put što vodi do doma. »Ovim putem bi došla do Austrije« — rekoše mi.

U domu je bilo prilično ljudi, većina ih je došla kolima. Prepoznah čak i mlađe koje sam srela na mjestu gdje cesta sijeće put kroz šumu i koji su me htjeli povesti. Začudili su se da sam stigla i to sama. Naručila sam kavu i sjela za stol do vratiju. Osjećala sam poglede planinara na sebi i bila sam neobčno ponosna. Tri Slovenca za susjednim stolom pozvali su me k sebi, te smo uskoro časkali najprije uz malo mucanja, a ubrzo zatim kao stari poznanici. Pregledali smo jedan drugome knjižice, pečate, a onda smo počeli planirati put do vrha, do Stola. Misliši smo da ima još samo ova dva sata hoda, jer vrh je tu nad nama, jasno se vidi. Konobar nam reče da se ispod četiri sata ne može. Uto se sa Stola vratila grupa Sarajlija, mojih već dobrih prijatelja, i rekoše nam da je teško. Tri Slovenca i ja vratili smo se u logor. Čudno, trebalo nam je svega trideset minuta i to nekim putem kojim se ja nisam penjala. »Pa kuda si onda išla? — upitali su me »Tko zna, nekud kroz šumu« — nasmijali smo se. Ipak je ljepše ići u društvu. Ali nije mi žao i ne kajem se, bio je to pravi planinarski pothvat.

Do vrha nisam stigla, no to nije ni važno. Uživala sam i bilo mi je lijepo, bio je to poseban doživljaj

Hajdmo u planinare!

VALENT HORVAT

RIJEKA

»Gospodska posla« ili »badavadžije« su riječi, koje sam čuo u nekim našim krajevima pri prolazu planinara s uprtnjačama na ledima. A zašto? Zato, jer se mi planinari ne znamo ili ne želimo približiti ljudima, koji obitavaju u planinskim krajevima. Nemamo potrebnog kontakta, koji dovodi do međusobnog razumijevanja. Zato na planinarskim stazama i nailazimo na oštećene markacije i putokaze, a dešavaju se i provale u planinarske domove.

Tko je tome krv? Rekao bih: mi, planinari! Prolazimo pored stanovnika-brđana kao pored turskog groblja. Nikome: Dobar dan! ili Pomoz bog!, a da o kakvom razgovoru s njima i ne govorim. Ne tvrdim da je to baš namjerno izbjegavanje razgovora, ali obično nam se žuri da što prije stignemo do postavljenog cilja. U tome je, eto, naša velika greška. Rekao bih da bi i naše škole trebale voditi više računa o planinarstvu.

Znam kraj gdje planinar može doživjeti da ga vlasnik zemljišta dočeka sa nadžakom u ruci, kad ide medašem njegove njive. U jednoj krasnoj dolini vidio sam pored puta otkinut veći broj klipova mladog kukuruza, što baca veoma ružno svjetlo na nas planinare. Zar je onda čudno, da nas negdje rado ne gledaju?

Čini mi se da u primorskim krajevima nije tako. Tu su ljudi već uočili da im dolazak »furešta« donosi koristi, a i sami gosti poнаšaju se besprijeckorno, jer u pojedinom kupališnom mjestu namjeravaju proboraviti duže vrijeme. Tu, dakle, postoji onaj potrebni kontakt i međusobno razumijevanje.

Znam jedan pokušaj da i u planinskom kraju dođe do suradnje između planinara i žitelja dotičnog kraja. Održana je godišnja skupština planinarskog društva u domu kulture sela na podnožju planine, kojoj su prisustvovali i brojni žitelji iz tog sela. Izveden je zanimljiv kulturno-zabavni program i na koncu zaključena međusobna suradnja. Nalost, kod tog pokušaja je ostalo. Dalje se nije islo.

Ali naša sela sve više zahvaća motorizacija. Izjednačuje se životni standard sela i grada. Jaz koji je nekad dijelio stanovnike sela i grada nestaje. To nas mora potaknuti na akciju da u planinarsku organizaciju učlanimo i žitelje naših sela, osobito prigorskih sela, ili da u tim selima osnivamo podružnice planinarskih društava iz grada. Ima u gradu na radu ljudi koji su rođeni i odrasli u tim selima. Oni su u prvom redu pozvani da u svom rodnom kraju povedu akciju za osnivanje planinarskog društva i da organiziraju zajedničke izlete grada i sela. Planinarska

organizacija ne smije biti organizacija samo gradske inteligencije, već organizacija svih radnih ljudi.

Prednosti i koristi planinarske organizacije opće su poznate. Ljude treba odvesti u prirodu, izvući ih iz zadimljenih prostorija ugoštitejskih lokala i s njima povezanih poroka: kartanja i pijančevanja.

Da je takav rad koristan i za narodnu obranu i borbenu sposobnost armije, dokazuju mnogi primjeri iz povijesti čovječanstva. Da Aleksandar Veliki Makedonski nije imao svoje izvježbane planinske jedinice, ne bi se proslavio na svom pohodu u Aziju. Njegovi alpinci već su onda, tj. više od tri stoljeća prije nove ere, zabijali željezne klinove u strme stijene i pomoću užeta penjali se u utvrđene gradove. A danas ima ljudi koji s omalovažavanjem govore o alpinistima, kao o zanešenjacima kojima nedostaje jedan kotač u glavi.

Omogućimo entuzijastima neka se penju po miloj volji uz strme stijene, neka se kao speleolozi spuštaju u dubinu spilja i pećina ili neka avionima leti po našem plavom nebnu, jer su oni važan faktor naše budućnosti i slobode.

Kroz »makiju«

Dragi moji planinari, vi se sigurno niste baš puno popravili nakon mojeg posljednjeg pisma, a stogodišnjica je na vidiku, već dogodine. Jeste li se spremili? Kako? Što? Koliko? Ja moje bodljike oštrim pa kad na njih stanete, moći ćete ih izvući samo pincetom. »Mana s neba« padala je samo jedanput i to u Bibliji i nikad više, ali žuljevi na rukama ostali su simbol i znak rada i ostat će u vijek vjekova — to zapamtite! Znajte, da ni ja ni rukovodstvo nismo s vama puno zadovoljni.

U mislima sabrao sam iskustva s mojih informativnih putovanja prošlog ljeta po toploj jugu, pa će vam ih alegorički prikazati, eto tako, da se malo zamislite.

Evo što sam video i doživio i živ ostao.

Što je to mafija, to znate iz duboke literature krimića, a šta je to makija? To ne znate? Mogu si i misliti, a otkud bi i znali kad ne znate ni orientaciju, ni kretanje po busoli ni druge planinarske vještine.

Dakle, ulazim ja u jedan gaj te mediteranske makije i želim »prokrčiti putove« i »kultivirati biljke«. Zadatak dobrovoljan ili obavezan svejedno je, ali je častan.

Makija je sredozemno gusto isprepleteno žbunje, šiblje, vrlo teško prohodno, visine malo više od čovjeka, tako, popriliči u visini mozga. Neko šiblje je malo veće, to su oni što se penju po ledima drugoga, da bi bili veći, vidljiviji, zasluzniji, istaknutiji, ako ih bura

nije odrezala, uravnala. Ima stabljika koje privlače, jer imaju crvene bobice, to su maginje koje su besplatni dar majke prirode, ali koje dobro fiziološki čiste naivne.

Put se pomalo sve više gubi dok potpuno ne nestane, a ja se mučno probijam naprijed, savijam, sječem, a šiblje nemilo tuče, krv teče gdje je tijelo golo, odijelo se pretvara u krpe. I tako idem dalje dok ne nabasam na neki zapušteni i srušeni planinarski objekt, sklonište, kuću, koju su bršljan, lijane i druge biljke nametnice čvrsto obavile. Sablasno djeluju otvori kao oči napuštene lubanje. Životnjice i životinje, otrovne gljive, tragovi životinja sve skupa — jezivo. Čuje se muklo i tajanstveno zavijanje, pa čekam sablasti i babe-roge, vampire i ostala čuda iz bajki da se pojave. Prema specijalki tu je bio jednom bunar i sklonište. Da li je netko ovom objektu održao komemoraciju? A to je trebalo, jer prema povijesnim podacima ovdje bi morao biti planinarski i ratni memorijal.

Strah me hvata i krčim dalje prema nesigurnoj strani na kojoj bi imao biti izlaz. Sav sam smeten, šiban, krvav, razderan, izujedan, zatrovani od tog nesuđenog planinarskog gaja. Izlazim, dragi drugovi, sretan što sam pored svega ovoga ipak ostao živ, ali zamišljeni put probio nisam!

Zlačano sunce me grije i suši rane, čisti zrak me osvježava, pa misl'm je li to bila začarana šuma iz mojih snova? Ne! To je bila šuma ili gaj makije — zapuštene, divlje, nepreodgojene, koju treba zajedničkim silama krčiti, čistiti, kultivirati, savijati pa i sjeći ili sve skupa zanemariti, izolirati pa i spaliti.

Ja vjerujem da ste me razumijeli. Ali da li ćemo mi i dalje ostati »makija« ili ćemo krenuti po našim strogo postavljenim pravilima i brazdama, pa biti i sebi i društvu i planinarstvu uzorni i korisni? Mi uvijek kažemo da smo nešto više od drugih. Slažem se, al: to treba dokazati, a to ćemo samo onda, ako svaki obavezni zadatak dobrovoljno izradimo i još nešto malo više nego li je u zadatku postavljeno. Zamislite kako je onima koji su kušali »krčiti« sami i kako su prošli? Kao i ja, a možda i gore.

Ova alegorija nije bila priča iz naftalina, ovo je nažalost naša sadašnja stvarnost. Ali ako ovako nemarno krećemo naprijed, ne čudimo se ako kola krenu niza stranu i odu u tisuće komadića; ne ćemo ih moći više skupiti ni pod ne znam kakvim imenima, a šta će o tome i o nama pisati naša planinarska povijest, možete sebi pretpostaviti.

Ako ovo nije jasno kad pročitate prvi put, a vi, dragi moji, pročitajte još jedanput.

Uoči nastupajuće stogodišnjice pozdravlja vas vaš

Na Ljubini

Počeo bih s onom starom pjesmom, pjesmom koju često pjevamo na našim planinarskim sijelima:

Šta se ono tamo bijeli
Tamo bijeli u gori?
Il' je sunce, il' je mjesec,
Il' su sjajne zvjezdice.

Ne, ništa od toga. Bijeli se krov planinarske kuće na Ljubini, glavnog izletišta konjičkih planinara. Udaljena je od Konjica dva sata pješačenja, na visini od 1001 metra, nekad rudarska baraka, a sada skroman planinarski objekt i privlačan cilj za sve koji su željni odmora.

Njena živopisna okolina pruža ugodan boravak i uvihek nešto novo, dostupno samo planinarskim čulima. S prvim snijegom Ljubina dobiva novo obilježje. Možda je tada i najljepša. Od njenih pašnjaka i šumskih staza nastaju skijaški tereni dugi i po nekoliko k'lometara. Tada su obično uz kuću na Ljubini prislonjene skije svih mogućih boja i dimenzija: od Brankčinih dužine jednog metra, do onih od 2,20 metra koje Šiša pokušava da vozi.

Izlazak na Konjčku Bjelašnicu poseban je ugodaj za planinarske oči. Pogled dugi luta po snijegom zaobljenim vrhovima Prenja, Čvrsnice, Bitovnje, Bjelašnice i Visočice. A povratak po ovom bijelom prostranstvu, prošaranom samo tragovima divljači i skija, pravu je uživanje. Priroda se pobrinula da »zimski snovi« potraju sve do konca travnja. Tada nastupa nagla promjena. Nekad snježni kraj, ustupa mjesto zelenili da bi trava i poljsko cvijeće za nekoliko dana ovladali ovim prostranstvima. Proljeće prode skoro neprimjetno jer, kako je zima naglo otišla, još brže dolazi ljeto sa svojim darovima. Opojni miris livadskog cvijeća i njegove jarke boje dostižu vrhunac u mjesecu lipnju. Nešto poslije, kad se temperatura u planini popne i do 40 stupnjeva i kad cvrči po tko zna koji put ponavljaju svoju poznatu melodiju, na Ljubini stižu kosci i lavade uskoro obavije miris pokošena sijena. Kad poslovi oko sijena budu gotovi, stada ovaca preplave ove prostrane pašnjake da bi na njima ostala do prvoga snijega.

I jesenji dani provedeni na Ljubini ostaju dugo u sjećanju. Lišće na drveću nudi potpuni spektar boja. Ljubina tada izgleda poput duge. U to vrijeme kuća na Ljubini obično postaje radilište. Obavljaju se pripreme za skorašnju zimu. Ovdje ćete tada sresti planinare što ih nazivaju »Maconje«. Ljubina je njihov drugi dom. Geno i Vaso stručnici su za ličilačke radove Drago i Ilijia glavni su grudevinci, a Arso i Paia dobri su im asistenti. Njih šestorica su i najredovitiji posjetiocici kuće na Ljubini.

Ugodno je s njima i na izletu i na akciji. U to smo se više puta uvjerili. Znaju stvoriti pravo planinarsko raspoloženje. Planinarenja i šale nikad im nije dosta.

Dušan Jovanović

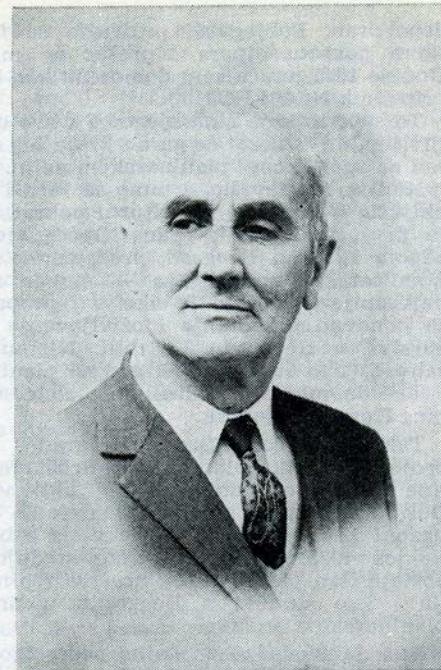
U povodu 70-godišnjice života i
50-godišnjice planinarskoga rada

Dušana Jovanovića, popularnog čika-Duška, upoznao sam 1951. godine. Bilo je to na jednome znamenitome izletu kojeg mi u spomena još uvijek ushićuje dušu. Plovili smo niz rijeku Drinu s plavovima od Višegrada do Perućca. Bio je to drugi po redu poslijeratni izlet takve vrste. Prvi je održan godinu dana ranije. Ti prekrasni izleti poduzimani su kasnije godinama, sve dok potrebe za elektroenergijom nisu nekadašnju divnu i divlju Drinu — bar na spomenutom odsjeku — pretvorile u tihu, ukročenu vodu.

To spominjem zato što je Duško Jovanović prvi poslijeratni inicijator i organizator tih izvanrednih planinarsko-turističkih pohvata pa da nije ništa drugo učinio već samo to, bio bi trajno zadužio mnogobrojne učesnike splavarenja i zasluzio njihovu zahvalnost i priznanje.

No, on je učinio daleko, daleko više i još uvijek i neprestano čini, djeluje i radi za planinarstvo, tako da je čovjeku teško da u tom njegovome radu i djelovanju izdvoji nešto što bi bilo važnije od nečega drugoga. Jer, sve ono što čini čika-Duško sačinjava neprekinituti lanac napora, djelovanja, rada, požrtvovanja u Beogradu, Srbiji i Jugoslaviji, tako da se svih njegovi naporci slijavaju u jedno jedinstveno djelo: njegovo životno djelo.

Dušan Jovanović je jedan od onih rijetkih ljudi koji su svoj život posvetili jednoj svrsi, jednom cilju, jednome idealu i to potpuno, bez ograda ili kolebanja. Kaže se da umjetnost ili književnost traže potpunog čovjeka. Tako i društveni rad — a planinarstvo je eminentno društveni rad — zahtijeva potpunu žrtvu, cijelog čovjeka. Čika-Duško mu

je potpuno predao sebe. Sasvim i bez ostataka.

Taj rad je zapravo njegov drugi život. Možda bi ispravnije bilo reći: planinarstvo je pravi i jedini život čika-Duškov.

Rodio se 22. veljače 1903. godine u selu Trbuštu, srez Niš, općina Blace. Osnovnu je školu završio u Blacu, gradiću u kraju zvanom Toplica, u podnožju najvećih i najviših planina uže Srbije, Kopaonika i Jastrepca. Gimnaziju je pohađao i završio u Kruševcu a Pravni fakultet u Beogradu. Položio je advokatski ispit, no nije se posvetio odvjetničkom zvanju već se zaposlio u banci i kao visoki bankarski službenik nedavno je umirovljen.

Kako se vidi, njegov je curriculum vitae u onom običnom, službenom smislu dosta lako sažeti i sabiti u nekoliko suhoparnih rečenica. Ali to nije prava slika čika-Dušanova.

Čak i ovu kratku shemu jednog ljudskog života mogao bi čovjek iskititi. Mogao bi u nju uplesti zranca istinske romantičke. Opisati samo školovanje čika-Duškovo značilo bi otkrivati elemente kakve su čuveni književnici hrvatski ugradivali u svoje romane, na primjer Ante Kovačić. Jer, to je školovanje bilo mukotrpno samoškolovanje, puno samoprijeđora i odricanja.

To je stvorilo čovjeka samoprijegorna i spremnog na odricanje u korist općih, viših i društvenih ciljeva. Zato i nije čudo što se takav čovjek u najtežim kriznim situacijama našega vremena uvijek našao i nalazio na pravoj strani ili, kako se danas rado govori, na ovoj, našoj, strani barikade. Nalazimo ga u redovima predratne napredne omladine na univerzitetu u Beogradu. Za vrijeme okupacije više puta je hapšen, a 1943. godine zatvoren godinu dana u logoru na Banjici, pa

deportiran. Pobjegavši pridružio se francuskom pokretu otpora i prešao u »maquis«. Godine 1945. vraća se u domovinu kao borac i pripadnik NOV i POJ.

To su crte koje čine njegov lik sve upečatljivim, ali i sklesat će ga do kraja tek njegov rad na sportskom i planinarskom polju.

Kad se rat završio, s puno se žara i poleta uključio u ondašnji fiskulturni pokret. Postaje prvi predsjednik grane Općeg tjelesnog odgoja za grad Beograd, predsjednik stalnih takmičarskih komisija, a — što je za nas najvažnije — razvio je akciju i propagandu za ponovno pokretanje i oživljavanje planinarstva u Beogradu i Srbiji. Njemu treba zahvaliti što su već 1946. godine planinari iz Beograda masovno odlazili na izlete na planine Kosmaj i Rudnik.

Tako je počelo. Danas Beograd i Srbija broje na desetke planinarskih društava i stotine i hiljade planinara. Toj aktivnosti je Dušan Jovanović u temelje ugradio mnogi ugaoni kamen, jer on — ne valja zaboraviti — još 1923. godine kao dak-srednjoškolac postaje član planinarskog društva. To nastavlja i kao student u Beogradu u Srpskom planinarskom društvu.

Eto, dakle, jedne značajne pedesetgodišnjice, koju također treba istaći i spomenuti.

Ali ono čemu se najviše posvetio, u što je ugradio svoju energiju i uložio svoje organizacione sposobnosti, to je njegovo matično društvo PD »Pobeda« u Beogradu. »Pobeda« je zapravo čika-Duškovo društvo. Ono se toliko poistovjećuje s njim koliko i on s »Pobodom«, da se s pravom kaže kako se jedno ne može zamisliti bez drugoga. A nije ni čudo, ako se ima na umu da je on već četvrt stoljeća — punih 25 godina — predsjednik tog društva. Nije on samo formalni predsjednik, kao što to često biva, već je pravi pokretač i duša tog društva.

Daleko bi nas odvelo, premašilo bi uske graniće jednog prigodnog napisa, kad bismo htjeli podrobno iznositi sve što je čika-Duško učinio i čini za PD »Pobedu«, za planinarstvo u Beogradu i Srbiji. Mogli bismo tako nizati mnoge činjenice u njegovu korist: više je godina bio sekretar planinarskog saveza Sr-

bije, mnogo godina njegov potpredsjednik, član glavnog odbora, član izvršnog odbora, član disciplinskog suda planinarskog saveza Jugoslavije, član mnogih njegovih komisija... Da sve to podrobno napišemo, ipak ne bismo mogli do kraja ispričati sve što je on radio, radi ili će uraditi. Pogotovo bi nas daleko odvelo kad bismo detaljno prikazali organizacioni čika-Duškov rad na omogućavanju aktivne izletničke djelatnosti PD »Pobede« po kojoj je to društvo sigurno najaktivnije u Beogradu, po svoj prilici i u Srbiji, a jedno od najaktivnijih u Jugoslaviji.

Ipak ima jedna planinarska aktivnost koja sve više, kako vrijeme ide i godine prolaze, dobiva na širini, dubini i značenju. Vrijeme i prilike, najnoviji događaji i cijelokupan razvitak našega društva potvrđuju da je ta aktivnost na svome mjestu, opravdana i nadasve korisna. To su već poznati i čuveni »Susreti bratstva i jedinstva«, koji od pojedinačnih susreta jednoga ili dva planinarska društva prerastaju u svojevrstan pokret među planinarama Jugoslavije. Cilj je te aktivnosti i tog pokreta međusobno upoznavanje i sklapanje čvrstog osobnog i kolektivnog prijateljstva među članovima planinarskih društava različitih nacionalnosti i iz različitih republika, a radi širenja i učvršćenja bratstva i jedinstva u našoj domovini. To se postiže planinarskim sredstvima, tj. zajedničkim izletima na kojima učesnici upoznavaju različite ljudi i različite krajeve naše zemlje. A upoznati znači i zavoljeti.

Nije ni potrebno isticati da je inicijator i pokretač ove značajne aktivnosti, koja, kako rekosmo, pomalo postaje pokret, Dušan Jovanović, popularni čika-Duško.

Isticanjem ove njegove značajne crte: rođoljubje spojeno s izvanrednom spremnošću i sposobnošću za akciju i potpomognuto izuzetnom dalekovidnošću — mogli bismo da završimo ovu skicu, odnosno pokušaj da se, prigodom njegove sedamdesetgodišnjice života i pedesetgodišnjice planinarskog rada, pred planinarskom javnošću Jugoslavije oda priznanje jednom izuzetnom čovjeku i izvanrednom pregaocu.

Boris Regner, Beograd

PORUKA ČITAOCIMA

U povodu podviga naših planinara prošle zime na Velebitu, velik dio ovog broja NP posvećen je zimskom osvajanju te naše velike planine, zbog čega će dio članaka koji su već bili u tiskari složeni, izaći tek u broju 5—6, pa molimo autore da uvaže ovaj razlog.

U idućem broju, koji će izaći na vrijeme, bit će među ostalim objavljene reportaže sa Zelengore, Gran Sassa d'Italia i iz Istre. Zanimljiv će biti i originalan izvještaj jednog našeg suradnika o izletu na Mjesec prije 50 godina, te mala polemika između urednika Naših planina i Planinarskog lista.

Grozota veličanstvenoga

ING. SREĆKO BOŽIČEVIC

ZAGREB

Dodite i uvjerite se!

Prošle su već dvadeset i četiri godine kako me svojom magijom privlači tama podzemlja i ona skrivena ljepota u njoj. Moja prva želja za prodor u tu tamu počela se pothranjivati čitanjem speleološke i putopisne literature koju sam našao već i u prvim brojevima ovog našeg časopisa. Čitao sam i želio da i ja što prije siđem u tu tamu, da nadem nešto kao što su našli i doživjeli i autori svih onih redaka. Pošto speleološke opreme nisam još tada imao, a i u prvim planinarskim sekциjama osim šljemova i karbidnih lampi nije bilo ostale potrebne opreme, preostalo je zaputiti se u ono što je bilo poznato i dostupno svim izletnicima.

Listajući »Naše planine« našao sam u broju 7. godine 1949. članak Adama Dworskog iz Rijeke »Škocjanska jama« ilustriran s nekoliko fotografija. Pošto sam Postojnsku jamu posjetio i vidio već kao srednjoškolac, sada je trebalo vidjeti i ovo »čudo našeg podzemlja«. Iz ovog opisa i iz ostalih članaka (»Priroda«, br. 2. 1950) po časopisima i knjigama, teoretski sam se upoznao i s tim dijelom slovenskog krša, i kada je prof. M. Markulin u PD »Zagreb« organizirao početkom pedesetih godina jedan turistički izlet u Škocjan, s nestručnjem sam čekao da konačno stanem na onom vidiokovcu iznad Jame i da čujem buku ponornice Reke.

Od svih pročitanih redaka o Škocjanu, duboko su mi se u sjećanje urezale riječi iz članka A. Dworskog: »Postojna i Škocjan, to su dva pojma, dva gigantska dijela prirode. Teško je učiniti usporedbu. U Škocjanu priroda djeluje snažnije, neposrednije. Jama nije tako uređena i pristupačna, ali zato i nije oštećena. Postoji samo jedan savjet: Dodite i uvjerite se...!«

S tim riječima pošao sam u prvi posjet Škocjanu i bio uvijek na čelu naše male kolone koja je pješačila od željezničke stанице u Divači prema jami. Proljeće je bilo svuda oko nas, među rijetkim grmovima kamenite ravnice zelenila se trava samo u većim vrtačama i bjelasali se prvi pupovi na niskim stablima siromašnog raslinstva.

Sunce se izdizalo nešto malo iznad horizonta kad smo ugledali zvonik Škocjana i krovove Matavuna iznad strmih stijena ogromnog amfiteatra prirode. Stojimo na vidiokovcu u maloj borovoј šumi i odmaramo se. Ovdje je visina 429 metara iznad mora. Tamo u daljini ispred nas naziru se bijeli vrhovi

Snežnika obavijeni magličastim sivilom, a desno i lijevo od nas kameno more sa po kojim kržljavim grmom ili zelenim oazama borovih šuma. Naslonjeni smo na ogradu vidiokovca. Iz velike provalje omeđene vertikalnim stijenama čuje se buka vode i slapa koji se ruši ispod betonskog mosta na turističkoj stazi. Profesor nam priča o prošlosti ovog mjesta, o historiju istraživanja i o uredenju puteva kroz ovo podzemlje. Malo nevjerojatno izgleda da ćemo i mi za nepuni sat vremena silaziti ovim stazama koje, ovako gledane sa visine, izgledaju sićušne i stravične.

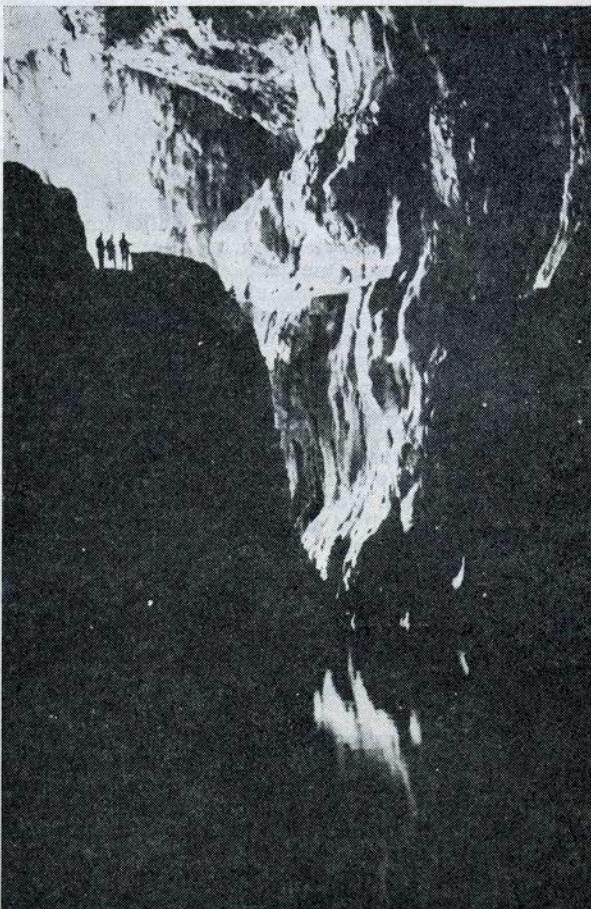
No želja da što prije siđemo u taj nama nepoznati svijet požuruje nas do gostionice u Matavunu i do vodiča koji nas već dočekuje.

Svjetla u tami

Sjećam se da je vodič koji nas je vodio obećao, da ne će mnogo pričati o ukrasima u podzemlju kao što to čini ostalim izletnicima, već da će nam odgovarati na naša pitanja. O postanku soga znali smo već dovoljno kao mlađi ljubitelji podzemlja, a o tome kako

Škocjanska jama (»Danteov pakao«)

Foto: Ing. S. Božičević

djeluje i razara voda u podzemlju pričao nam je i naš profesor. Sada je trebalo to podzemlje doživjeti i vidjeti svojim očima i ostalim osjetilima.

da vidi sve što samo može da zaželi, ali

Silazimo stazom sve strmije do kuća u selu i svakog časa buka ponornice Reke postaje sve snažnija. Staza je usječena uz okomite litice kanjona i u Mahoričevu i Marinčićevu jami možemo se uvjeriti u grandioznost rada vode, u stihiju koja razara vjekovima i stvara ova čudesna djela Prirode.

Velebna stijana iznad nas, šum ponornice Reke, svjetlo koje prodire kroz golemi otvor i srušne figure ljudi na uklesanoj stazi. Silazim do vode i snimam jedan od svojih najdražih snimaka. Izgleda nam kao da smo na vratima Dantova pakla.

Požurujemo dalje uskom stazom. Visoko gore, oko 160 metara iznad nas, nazire se vidikovac na kom smo pred nepuni sat stajali. Palimo svjetla. U Tominčevu jami debeli profil iskopane zemlje, kažu nam, krije brojne historijske nalaze i dokaze prisutnosti pračovjeka u ovoj polutami. Luk pećine nadvio se blago s jedne na drugu stranu. U sredini je markantan stalaktit iz kog kapljene vode u davno nastali mali zdenac hladne i bistre vode.

Ulazimo u Šmidlovu dvoranu i tamu koja je sve gušća. Okrećem se. Oni zadnji iz grupe sada su kao srušne figure ispod nekoliko desetaka metara visokog otvora. Kako se tek osjećao speleolog Adolf Schmidl koji se 1851. uputio sa svojom ekspedicijom u to podzemlje, do tada za čovjeka nepoznato i neviđeno. Stara grafika iz tog doba možda najbolje pokazuju tu smionost i odlučnost.

Penjemo se stepenicama. Staza je uklesana u živu stijenu i osigurana čeličnom žicom. Naše lampe osvjetljuju po desetak metara desno i lijevo. One jače, reflektorce, prodiru nešto dalje i prema stropu, ali teško ga je vidjeti. U kanalu kojim se krećemo šum vode je sve jači i odbija se od šupljina podzemlja.

Zastajemo kod sigastih bazenčića tzv. »ponica« ili kamenica. Interesantne su i lijepo, ali njih smo vidjeli i u našim pećinama. Bljesak fleša na tren obasja čitavu skupinu i opet je tama. Kolona se malo izdužila. Srušna svjetla titraju u mraku i gube se iza zavoja puta. Vodu ne vidimo, ona je duboko pod nama, ali ni strop ne možemo dosvijetliti, jer je previško.

Vodič nam opisuje dvorane kroz koje prolazimo. Rukom pokazuje u smjeru šuma vode i kaže da je dolje Haronovo jezero — ime iz stare grčke mitologije. Mi mu vjerujemo, iako ništa ne vidimo, a mistika tame odgovara samom imenu i jezera i svega oko nasa.

Neki iz grupe malo se plaše strmine ispod nas i uskog puta, no njihov strah postao je još veći kada smo se našli na vidljivom suženju pećinskog prostora. Kanjon podzemne rijeke približio se toliko da smo mu i u našem svjetlu vidjeli drugu stranu. Pred nama je bio most. »To vam je Hankeov most«, kaže vodič. Antun Hanke bio je

također jedan od istraživača ovog podzemlja, koji je svojom smionošću već pred stotinu godina rasvjetljavao tamu i pronio slavu ljestve ovog podzemlja.

Stojimo na mostu. Siguran je, izgrađen je od željeznih traverza. Pokušavamo osvijetliti vodu ispod nas, ali je ne vidimo. Do nas dopire samo njezin šum. Vodič nam pokazuje iznad glave na stijeni uklasane nogostupe i tanku čeličnu sajlu koja vodi dalje vratolomnom strminom u Hankeov kanal niz tok ponornice do njezina završetka, dostupnog samo istraživačima Škocjan. Prisjećam se da su se na ovoj uskoj vratolomnoj stazi našli zarobljeni slovenski i talijanski speleolozi kada ih je jednom iznenadio nagli dolazak vode u ovo podzemlje. U toj tami proveli su duge sate zebnje i iščekivanja spasenja ili tragedije. Tamo dolje ispred nas u tami još kilometar i pol završava se za čovjeka vidljivi tok Reke u Mrtvom jezeru iza Martelove dvorane i dalje nastavlja za nas još nepoznatim podzemnim putevima.

U prvi čas ovaj most i nije bio tako stravičan. Vodič je zapalio novinski papir i bacio ga u tamu ispod nas. I tek nakon nekoliko sekundi još titrava svjetlost vatre obasjala je 45 metara duboko ispod nas zapjenjeni tok vode i ugasila se. Oni najstrašljiviji brzo su prešli na drugu stranu mosta i zastali na »sigurnijem« tlu.

Produžili smo sada dalje u tzv. Tihe jame. Nakon kraćeg uspona zavojitim stepenicama najednom je nestalo šuma vode i buke. Oko nas bila je tišina ogromne velike dvorane koju su remetili samo naši koraci i udarci kapljica s visokog stropa na pod. Uz nas su bile visoke sigaste tvorevine, pojedinačne ili u skupinama, jedna zanimljivija od druge. Neke su bile tako goleme da ih ni naša svjetla nisu mogla osvijetliti, a druge male i savijene na razne načine tako da su izmamile naše čuđenje »umjetničkim« pretenzijama Prirode, koja je u milenijskom radu i tišini tame oblikovala sve ove forme.

Na kraju Tihe dvorane prolazimo kroz umjetno iskopani tunel i izlazimo na svjetlo dana u velkoj ponikvi Globočak. Sjećam se da smo ovdje sjedjeli još dugo nakon što je naš vodič otišao, jer smo naše dojmove htjeli još jednom obnoviti u razgovoru. Došli smo i uvjeljili se da je ova tama, da je ovo podzemlje zaista nešto posebno, da se ovdje čovjek može najzornije uvjeriti u snagu i moć Prirode, u njezinu dugovjekovnu nevidljivu i nedovoljno poznatu snagu i na rezultate njezinog rada.

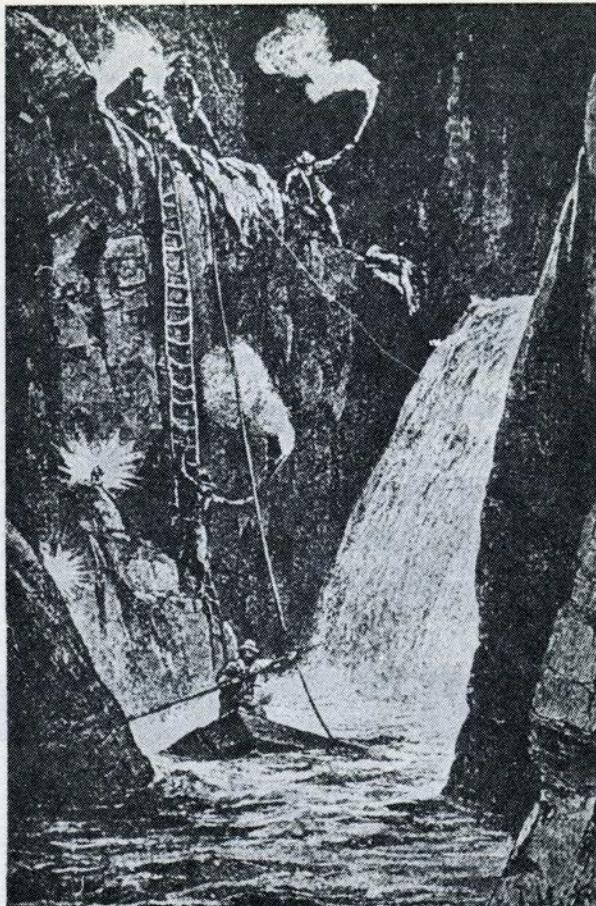
U sjaju reflektora

Prošle godine u mjesecu listopadu jugoslavenski speleolozi održavali su svoj VI kongres u neposrednoj blizini Škocjana i prisustvovali proslavi 150-godišnjice turističkog razvoja Škocjanskih jama. Ispod vertikalne stijene na početku Šmidlove dvorane podsjetili su se na sve one hrabre i nesebične istraživače koji su već toliko mnogo godina ulazili u ovo podzemlje i nastojali ga ne samo istražiti već i približiti svima onima koji ga žeze posjetiti.

ponudila mi se u Škocjanu ponovno posjetiti i otkopati u jednoj od najvećih jama na svijetu. Iako je dobro moglo biti da se moje sreće i sreća ljudišta ne bi došla, VSE je dobro došlo. I tako su se i ovoj godini u Škocjanu održale ekskursije.

Dana 15. listopada 1972. godine zasjalo je na stotinu reflektora porazmještenih u podzemnim dvoranama i kanjonima ponornice Reke. Probila je blještava svjetlost vjekovnu tamu i pokazala se u svoj svojoj veličini. Prolazeći svim već tako dobro znamenim stazama ostao sam još jednom duboko potresen slikom koja mi se svakog časa prikazivala s nove točke. Tek sada, u sjaju reflektora, vidjela se sva grandioznost prostora u podzemlju, tek su se sada mogle uočiti one stare uske isklesane staze i po koja zaostala čelična žica što je služila možda prijašnjim istraživačima u njihovom prororu u ovu tamu. Grozota veličanstvenoga sada je bila potpunija i nisam se čudio brojnim uzvanicima što su s velikim strahom prelazili preko Hankeovog mosta i žurili se brzo na drugu stranu. Tek su sada mogli vidjeti kolika je provalija ispod njih, tek su sada vidjeli bijelu pjenu i slapove Reke koja je bučila tamo duboko ispod naših nogu. I da nije čovjek opet postao zločinac, pa ubacivanjem smrdljivog fenola u korito Reke narušio sklad ovog podzemlja, ono bi nam bilo još ljepše i draže. Na granici svjetla i tame, na mjestima ispod visokih lukova Šmidlove dvorane, bili smo mravi u prolazima kakove još nigdje na svijetu nije izradila ljudska ruka. Vjerujem da svako tko doživi tamu Škocjana, postaje svijestan, da svaki onaj kamen, da svaka ona klisura i svaki onaj slap zapunjene vode ne pripada sadašnjosti, da ne pokazuje naše vrijeme, već nešto što je izvan granica ljudskog pojmanja vremenske dužine i naših ljudskih mjerila.

Mnogi su bili i posjetili ovo carstvo Hada ispod malih kuća Škocjana i Matavuna.

Njihove riječi divljenja i oduševljenja ostale su izgovorene ili napisane. Spomenimo da je ovdje bio i širom svijeta poznati speleolog Norbert Casteret iz Francuske i da je tada izjavio: »U Postojnskoj jami speleolog može da vidi sve što samo može da zaželi, ali Škocjanske jame nemaju premca na svijetu.«

Možda mu ne vjerujete? Dođite i uvjerite se sami!

OTKRIVENA NAJDUBLJA JAMA NA MEDVEDNICI

Početkom ožujka ove godine stigla je vijest da je ekipa PDS »Velebit« iz Zagreba otkrila na Medvednici najdublju do sada pronađenu jamu. Ponor koji se nalazi nedaleko poznate pećine Veternice dubok je 45 metara što je za čitavih deset metara dublje od Vražnjeg ždrjela u istočnom dijelu Medvednice. Jama koja je prozvana »Velebitaškom« samo je djelomično istražena. Poznato je da se nakon 12 metara dubine jama širi, a na dubini od 45 metara otkriven je podzemni potok koji ponire 200 metara prije Jame. Kanal kojim protiče potok uzajam je, ali prolazan. Strujanje zraka i šimišiši ukazuju na mogućnost da je jama izravno povezana sa spiljom Veternicom od koje je udaljena oko 400 metara. Koliko je ta pretpostavka točna, pokazat će dalja istraživanja članova Speleološkog odsjeka PD »Velebit«.

SPELEOLOŠKI ODSJEK PD »ŽELJEZNIČAR« STALNO AKTIVAN

Na području Hrvatske djeluje danas unutar planinarskih organizacija devet speleoloških odsjeka, od kojih su po tri u Zagrebu i Splitu, a ostali u Karlovcu, Rijeci i Zadru. Po broju članstva najjači je speleološki odsjek karlovačkog »Dubovca« s 31 članom, zatim slijedi zagrebački »Velebit« s 30 i »Željezničar« s 25 članova.

Iz izvještaja što ga je podnio tajnik odsjeka Boris Krstinić na nedavno održanoj godišnjoj

skupštini speleološkog odsjeka PD »Željezničar«, vidimo da je ovaj odsjek održao u prošloj godini 13 radnih akcija u koje je utrošeno 120 radnih sati. Od toga je bilo sedam istraživanja dosad nedovoljno istraženih pećina u okolini Perušića, Cetine i Lokava. Ovdje treba posebno istaknuti prošlogodišnju akciju ljubljanskih jamara na istraživanju Brezna pri Gamsvoj glavici u Julijskim Alpama, koju je ovaj odsjek potpomogao, osim u opremi, i s 3 člana. Oni su za ovu akciju dobili filmsku kameru od RTV Zagreb, te su snimili polsatnu reportažu o koautorstvu Jure Posarića i Jelene Lovretić. Reportaža je prikazana u »Feltonu« RTV Zagreb.

Pored toga održana su 52 sastanka s ukupno 385 prisutnih i 27 planinarskih izleta (ukupno 93 prisutnih). Nadalje je spomenuta vrijedno sudjelovanje članova ovog odsjeka na VI. jugoslavenskom speleološkom kongresu u Lipicama 1972. godine, na kojem su članovi odsjeka Vladimir Božić i Jurica Posarić podnijeli referate.

Kako se moglo razabrati iz diskusije o izvještaju, glavna brigada odsjeka u ovoj godini bit će posvećena uključivanju u rad starih članova, ponovnom pokretanju časopisa »Speleolog« (koji bi ove godine trebao proslaviti 20-godišnjicu izlaženja), a zbog finansijskih poteškoća u zadnje četiri godine nije izšao niti jedan broj), te prikupljanju podataka za historiju speleologije, posebno za biografije najzaslužnijih speleologa, bivših i sadašnjih članova odsjeka. Na kraju je izabran novi Upravni odbor na čelu sa pročelnikom Slavkom Smolecom.

M. Divoje

nastao smjer iz dva već zaboravljena dijela i potpuno »nove« sredine.

Borislav Aleraj

»ZUBATAC« U VELIKOJ PAKLENICI

Prvenstveni uspon po zapadnom grebenu bezmene kote na ulazu u Veliku Paklenicu.

Prvi penjalj Borislav Aleraj i Marijan Čepelak AO »Velebit« 29. XI 1972.

Gledajući iz Paklenice prema moru, to je posljednji vrh na lijevoj strani, koji se spušta prema potoku izrazito nazubljenim grebenom.

Pristup: Treba prijeći preko potoka i provući se kroz borovu šumu do podnožja grebena (5 minuta).

Opis: Smjer se u cijeloj dužini drži grebena, pa kojem se u ugodnom penjanju dolazi na vrh (čovuljak). Treba istaknuti drugu dužinu koja je nešto teže (IV) i koja vodi preko gлатke ploče na vrh prvog strogog odsječka.

Ocjena: II s detaljima III i IV; vrijeme penjanja 1 sat; duljina grebena 200 m. Preporuča se uzeti jedan klin.

Borislav Aleraj

STARČEVIĆA GREBEN U S. STIJENI VISOČICE NA VELEBITU

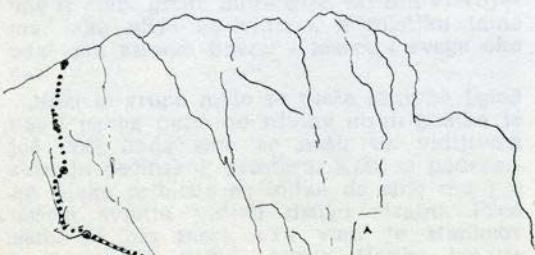
Penjali: Borislav Aleraj i Borislav Starčević iz AO »Velebit«, nenavezani 31. XII 1972.

Pristup: Od planinarskog doma markiranim putem za vrh Visočice, do sedla nad Ivinim vrelom, odakle pogled pada na izraziti sjeverni greben. Odatle se treba spustiti dolje prema sjeveru do podnožja grebena.

Opis: Smjer se cijelim tokom strogog drži grebenskog hrpta i izlazi na glavni, SZ greben, nedaleko markiranog puta, oko pet minuta ispod vrha Visočice.

Ocjena: II, duljina grebena 250 m; vrijeme penjanja 45 minuta; zimski uvjeti.

Borislav Aleraj

Za alpiniste

VIESTI IZ AO »SARAJEVO«

Aktivnost članova AO »Sarajevo«, koji je sada u sastavu Gradskog planinarskog saveza, bila je zadovoljavajuća u proteklom zimskom periodu, s obzirom na slabe vremenske prilike koje su vladale skoro tokom čitave zime. Pet aktivnih penjača napravilo je 9 uspona, od kojih jedan prvenstveni. To je smjer po bridu Erač na Prenju, a prvi penjači su bili Zahirović, Vatrenjak (AO »Sarajevo«) i Raštegorac (PD »Igman«). Osim toga napravljeno je nekoliko tura (Prenj, Bjelašnica).

Od 17. maja do 8. jula održala se Alpinistička škola koju organizuje AO »Sarajevo«. Praktični dio nastave bit će na izletima i turama na Romaniji, Treskavici i Prenju.

S. Z.

IV JUGOSLAVENSKA HIMALAJSKA EKSPEDICIJA

JUŽNA STIJENA MAKALUA (8475 m)

Planinarski savez Slovenije (PZS) poslao nam je slijedeću okružnicu s osnovnim podacima o ekspediciji na Makalu koja je trajala od 15. kolovoza do 18. studenoga 1972. godine:

Osnovni motto priprema za ljeto 1972. bila je želja da bi se dovršio uspon na Kangbachen (7902 m) iz 1965. godine, koji je tražio konačno rješenje. Po odluci Upravnog odbora PZS pripreme su započele još 1971. Financijske i diplomatske pripreme preuzeala je Komisija za ekspediciju u tuda gorja pri PZS, a tehničke voda i članovi ekspedicije.

Še do početka 1972. PZS je ustrajala u odluci o usponu na Kangbachen kao jedini cilj ekspedicije u 1972. godini. Do tada smo već dobili nagovještaj da ćemo dobiti od nepalske vlade dozvolu za taj vrh, ali smo ipak u mjesecu lipnju dobili konačan negativni odgovor i naputak da zahtijevamo neki drugi vrh. Tražili smo na to južnu stijenu Everesta, Manaslu, Dhaulagiri i Makalu. Ministarstvo vanjskih poslova Nepala nam je 26. lipnja javilo da je odobren uspon na Makalu. Na tom vrhu imali smo pored normalnog uspona prostudiranu i novu varijantu: preko južne stijene na zapadni greben i po njemu na vrh. Upravni odbor PZS je odlučio da iskoristi tu dozvolu i da ekspedicija krene na put.

Zbog finansijskih razloga izabrali smo za prijevoz ekspedicije način koji kombinira ekspediciju s izletom do New Delhija pri odlasku, a do Kathmandua pri povratku, i to avionom. Taj način pokazao se kao uspješan, premda zahtijeva posebnu radnu skupinu. Za ekspediciju ima taj nedostatak da je vremenski veže i unaprijed određuje čas kada mora rad u planini biti dovršen. Pri odlasku koristili smo se zrakoplovom IL 18 JNA, a u povratku DC 9 poduzeća Inex Adria Aviotransport. Sav izletnički program organizirali su dr Peter Soklić i Mirkо Fetih. Prema planu, ekspedicija je trebala transport na terenu prilagoditi mogućnostima, a kao optimalna varijanta predviđena je mogućnost izbacivanja prtljage padobranima u neposrednu blizinu baze.

Na osnovi raspisa Komisije za ekspedicije i prijava alpinista izabrani su u ekipu Janko Ažman, Stane Belak, Janez Brojan, Danilo Cedinik, Janez Kunstelj, Matija Maležić, Marjan Manfreda i Franc Stupnik, te liječnik dr Borut Pirc. Komisija je poslala i dodatni raspis znanstvenim ustanovama

za kandidate znanstvenike. Sve tri prijave bile su prihvocene i tako su u znanstvenoj skupini djelovali ornitolog Janez Gregori, geograf Jurij Kunaver i botaničar dr Tone Wraber. Dopisnik ekspedicije bio je Zoran Jerin.

U Kathmanduu pridružilo se 12 šerpa, a poslije u Tumlingtaru još i nosači. Po važećim propisima svaka ekspedicija u Nepalu mora imati i oficira za vezu. Vlada je delegirala Pembu Lamo koji se svojim radom u ekspediciji veoma iskazao.

Odlazak iz Ljubljane bio je 15. kolovoza. Prva neprilika bila je s avionom IL 18 jer on nije mogao preuzeti sav teret, tako da smo kod kuće morali ostaviti oko 1000 kg prtljage. Tehnički podaci komercijalne službe JNA su se za tu težinu razlikovali od radne nosivosti aviona. Let s IL 18 morali smo završiti u New Delhiju i pretvoriti opremu i ljudstvo na avione Indian Airlines što je opteretilo ekspediciju s dodatnim troškom od 5.000 dolara. Ljudstvo se skupilo u Kathmanduu 21. kolovoza. Tu smo u tjedan dana uredili sve potrebno i organizirali transport materijala članova i šerpa u Tumlingtar, 200 km daleko. To mjesto ima improvizirano povremeno mjesto za slijetanje. Zato smo morali najprije poslati izvidnički helikopter koji je pregledao stazu za slijetanje i usput prevezao dva člana s nešto opreme. Sve ostalo prevezao su četiri letala nepalskog kraljevskog zrakoplovstva. Istodobno smo u Tumlingtaru izabrali 160 nosača. Ekspedicija je mogla krenuti na put iz Tumlingtara 26. kolovoza. Prvobitno zamišljeni plan izbacivanja prtljage padobranima iz aviona nije bio moguć, jer je bilo u kvaru letalo koje je u Nepalu za to licencirano.

Prilazni marš preko Kandbarija, Numa i Bungima do baze trajao je 11 dana. Vrijeme je većim dijelom bilo neugodno, premda su prijelazi preko Bungime bili suhi i nisu pričinjavali velikih teškoća. Posebnost pristupa su predstavljale pijavice, ali one nisu uplivale na trajanje puta. Bazu smo postavili 5. rujna i zatim isplatili nosače koji su se vratili u dolinu. Izgradnja baze trajala je još jedan dan i, nakon dodatnog dana odmora, učinjen je prvi ogledni uspon do budućeg tabora 1.

Da bismo olakšali konačnu odluku o smjeru uspona, poslali smo dva ogledna pohoda. Jedan je navez ogledao srednji dio južne stijene, a drugi korjen južnog grebena. Oba su javili o ugodnim mogućnostima u donjem dijelu, ali to nisu mogli tvrditi i za gornji dio. Snježna lavina zasula je 11. rujna dio tabora 1 i sav kisik pa smo ga moralni premjestiti na veću visinu (oko 5850 m). Idućeg dana upućena je nova izvidnica, a na večer je bio dogovor za konačnu odluku. Odlučili smo se za srednji dio južne stijene.

Tabor 2 na visini od oko 6300 m postavili smo na podnožju snježnog rebra u srednjem dijelu stijene. Lokacija je bila ugodna kao ishodište za penjanje, osim toga sigurna pred lavinama, ali vrlo izložena vjetru. Prvi prodor prema taboru 3 izvršili smo 18. rujna, premda je čitav put iznad tabora 2 trebalo osigurati fiksnim užetima, što nam je oduzelo dosta vremena. Do 25. rujna bio je izrađen veći dio pristupa prema taboru 3, postavljen depo kisika i užadi na grebenu, dodatno opremljen tabor 2 i opskrbljen. Dana 25. rujna započeo je novi val lošeg vremena koji je zasuo bazu s metrom snijega. Svi članovi ekspedicije izmakli su s planine, ali je već 30. rujna prva skupina mogla ponovno krenuti na put. Našla je posve uništene tabore pa ih je morala postaviti nanovo. Tabor 3

postavljen je 3. listopada (oko 7300 m) i put do njega posve opremljen. Slijedećeg dana opremljen je i prvi dio uspona prema taboru 4 (oko 7600 m). Taj tabor bio je konačno postavljen 12. listopada, kad je dovre bio posve opremljen prilaz. Slijedećeg dana syladano je ključno mjesto i fiksirana je užad pod velikom snježnom gredinom.

U tom razdoblju zakazali su redom transporti materijala sa šerpama, pa su većinu tereta morali preuzeti naši penjači. Konačno smo 18. listopada pripremili skok u ključni dio stijene. Pri tom je Manfreda promrznuo, pa se morao vratiti u bazu. Tabor 5 (oko 7900 m) postavljen je 22. listopada, nakon čega je prepenjan i gornji dio stijene. Opremili su ga Ažman i Maležić 23. i 24. listopada. Dosegli su visinu od oko 8100 m i još istoga dana je opskribili s dodatnom opremom. Dana 25. listopada vrijeme se pogoršalo i jedan od te dvojice je odstupio. Zbog vremenskih neprilika nije bila moguća zamjena i zato je 26. i 27. odstupio i drugi član jurišnog naveza. Tabor u planini smo ispraznili 28. listopada, a to je bio i posljednji

trenutak da bi ekspedicija mogla stići na avion u Kathmanduu.

Dana 28. listopada napuštaju bazu znanstvenici i svi oboljni članovi ekspedicije, te većina šerpa koji nisu bili upotrebljivi u planini. Istog dana su u bazi dolinske nosače i svu ekspediciju zadesile vremenske neprilike. Metar svježeg snijega, koji je padaо sve do doline, veoma je otežao povratak, prije svega za bosonoge nosače. Zbog toga je dio opreme morao biti ostavljen u bazi ili uzduž silaza. Posebna skupina, poslana iz Sedoe, posljive je spasila glavni dio te opreme. Zatim su obje skupine u vrlo teškim uvjetima prispele u Sedoo i odavde po desnoj obali Aruma do Tumigtara, kamo su prispele 5. odnosno 8. studenoga. Povratak u Kathmandu završio se 10. studenoga. Zaostali dio opreme nosači su prenijeli do Sedoe, odakle je 15. studenoga prevezan helikopterom do Kathmandua.

U Kathmanduu se ekspedicija priključila turističkoj skupini i s njom vratila u Jugoslaviju.

Preveo Z. P.

Iz Aljerajevog

ALERAJ: PENJANJE U SNIJEGU I LEDU

Borislav Aleraj: »Penjanje u snijegu i ledu. Izdanje Komisije za alpinizam Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb 1972. Broširano, 78 stranica, ilustrirano s oko 100 crteža. Naručuje se na adresi: PDS »Velebit«, 41000 Zagreb, Radiceva ul. 27 uz cijenu od 15 dinara.

»Mnogo puta bili smo već svjedoci metamorfoze prirode nadolaskom zime. Livate sakrivaju svoje sasušene smede trave pod bijeli snježni plasti. Linije se zaobljuju, a snježni kristali odbijaju sunce i zovu skijaše. A iznad, prema gore, uzdižu se sasvini novi, nepoznati vrhunci. To nisu oni isti od ljetos! Nekako su ljepši i značajniji. Tumurne, sive stijene sada se ljeskaju obućene u ledenu caklinu, a snježne perjanice krase vrhove i grebene. Penjač navika na ljetno penjanje staje pred tom lepotom s divljenjem i strahopostrovanjem. Razumljivo, naišao je na sasvim drugaćiji ambijent. Na nj se treba priviknuti, upoznati ga i sprijeateljiti se s njime. Tada će i zimsko penjanje pružiti mnoge trenutke blistave sreće i penjačkog zadovoljstva.«

Tim riječima autor nas pomalo poetski — što i zaslužuju planine u zimskom ruhu — uvođi u zanimljivu materiju koju obraduje. Namjenu knjižice i opet ćemo najbolje prikazati ako se poslužimo autorovim riječima iz predgovora:

»Davno je već poznata stvar da se penjanje ne može naučiti iz knjiga, nego u praksi. Ipak je potrebno da se u obliku knjižice dade pregled nekih znanja koja upotpunjuju i oplemenjuju goło penjanje, a također i podsjetnik cijelokupne penjačke tehnike s najnovijim usavršenjima. Tema ove knjižice jest penjanje u zimskim okolnostima i to zbog toga jer je taj, bez sumnje integralni dio penjanja i alpinizma, kod nas zapostavljen. Želja je da se na ovaj način što više pomogne praksi i što se tiče penjačke tehnike, a također s pregledom područja zanimljivih za penjanje, te prvom pomoći u nesrećama.«

Zahvaljujući autoru i izdavaču naši su penjači, a osobito početnici, dobili priručnik koji je u posljednje doba postao veoma potreban. Naime, hrvatski su penjači postali vrsti tehničari u suhoj stijeni i u njoj dosegli već evropsku razinu, ali im nedostaje iskustvo u snijegu i ledu. Alerajeva knjižica popunjava upravo tu prazninu i to na vrlo efektan način: malo riječi i mnogo ilustracija. Autor je tako savršeno uravnotežio i povezao tekst i slike da knjiga može poslužiti kao uzor: riječi i slike su jedinstvena funkcionalna cjelina. Vizuelnim predočavanjem olakšat će početniku u mnogome razumijevanje, a i iskusni penjač rado će posegnuti za ovom knjigom da nauči ponešto novo ili da osvježi naučeno.

Sto se kompozicije knjige tiče, grada je raspoređena uglavnom na uobičajeni način. U prvim poglavljima opisani su oblici i pojave snijega i leda, u slijedećem osobna i tehnička oprema, a glavni dio odnosi se na tehniku penjanja i kretanja po snijegu i ledu. Iza toga slijede opasnosti i njihovo izbjegavanje, skijanje niz penjačke smjerove, te prva pomoći pri nesrećama u planini. U ovom posljednjem poglavljiju dolazi do izražaja autorovo liječničko zvanje, dobro poznavanje suvremenih dostignuća u traumatologiji i njihove primjene u specifičnim okolnostima zaledene planine.

Abecedni indeks i kazalo na kraju edicije olakšavaju brzo snalaženje a lijepa fotografija na otvitu mnogo pridonosi njenom estetskom izgledu i nadoknaduje što brošura nije štampana u knjigotisku.

Dr. Z. Poljak

IZDAVAČKA PLANINARSKA DJELATNOST U SLOVENIJI

Planinarska izdavačka djelatnost u Sloveniji vrlo je bogata promatrano li je iz jugoslavenskog okvira. Više od polovine planinarskih edicija Jugoslavije izlazi u Sloveniji. Uzmemu li u obzir da su od 180.000 planinara, koliko ih broji planinarska organizacija u Jugoslaviji, veći dio Slovenci, neće nas gornji podatci ni malo začuditi. Evo što nam poruča Franci Savenc, čovjek broj jedan u slovenskoj planinarskoj štampi!

PD »Škofja Loka« nedavno je objavila vodič po »Loškoj planinskoj poti« (o tome donosimo posebni prikaz u ovome broju). S time u vezi je PZS štampala i geografsku planinarsku kartu tog područja. Ovih dana izlazi iz tiska omašni Vodič po Savinjskim (Kamniškim) Alpama, a uskoro slijedi i Vodič po Julijskim Alpama. Priprema se i novo izdanje »Transverzalnog vodnika« po slovenskoj planinarskoj transverzali, jer je prijašnje izdanje odavna rasprodano, te popravljeno izdanje karte po Julijskim Alpama. Sredinom slijedeće godine izaći će i vodič po Durmitoru, što je izuzetna pojava, jer do sada u Sloveniji nisu izlazili vodiči po planinama izvan te Republike. Nedavno je umnožena Gaylova brošura »Plazovi« koju je prialo pročelnik Koordinacione komisije za alpinizam PSJ ing. Pavle Segula, pa možemo očekivati da će uskoro biti u prodaji. Dodamo li tome »Planinarski vestnik« pod uredništvom prof. Tineta Orela, koji izlazi redovito i to svake godine u sve boljem obliku (sada su ustaljene naslovne stranice u koloru), ne možemo drugo nego čestitati slovenskim planinarima koji su uspjeli u svojoj sredini planinarstvu pribaviti status najvažnije sportske i turističke grane.

Dr. Z. Poljak

RAD GLAVNOG ODBORA PSH

Zapisnik sjednice održane 16. prosinca 1972.

Prisutni: Skerl Aleksić, Kašpar, Pavšić, Kres, Vičić, Sudnik, Karažinec, Rišlav, Hlebec, Zupanc, Durbešić, Matosević, Petković, Rukavina, Đekić, Perić, Ivić, Mlinarić, Božić, Nadzorni odbor: Huzjak, Aćman, Mihaljević.

Odsutni: Dlouhy, Ribarović, Smerce, Kraljeta, Marion, Hudoletnjak, Ormanec, Vrdoljak, Krobot, Tomaško, Uršan, Jagarić, Bratić, Poljak.

Dnevni red: 1. Informacija o radu IO PSH u 1972.

2. Izmjene i dopune programa proslave 100-te obljetnice planinarske organizacije u SRH;

3. Organizaciona pitanja i

4. Razno.

Ad 1. Tajnik PSH dao je informaciju o radu Izvršnog odbora i njegovih komisija u 1972. g. (informacija je štampana u časopisu Naše planine). Nakon podnešene informacije razvila se slijedeća diskusija:

Đekić — informira prisutne da je Planinarski odbor Dalmacije (POD) poduzeo korake za oživljavanje rada PD »Promina« iz Drniša. Predlaže da se upozna javnost kako planinarska organizacija životari i kako je amaterska organizacija zapostavljena, dok se forsiraju profesionalci. SFK Splita odobrila je POD-u sredstva, međutim nisu ih doznačili, jer su ih potrošili za druge svrhe, što je dovoljan pokazatelj kakovi su odnosi prema planinarskoj organizaciji.

Hlebec — postavlja upit zašto u informaciji nije spomenuta prepiska i stavovi PD »Zagreb matica« u vezi društvenog doma.

Skerl — u odgovoru Hlebecu napominje da su svi članovi GO upoznati sa tim i da to treba prekinuti, jer ne vodi ničemu, pa zbog toga nije ni spominjano u informaciji.

Rišlav — PD »Zagreb matica« ostaje i dalje kod svog stava o društvenom domu, jer smatra da su potrebe planinarskih domova velike. SFK Zagreba pokazuje veliko razumijevanje prema planinarskoj organizaciji i odobrio je POZ-u ove godine din. 210.000 za investicije no ostalo je neutrošenih din. 110.000.

Zupanc — osvrće se na izjavu druga Rišlavu i naglašava da PD »Zagreb matica« nije poštovao obaveze i da je grubo prekršilo odluke Skupštine PSH i ovog Odbora. S jedne strane se ističe da nema sredstva za održavanje planinarskih domova i traže se sredstva od PSH, a s druge strane ostaju odobrena sredstva neiskorištena. Traži da se ispitaju uzroci neutrošenih sredstava odobrenih od SFK Zagreba. Naglašava da su sve stručne akcije komisije PSH sprovedene minimumom sredstava.

Perić — ocjenjuje da se vodstvo PD »Zagreb matica« pokušalo nametnuti našoj planinarskoj organizaciji, što mu nije uspjelo.

Vičić — postavlja pitanje nabavke sredstava za održavanje sleta, te pitanje da li je to proslava 100-te obljetnice planinarske organizacije samo u SRH ili u Jugoslaviji. Smatra da je to proslava jugoslavenskog karaktera, te da bi i sve republike i federalac tretali snositi troškove.

Skerl — U prvom planu je proslava 100-te obljetnice planinarske organizacije u SRH, a naša je želja da se u proslavi uključi cijela Jugoslavija. Na nivou PSJ još nije o tome raspravljano, na prvu sjednicu postavit će PSH to pitanje. Nakon toga i konzultacije sa društveno-političkim forumima, donijeti će se odluka o nazivu proslave.

Aleksić — postavlja pitanje organiziranja ekspedicije koja je predviđena u prvočitnom programu. Smatra da bi organiziranjem veće uspješne ekspedicije, naša organizacija dobila i međunarodnu afirmaciju. Problem su finansijska sredstva (prema troškovniku Komisije za alpinizam cca din. 300.000) što bi se uz angažiranje cjelokupne organizacije i potporu društvene zajednice dalo riješiti.

Đekić — Splitski planinari pripremaju ekspediciju na Spitzberge 1973., a planirana je još jedna ekspedicija 1975. g. pa bi se to moglo zajednički organizirati.

Zupanc — predlaže naziv proslave: »Proslava 100-te obljetnice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji.«

Vičić — predlaže naziv »Proslava 100-te obljetnice hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva.«

Petković — predlaže naziv »Proslava 100-te obljetnice hrvatske planinarske organizacije prve u Jugoslaviji.«

Zaključci:

— za pokroviteljstvo proslave zamoliti će se Predsjednik republike drug Josip Broz Tito;

— pitanje službenog naziva proslave riješiti će Izvršni odbor nakon konzultacije sa društveno-političkim forumima SRH i PS Jugoslavije;

— sastav reprezentativnog (počasnog) odbora za proslavu predložiti će Izvršni odbor;

— zbog organiziranja i vodenja proslave mandat Glavnog odbora produžuje se do završetka proslave 1975. godine;

— donesena je načelna odluka da se u program uvrsti organiziranje ekspedicije u 1974/75. s tim da Izvršni odbor i Komisija za alpinizam PSH razrade sve detalje. Podršku i pomoći u organizaciji pružiti će cjelokupna planinarska organizacija u SRH i — prihvata se u cijelosti izmijenjeni i dopunjeni program proslave.

Ad. 3. U razdoblju od protekle sjednice Glavnog odbora PSH do danas Izvršni odbor je koptirao neke nove članove i to:

— Ursu Vrdoljaku, člana PDS »Velebit«, za predsjednika Komisije za alpinizam PSH umjesto ing. Davora Ribarovića izabranog na skupštini PSH za tu funkciju;

— Vladimira Mlinarića, člana PD »Runolist«, za predsjednika Komisije za vodice PSH umjesto ing. Vladimira Polcherta izabranog na Skupštini PSH za tu funkciju;

— ing. Smerke zbog preseljenja izvan Zagreba nije u mogućnosti više vršiti dužnost predsjednika Komisije za orientaciju PSH;

— Franjo Rapotec zbog zauzetosti u poslu zahvalio se na članstvu u IO.

Glavni odbor prihvatio je navedene izmjene i uz to predložio da se u odbor koptiraju general Milivoj Gluhak koji je došao na dužnost u Zagreb i Mladen Grubanović, član PD »Sljeme«. Zadužuje se Izvršni odbor da riješi pitanje novog predsjednika Komisije za orientaciju.

Na Skupštini PSH nije izabran predsjednik Komisije za omladinu, pa je Izvršni odbor naknadno koptirao Krešu Ormanca, člana PD »Željezničar«, što Glavni odbor potvrđuje.

Ad. 4. — Prof. Petković pokrenuo je pitanje uključivanja planinarskih objekta u Samoupravni sporazum. Zaključeno je da Gospodarska komisija PSH konzultira SFK Hrvatske te da pripremi materijale za isti.

— U pojedina planinarska društva žele se upisati i neki strani državljani pa je postavljeno pitanje na koji način to regulirati. Zaključeno je da se prouči zakon o udruženju građana te Statut PSH i da se o tome obavijeste planinarska društva.

— Drugi Rišlavu postavio je pitanje iz kojih razloga do danas Savez nije uputio društvinama završni račun koji obuhvaća prihode i rashode odnosno dotacije koje redovno prima od SFK Hrvatske. Prošla Skupština PSH donijela je zaključak da se to uputi društvinama. Zaključeno je da se traženi podaci uvrste u skupštinske materijale za slijedeću redovnu skupštinu PSH.

U ime članova Glavnog odbora Ivica Sudnik uputio je čestitke i zaželio mnogo uspjeha u dalnjem radu predsjedniku PSH Božidarju Skerlu povodom proslave 50-godišnjice života i 35-godišnjice aktivnog planinarskog rada.

PROGRAM PROSLAVE 100. OBLJETNICE HRVATSKOG I JUGOSLAVENSKOG PLANINARSTVA

Komisija za povijest planinarstva temeljito je raspravljala o mogućnostima proslave, koja bi se s obzirom na stotinu godina staru tradiciju imala proslaviti što svećanje. Uvezši u obzir stvarne mogućnosti, osobite finansijske (sveopća štednja u smislu direktivnog pisma predsjedništva SKJ), Komisija je predložila skraćeni i skromniji načrt proslave, a Glavni odbor ga prihvatio. Na sastanku sekretarijata PSJ 20. veljače 1973. predložili su predstavnici PSH Božo Škerl i Nikola Aleksić da se proslavi 100.-godišnje hrvatskog planinarstva dade jugoslavensko obilježje i da je PSJ finansijski pomogne. Sekretarijat je odlučio da će jugoslavenski karakter imati zasjedanje UIAA, slet planinara Jugoslavije, izložba planinarske fotografije i simpozij na temu »100 godina planinarstva u Jugoslaviji. Prema tome ostale akcije imale bi republički karakter.

I. IZDAVAČKA DJELATNOST

1. ZBORNIK — Ovo najznačajnije djelo u toku proslave bit će nešto manjeg obujma zbog finansijskih mogućnosti i zbog toga što pojedinci i društva nisu napisali, a niti poslali potpune rukopise o svom djelovanju, akcijama i svojim zasluznim članovima. Stoga razloga u Zborniku će glavni urednik dr Zeljko Poljak, te prof. dr Vladimir Blašković napisati tri glavna poglavlja: planinarstvo do 1914; planinarstvo između dva rata i planinarstvo od oslobođenja do danas. Cetvrtog poglavlje sadržavat će statističke podatke o svakom društvu, a peto poglavlje kratke biografije najzasluznijih planinara tokom 100 godina.

2. FOTOMONOGRAFIJA VELEBITA — Budući da nemamo sredstava za planirano vlastito izdanje — Fotomonografiju hrvatskih planina — to je prihvaćen prijedlog da jedno izdavačko poduzeće izda u vlastitoj nakladi fotomonografiju Velebita ali uz suradnju članova uredništva našeg Zbornika. Na knjizi bit će označeno da je izdana u čast 100.-obljetnice, no za PSH neće biti nikakvih financijskih obaveza.

3. FOTOMONOGRAFIJA BIOKOVA bit će štampana na sličan način uz suradnju s uredništvom prirodnjačkoga muzeja Makarske.

4. VODIĆ PO PLANINAMA HRVATSKE autora dra Zeljka Poljaka nalazi se već u štampi; za nj je dao dotaciju SFK Hrvatske, te će izaci iz štampe takoder u znaku 100.-obljetnice.

5. IZDANJA STRUČNOG I POPULARNOG ZNAČAJA forisrat će se u izdanjima regionalnih i općinskih odbora, a takoder se pozivaju pojedina planinarska društva da pripreme izdanja lokalnog značaja o planinama iz svoga djelokruga i o svom radu.

6. »NAŠE PLANINE« — Naš stručni časopis tokom čitave jubilarne godine izlazit će u svećanjenjem obliku i s materijalima u čast 100.-obljetnice.

II. JUBILARNE PRIREDBE I MANIFESTACIJE

7. JUBILARNI IZLET NA KLEK, s masovnim posjetom, bio bi uvod u jubilarnu godinu. Organizator izleta bit će PSH, odnosno Komisija za vodiče i propagandu (datum: 1. svibnja 1974).

8. SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE na Platku u organizaciji PSH-a i Općinskog planinarskog odbora Rijeke 4. srpnja 1974. bila bi najmasovnija manifestacija. Predviđa se sudjelovanje inozemnih delegacija.

9. SIMPOZIJ — Znanstveni skup planinara Jugoslavije sa znanstvenim referatima o značaju planinarstva kroz 100 godina. Teme simpozijca postaviti će dr Zeljko Poljak (uz suradnju akademika B. Gušića). Datum: druga polovica studenoga 1974.

10. SVEĆANA AKADEMIJA — uz prigodni referat, čestitke, podjelu odlikovanja. U drugom dijelu umjetnički program.

11. JUBILARNA SKUPŠTINA PSH — podjela odlikovanja, plaketa i diploma, izbor novog organa PSH. Datum: svibanj 1975.

12. JUBILARNA IZLOŽBA PLANINARSKOG MUZEJA — 16. svibnja 1975. u Samoboru: izlaganje dokumentacije o planinarstvu kroz stotinu godina. Organizacija: Samoborski muzej i PD »Japetić«.

13. JUBILARNI IZLET »TRAGOM PRVOG IZLETA HPD-a« 17. svibnja 1975. na Veliki Dol, Oštrec i Plješevicu, kao završna svećanost; osvajanje jubilarne značke 1875-1975; organizacija PD »Japetić«.

III. STRUČNE AKCIJE

14. Sve stručne komisije PSH izvest će po jednu značajnu akciju u okviru 100. obljetnice (alpinisti, špiljari, GSS, orijentacija, ekspedicija, zaštitni prirode, transverzale, karte, brošure, propaganda, objekti, kuće, markacije, fotografije, predavanja itd.).

15. SASTANAK MEDUNARODNE PLANINARSKE UNIJE u okviru sletu na Platku 4. srpnja 1974. g.

16. Prema ovom programu sva društva učlanjena u PSH uklopiti će se u program i organizirati vlastite lokalne, općinske, gradskie i regionalne djelatnosti u svim pravcima.

17. IZLOŽBA UMJETNIČKE FOTOGRAFIJE planinara Jugoslavije u Zagrebu mjeseca studenoga 1974. g. Organizacija: Komisija za propagandu PSH.

18. Izrada načrta jubilarne zlatne i srebrenje značke, plakete i diplome za odlikovanje pojedinačaca i društava. Prijedlozi i za državna odlikovanja. Organizacija: Komisija za dodjelu priznanja.

19. Izrada načrta za prigodne spomen-marke sa crtežom Kleka, Velebita i Oštresa i prijedlog Poštanskoj direkciji Beograd.

Radi upoznavanja sa proslavom i programom PSH će stupiti u kontakt s odgovarajućim društveno-političkim organima, izložiti im program, zatražiti suglasnost, zamoliti za finansijsku pomoć i visoko pokroviteljstvo nad proslavom.

PZS ORGANIZIRA IZLET NA FESTIVAL U TRENTO

Rijetki su naši planinari koji su do sada imali mogućnost da posjeti glasoviti festival planinarsko-alpinističkog filma koji se svake godine održava u talijanskom mjestu Trentu pod Dolomitima. Sada imaju svi naši planinari mogućnost da dožive taj prvorazredni svjetski sastanak planinarskih fotografa. Kulturno-literarna komisija Planinarske zveze Slovenije organizira ove godine prvo-majski izlet u centralne Alpe (skupina Brente i Ortlera) s posjetom festivala u Trentu u trajanju od 29. aprila do 2. maja. Cijena izleta je 800 dinara, a u cijenu su uključena osim prijevoza i tri polupansiona, festivalske ulaznice, organizacijski troškovi i vodstvo. Akontacija od 350 dinara šalje se na adresu organizatora (Ljubljana, Dvoržakova 9). Program izleta je vrlo bogat. Svaki dan je predviđen jedan izlet u Alpe (tritisućnjaci, npr. Cevedale, žičara na Paganelu, autobusom na 2757 m), a navečer istoga dana festivalska priredba. Polazak na put je iz Ljubljane od sjedišta PZS. Detaljni program organizator šalje na zahtjev poštom.

Dr. Z. P.

SUSRET PLANINARA ZELJEZNICA NA OSTRCU

Dne 24. veljače 1973. godine grupa od 60 planinara željeznica iz Beograda, Niša, Novog Sada, Vršca, Šida i Šapca bila je gost planinara PD »Zeljeznicar« iz Zagreba. Prvog dana susreta grupa je razgledala Planinarski muzej u Samoboru, koji je ostavio vrlo dobar dojam na goste. Potom se grupa od 18 mladića i djevojaka pod vodstvom poznatog vodiča Kreše Ormanca uputila transverzalom kroz Samoborsko gorje. Navečer su svi zajedno gledali dijapoitive iz Samoborskog gorja, što su ih prikazivali K. Ormanec i Ivan Lutz. Gosti su bili vrlo zadovoljni, tim više što je većina od njih došla po prvi put u Samobor. Posebno je zadovoljan bio prof. Ljubiša Ilić, koji je stalno šklijao sa svojim fotoaparatom i snimio spomen-ploču na vrhu Oštresa s raznih strana.

Sutradan su izmijenjene plakete u znak sjećanja na taj susret, koji će ostati u trajnoj uspomeni i gostima i domaćinu. Gosti su zatim posjetili Samobor, gdje su pratili fašničko raspolaženje Samoboraca.

Planinari iz Šapca poklonili su Planinarskom muzeju svoju zastavu i čivije kao uzorak. Darove je preuzeo Ivica Sudnik i zahvalio se darovateljima. Na kraju je posebno ukazano na potrebu što većeg i češćeg susreta svih planinara, ne samo na sletovima već i u ovakvim prilikama.

Josip Sakoman

NOVO U TABORU ZADARSKIH PLANINARA

Ovih dana završeno je prekrivanje krova na planinarskom domu u Velikoj Paklenici na Velebitu. Naime, umjesto trošnog i dotrajalog etermita postavljen je pomicani valoviti lim. Planinari se pripremaju da taj lim još i oboje, kao što imaju namjeru obojiti i svu vanjsku stolariju. Tako će njihov Dom, koji u planinarskoj organizaciji u SR Hrvatskoj inače kotira kao dobro održavan i uređan, postati prava »planinska ljepotica« i još omiljenije sastajalište vrijednih planinara grada Zadra i ostalih ljubitelja prirode.

Uz poslove oko prekrivanja doma planinara nalaze vremena i za treninge u većini disciplina svojih aktivnosti. U zadnjih nekoliko tjedana izvedene su brojne vježbe iz speleologije, uspona na mnoge vrhove po Velebitu koji su u posljednje vrijeme prekriveni obilnim snježnim pokrivačem, a nisu zapostavljene ni druge aktivnosti kao što su skijanje, foto-amaterizam i dr. Uz to se vrše pripreme za posjet Titovoj pećini u Drvaru, za obilazak planinarske transverzale »Sutjeska« što će uslijediti još sredinom ovog ljeta, te uspon na Mont Blanc i druge akcije koje su planirane iza toga.

Pa ipak, glavna preokupacija zadarskih planinara je otvaranje vlastitog planinarskog puta. Naime, izvršavajući zaključak sa sastankom Upravnog odbora Društva, održanog pod kraj prošle godine, priprema se »Paklenički planinarski put« (PPP)

PPP je kružna planinska staza koja prolazi u glavnom rubom Nacionalnog parka »Paklenica«. Dugačka je oko 40 km, a povezuje klance Velike i Male Paklenice, koji predstavljaju pravi biser Velebita, te najveće i donedavna najnepristupačnije planine u SR Hrvatskoj, i najvredniji prirodni fenomen planine. Posebno je vrijedno da se otvaraju veće mogućnosti obilaska teško prohodne, strme, bezvodne i strahovito divlje Male Paklenice, koja je do sada bila rezervirana samo za one rijetke posjetioce koji ne žale truda da se uhvate u košta s paklenim haosom u njenom torrentu.

Trasa staze bit će obilježena ubočenjem planinarskom oznakom (markacijom) i slovom »P«. Na trasi će se nalaziti 7 kontrolnih točaka opskrbljениh posebnim žigom i upisnom knjigom. Za prelazak trase PPP-a bit će potrebno oko dva dana hoda. Mogućnost noćenja i opskrbe bit će osigurana u Planinarskom domu u Velikoj Paklenici. Po obilasku PPP-a, što će se dokazivati s otisnutim kontrolnim žigovima u Dnevniku puta, sudionicima će se dodjeljivati spomen-značke, koje za planinar redovno predstavljaju svojevrsnu i uvijek dragu uspomenu.

Pripreme za otvaranje PPP-a već su u toku. Do sada je definitivno određena trasa i kontrole točke, dio puta je očišćen i obilježen, završena je skica značke i traži se najpovoljniji njen proizvođač, dnevnik je pripremljen za štampu, rade se zaštitne kutije za žigove i upisne knjige itd. Ako bude sve islo po planu, a planinari se nadaju da hoće, bez obzira što imaju financijskih pa i tehničkih teškoča — jer na nekim mjestima moraju usjecati stepenice u stijene, postavljati sajle i klinove, te višeći mostiće i dr. — PPP bi se otvorio već u svibnju ove godine.

P. D.

AKTIVNI SVI ODSJECI I SEKCIJE PD »ŽELJEZNIČAR« ZAGREB

PD »Željezničar« u Zagrebu okuplja u svoja tri odsjeka (Kamp, Alpinistički, Speleološki) i četiri sekcije (Seniorska, Omladinska, Pionirska, Glazbena) oko dvije tisuće članova. Sudjelovali smo 18. veljače polugodišnjem sastanku seniorske sekcije koja broji 276 članova, a zatim i redovnim sastancima ostalih sekcija i odsjeka koji su održani tokom tjedna, da bismo, ne čekajući godišnju skupštinu, koja se prema pravilima društva održava svake četvrtre godine, mogli ukratko izvestiti o aktivnosti ovog društva.

Rad u pojedinim odsjecima i sekcijama sastoje se od sjednice Upravnog odbora, priređivanja izleta, izvještaja sa izleta, predavanja uz dijapoizotope i slično. Predavači su uglavnom sami članovi ili planinari iz ostalih zagrebačkih planinarskih društava. Sastancima seniorske sekcije prisustvuje prosječno 110 članova. Društveni planinarski dom na Oštrcu posjećuje godišnje oko 150 članova. Brojčano je veći posjet Sljemenu i kućama uzduž Medvednice (oko 290 članova u 1971. godini). Članovi ove sekcije posjećivali su zatim Klek i Bijele Stijene (80) Hrvatsko Zagorje (70), a preko 120 članova obišlo je razne planine susjedne republike Slovenije. Za Prvi maja 1971. kada je upriličena proslava Labinske republike u Labinu, 40 članova iz svih sekcija i odsjeka prešlo je pješke 105 km staze na planinarskom maršu Ankaran — Labin. Seniori su bili masovno zastupljeni i na sletu željezničara na Bohinju.

Kamp-odsječak (oko 1000 članova) vodi brigu o željezničarskom kampu Punta Mika (Oštri rat) kod Zadra, koji ima kapacitet od 250 ležaja. Prošle godine obnovljen je i proširen sanitarni čvor u kampu. Članovi društva rado provode u kampu sa članovima obitelji svoj godišnji odmor. Uz dnevni izdatak od svega 30 dinara po osobi može se u tom kampu lijepo ljetovati.

Alpinistički odsječak (54 člana), koji postoji već 23 godine, priređuje je u zadnje vrijeme nekoliko značajnih uspona (Paklenica, Klek, Alpe, Samoborsko gorje), zatim je posjetio Skopje i zajedno s tamošnjim alpinistima pohodio Solunsku glavu (2540 m). O radu speleološkog odsjeka izvještavamo u posebnom napisu povodom upravo održane godišnje skupštine.

Omladinska i pionirska sekcija broje po pedesetak članova svaka, a glazbena samo desetak članova, međutim njeno djelovanje se osjeća u nastupima na društvenim priredbama, sletovima i prilikom posjeta planinarskim domovima.

Budući da se iduće godine slavi 100-godišnjica planinarstva u Hrvatskoj, te će tim povodom izdati iz štampe Planinarski zbornik, pripreme su već sada zaokupile najbolje i najzaslužnije članove i ovog društva. Traže se podaci iz arhiva za historiju planinarstva među željeznicima, sastavljaju se planinarske biografije koje treba poslati Planinarskom savezu Hrvatske u Zagrebu ili Planinarskom muzeju u Samoboru radi upotrebe. Nije to lak posao, jer se treba prisjetiti svih dužnosti, tečajeva, seminarâ, marševa, sletova, tranzverzala, radnih akcija, objavljenih članaka, pa osvojenih značaka, diploma, priznanja, te svega značajnog što se doživjelo, učinilo i dalo za planinarstvo. To

Viseći most na trasi »Pakleničkog planinarskog puta«

predstavlja velik posao za mnoge koji su bili aktivni dugi niz godina u raznim granama planinarstva od alpinizma i špiljarstva do fotografije i GSS-a.

Na kraju treba izvestiti da je ovo društvo nedavno sasvim preuređilo svoj planinarski dom na Oštrcu, koji raspolaže sa 30 ležaja. Stope na raspolaganju članovima i nečlanovima subotom i nedjeljom, kada se u domu nalazi opskrbnik, koji nude članovima ležaj za 5, a krevet za 10 dinara (nečlanovima dvostruko), te kompletan objed za oko 24 dinara.

Za ovogodišnji Dan željezničara društvo priprema masovni planinarski susret željezničara Maribora, Ljubljane i Zagreba, koji će se održati najvjerojatnije upravo na Oštrcu.

M. D.

PRVENSTVO CRNE GORE U SMUČANJU

Početkom marta na Bukoviku kod Kruševca, održano je 19. smučarsko prvenstvo Crne Gore.

Prvo mjesto u ekipnoj konkurenциji pripalo je PSD »Durmitor« iz Zabljaka, koje je sakupilo 7.407 bodova, drugo PSD »Bjelasica« iz Kolašina sa 4.340 treće PSD »Čelik« iz Nikšića sa 967 bodova.

Najuspjeliji takmičari u ekipama bili su Jovan Šamšal iz »Celicke«, Desa Obradović iz »Durmitora«, Krsto Šćepanović iz »Bjelasice« i Rajko Stjepović iz pljevaljske »Mladosti«.

Novi republički prvaci u svim kategorijama veleslalomu jesu Vesna Vlahović, Dragomir Raketić, Desa Obradović, Miloška Tomić, Radojica Šamšal.

Najbolje rezultate u slalomu postigli su Mirko Šćepanović, Jovan Šamšal, Desa Obradović, Vinko Tomić i Krsto Šćepanović.

Prvaci u pojedinim kategorijama brane boje republike na tromeđu reprezentacija Makedonije, Srbije i Crne Gore na Popovoj Sapki od 16. do 20. marta ove godine.

M. Radović, Pljevlja

OPĆINSKO SKIJAŠKO PRVENSTVO U PLJEVLJIMA

Početkom marta na Jabuci kod Pljevlja održano je općinsko prvenstvo u smučanju, u organizaciji planinarsko-smučarskog društva »Ljubišnja« iz Pljevlja, pod pokroviteljstvom SIK-a »Velimir Jakić« iz Pljevlja.

Zbog lošeg vremena takmičenje se nije održalo u veleslalomu i slalomu, osim u spustu. Učestvovalo je oko 60 takmičara.

U konkurenциji pionira prvo mjesto zauzeo je Dragan Popović, a u omladincima Nazmija Tahović. Za osvojena prva mjesta dodijeljene su nagrade.

Za organizaciju ovog uspješnog takmičenja treba posebno pothvaliti Zuferu Katanu, Tomaša Popovića i Ibrahima Sabanića — Pilotu.

M. Radović, Pljevlja

»PUTEVIMA II PROLETERSKE BRIGADE PREKO ZLATIBORA«

Poznato ljetovalište Partizanske vođe na Zlatiboru dobio je u subotu 3. marta više od stotinu posjetilaca s planinarskom opremom i skijama na raminama. Bili su sudionici planinarsko-smučarskog pohoda »Putevima II proleterske brigade preko Zlatibora«. Poziv Planinarskog saveza Srbije, skupštine općine i društveno-političkih organizacija iz Čajetine odazvalo se 116 planinara iz 13 društava uže Srbije i Vojvodine da ovom manifestacijom uveličaju proslavu 31-godišnjice formiranja II proleterske brigade koja je ove godine održana u Čajetini.

Slijedećeg dana formirane su dvije ekipe, jedna smučarska i druga planinarska, koje su se sastale tri kilometra prije cilja pohoda, spomenika striljelanim ranjenicima na Partizanskim vodama. Najmladi učesnik pohoda bio je 9-godišnji Nikola Stefanović, a najstariji planinarski veteran Duško Jovanović, oba članovi PD »Pobeda« iz Beograda. Kod spomenika održao je Andrija Ršumović govor u kojem je opisao tragičan dogadjaj 1941. godine. Iza toga je u restoranu »Rujno« drug Lazić iz PS Srbije podijelio učesnicima značke i otisnuo spomen-pečate u planinarske knjižice.

Vlastimir Jovanović

»LOŠKA PLANINSKA POT«

U želji za što dostojnjom proslavom 1000-godišnjice osnutka Škofje Loke (973 — 1973), tog prijaznog i historijski značajnog mjeseta na sastavu Selšćice i Poljanšćice, nekadašnjeg utvrđenog čuvara istoimenih dolina, škofjeloški su planinari odlučili 25. ožujka 1973. svečano otvoriti »Lošku planinsku pot«.

Pripreme za otvaranje te nove slovenske transverzale već su gotovo privredene kraju. Još prošle godine pojavila su se slova »L« uz Knafljevu markaciju u širem području Škofje Loke. Dnevnični transverzali izašli su iz tiska, a Planinska zveza Slovenije, uvidjajući veličinu proslave, pridružila se napomiru škofjeloških planinara i izdala planinarsku kartu »Škofjeloško pogorje in sosedstvo« u omjeru 1:40.000. Na ovitku karte nalazi se kronološki pregled povijesnog razvoja te biskupske utvrdje sve do 1789. godine, do vremena kad su gradske zidine izgubile svoj značaj. Ta kratka kronologija Škofje Loke pisana je na slovenskom, hrvatskosrpskom, engleskom, talijanskom i njemačkom jeziku. U karti je crvenom bojom ucrtana trasa transverzale, mali trokuti označuju kontrolne točke, između njih upisana je vremenska udaljenost, dok je strelicama utvrđen smjer kretanja po putu. Na karti su, nadalje, označeni posebnim znakom svi oni vrhovi i mjesto s kojih se pružaju lijepi vidici, zatim su označene gospodinice, autobusne i zdravstvene stanice, kao i muzeji. Karta je vrlo pregledna s izrazitim izohipsama i zahvaća područje od Soriške planine do Škofje Loke smjerom zapad-istok i od Jelovice do Žirovskog vrha smjerom sjever-jug. Karta se može nabaviti kod Planinske zvezde Slovenije (Ljubljana, Dvor-Zakova 9) po cijeni od 22 dinara, a dnevnični kod planinarskog društva »Škofja Loka« (PD »Škofja Loka, 64220 Škofja Loka) uz cijenu od 10 dinara.

Planinari osrednje kondicije moći će za 14 dana obići cijeli put. Kao i kod većine slovenskih planinarskih puteva, organizator ove transverzale će obilaznicima nakon predenog puta izdati spomen-značku.

Nakon što je u ljetu prošle godine otvoren na Prisojniku slovenski dio međunarodne transverzale »Put prijateljstva«, a u jesen i »Savinjska planinska pot«, ovači novi »Škofjeloški planinski pot« dokazuju da interes za takovu vrstu planinarenja nije prestao, već naprotiv, da pobuduje uvijek novu pažnju mnogih planinara Slovenije i drugih naših republika.

I. O.

PRIPREMA SE XI SLET PLANINARA SLAVONIJE NA PSUNJU

Planinarsko društvo »Psunj« Pakrac organizator je XI. sleta planinara Slavonije dne 26, 27, i 28. VII 1973. god. na svome domu Omanovac na Psunju.

Već sada vrše se pripreme za organizaciju toga sleta. Kako društvo ove godine slavi 20-godišnjicu svoga rada u poslijeratnom periodu, uz taj jubilej prihvata organiziranje toga sleta i izdaje jubilarnu značku. Program sleta sadrži logorsku vatu, orientaciona takmičenja za sve kategorije i izlete po Psunj. Već ovih dana poduzete su akcije oko dovršenja ceste u dužini od 2,5 km do samoga doma, u zajednici sa Sumarijom Lipik. Poduzeta je akcija pošumljavanja okolice doma kao i njegovo obnavljanje i uređenje.

Osim priprema, da organizacija sleta bude što bolja, PD »Psunj« nije zapustilo ni druge aktivnosti. Tako je već održana tradicionalna planinarska zabava, a uskoro će se održati i druga. U mjesecu svibnju održat će se jedno predavanje sa temom iz planinarstva, a u mjesecu lipnju planinarska izložba fotografije planinara matičnog društva, popunjena fotografijama PSH. Da bi u jubilarnoj godini slet i ostali zadaci bili što bolje ispunjeni, Upravni odbor je vrlo aktivan i često se sastaje. Razradjuje planove i prikuplja sredstva od radnih organizacija i društveno-političkih zajednica da bi se ti planovi što bolje ostvarili.

M. Simunović

Preplatnici »Naših planina« 1972. godine

Jedno od mjerila uspješnosti rada planinarskih društava bez sumnje je i broj čitalaca i preplatnika planinarskog glasila. Podemo li s tog stanovišta morat ćemo priznati da ne možemo biti zadovoljni. Ima planinarskih društava koja su jaka na riječi, a prilično slaba na djelu. To osobito dolazi do izražaja u zahtjevima za planinarska odlikovanja zaslужnih članova koji stižu na adresu Planinarskog saveza Hrvatske. Sjetimo se jednog ekstremnog slučaja nekog društva koje je predložilo više odlikovanja nego što ima članova. A što da kažemo o takozvanom »dugogodišnjem istaknutom, požrtvovnom i vrijednom planinarskom aktivistu« koji nije ni preplatnik »Naših planina«? Na prigovor takva društva obično odgovaraju da nemaju mogućnosti utvrditi tko je preplatnik a tko nije. Administracija PSH uvijek će spremno svakom društvu dati traženi podatak kao i stanje dugovanja a da bi naši planinari dobili približnu sliku o stvarnom stanju planinarskog saveza u pojedinim našim mjestima, donosimo ovdje pregled preplatnika po mjestima sta-

novanja. U ovom pregledu obuhvaćene su sve naše Republike, osim BiH, koja vodi vlasititu evidenciju preplatnika, a prima 500 primjera časopisa. Ukupna naklada časopisa kreće se već nekoliko godina oko brojke 2100. U mjestima gdje ima nekoliko društava nismo u mogućnosti prikazati broj preplatnika po društvima, jer sa takvim podacima ne raspolažemo. Inozemne preplatnike i zamjene časopisa nismo prikazali.

Gledajući ovu žalosnu tabelu preplatnika moramo se pitati gdje joj je uzrok? Da li u nemarnosti naših društava ili u nepismenosti njihovih članova? Jedno je sigurno: ima mnogo članova planinarske organizacije koji ni ne znaju za naš časopis. Planinarski savez Hrvatske ulaže mnogo truda da časopis održi na doličnoj visini i mnogo sredstava da mu cijena bude pristupačna, pa bi zato bilo za očekivati da ga u tome podupru sva planinarska društva u našoj zemlji i svi ugledni planinarski radnici.

Izdavač

Apatin 1	Kruševac 2	Semeljci 1
Arandelovac 1	Kutina 2	Senj 4
Bačka Topola 2	Lendava 1	Sesvete 5
Baril. Cegovec 1	Lepoglava 1	Sežana 1
Beograd 54	Lički Osik 1	Sibinj 1
Bitola 1	Lipik 1	Sinj 1
Bjelovar 11	Litija 2	Sisak 6
B. Kotorska 1	Lovrenc 1	Siverić 1
Bol na Braču 2	Lozница 1	Skopje 9
Bovec 1	Ljubljana 9	Sl. Brod 3
Brežice 2	Ljutomer 1	Sl. Orahovica 2
Brod Moravice 1	Makarska 1	Sl. Požega 16
Budinščina 1	Maribor 8	Smederevo 10
Celje 2	Mataruška banja 1	Split 52
Crikvenica 5	Mihovljani 1	Starigrad 1
Crni Lug 1	Murska Sobota 1	Stenjevec 2
Cačak 6	Muta ob Dravi 1	Subotica 1
Cakovec 6	Mužlja 1	Suhopolje 1
Daruvar 10	Našice 2	Svetozarevo 1
Delnice 1	Nikšić 1	Šabac 3
Donja Stubica 5	Niš 6	Saregrad 2
D. Kraljevec 1	Nova Gradiška 1	Sibenik 1
Drniš 1	Novalja 1	Sid 2
Dubrovnik 3	Novi Marof 1	Škofja Loka 1
Garešnica 1	Novi Sad 5	Titovo Užice 1
Gorčinje 1	Ogulin 7	Trstenik 1
Gospic 15	Ohrid 2	Valpovo 2
Grosuplje 1	Opatija 10	Valjevo 4
Hercegnovići 2	Osijak 49	Varaždin 29
Imotski 1	Otočac 2	Velika Gorica 2
Ivanec 13	Pakrac 15	Virovitica 10
Jastrebarsko 10	Pljevlja 4	Vojnić 1
Karlovac 27	Podsused 4	Vrapče 5
Kaštel Sućurac 3	Polzela 1	Vrdnik 1
Klanjec 3	Požarevac 2	Vrnjačka Banja 1
Knin 1	Pregrada 1	Vršac 4
Komiža 1	Prilep 2	Vukov Tržić 1
Koprivnica 1	Priština 1	Vukovar 3
Kragujevac 1	Ptuj 1	Zadar 10
Kraljevo 1	Pula 6	Zagreb 580
Kranj 2	Putinci 1	Zajecar 1
Krapina 6	Ribnica 1	Zelina 1
Krasno 1	Rijeka 64	Zemun 4
Križevci 12	Samobor 33	Zrenjanin 7

Planinari!

Posebni odjeli sport-opreme
u robnim kućama NAMA
nude Vam opremu
i prikladnu odjeću:

NAPRTNJAČE

TORBE DOMAĆE I UVODNE

PLINSKA KUHALA I GRIJALICE

TERMOS-BOCE ZA PIĆE I HRANU

TURISTIČKE KUTIJE

KOŠULJE

HLAČE

VJETROVKE

KAPE

ČARAPE

I JOŠ MNOGO TOGA ...

Odaberite robu u najširem assortimanu, uz
non-stop radno vrijeme, specijalne kredite i
besplatnu dostavu u kuću.

ROBNE KUĆE

nama

ZAGREB